

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΟΥ GEORGE W. BUSH

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΥΛΙΝΑ ΠΑΥΛΙΔΟΥ

ΜΘ:08025

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΤΖΙΑΜΠΙΡΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

Στη μνήμη του πολυαγαπημένου μου πατέρα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΩΝ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.....	3
Α. Η ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	3
Β. Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ (EXCERPTIONALISM)	8
Γ. Η ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΙΡΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	12
II. Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΚΗΝΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΕΞΙΑΣ	15
III. Η ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ BUSH ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11 ^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ	23
IV. ΜΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΑΣΙΣΜΕΝΗ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ.....	29
V. Ο 'ΙΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ' ΤΩΝ ΗΠΑ.....	34
VI. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΡΗΤΟΡΕΙΑ ΤΟΥ BUSH.....	42
VII. ΑΠΛΑ ΕΝΑΣ ΑΦΟΣΙΩΜΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.....	46
VIII. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΜΕΙΞΗΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	70

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Α. Η ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Η σύγχρονη διεθνής κοινότητα βρισκόμενη σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι, προσπαθεί να αντιμετωπίσει σημαντικές οικονομικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις. Οι οποιοσδήποτε αλλαγές στην εξωτερική πολιτική και τη διπλωματία οφείλουν να λάβουν σοβαρά υπόψη ότι η παγκόσμια πολιτική χαρακτηρίζεται από την αναβίωση της θρησκευτικής πίστης ως καθοριστικού παράγοντα μιας σειράς γεγονότων στα οποία, μεταξύ άλλων, συμπεριλαμβάνονται η 11^η Σεπτεμβρίου, οι συγκρούσεις μεταξύ Σχετών στη Μέση Ανατολή και σε άλλα σημεία της υφηλίου, καθώς και τα θανατηφόρα χτυπήματα διαφόρων τρομοκρατικών οργανώσεων.

Αν και ποτέ ως τώρα δεν είχε ο παγκόσμιος πληθυσμός τόσο υψηλό βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο, και τόσες πολιτικές ελευθερίες, ούτε και είχε ποτέ ως τώρα επικρατήσει η δημοκρατία σε τόσες χώρες, υπάρχει μια παγκόσμια τάση επιστροφής στη θρησκεία. Η εξάπλωση της ευημερίας, της γνώσης και της δημοκρατίας δεν έχουν οδηγήσει, όπως θα περίμενε κανείς, σε υποχώρηση του θρησκευτικού αισθήματος. Αντιθέτως, στη διάρκεια των τελευταίων σαράντα ετών που εντατικοποιήθηκε η διαδικασία του οικονομικού και πολιτικού εκσυγχρονισμού, σημειώθηκε ανάκαμψη του θρησκευτικού αισθήματος σε όλον τον κόσμο. Στις αρχές του 21ου αιώνα οι πιστοί που ανήκουν στις μεγάλες θρησκείες (χριστιανισμό, ισλαμισμό, ινδουισμό) καλύπτουν το 64% του παγκόσμιου πληθυσμού που ενδέχεται να εκτιναχθεί στο 70% το 2025. Στις αρχές του 20ου αιώνα το αντίστοιχο ποσοστό των πιστών ήταν στο 50%.¹

	1990-2000		2000		2025		2050	
<u>Θρησκεία</u>		<u>Ποσοστό</u>	<u>Πιστοί</u>	%	<u>Πιστοί</u>	%	<u>Πιστοί</u>	%
Χριστιανοί	25,210,195	1,36	1,999,563	33,0	2,616,670	33,4	3,051,064	34,3
Μουσουλμάνοι	21,723,118	2,13	1,188,242	19,6	1,784,875	22,8	2,229,281	25,0
Ινδουιστές	13,194, 111	1,69	811,336	13,4	1,049,230	13,4	1,175,297	13,5

Πίνακας Α, Πηγή: David A. Barrett, World Christian Encyclopedia, 2001

¹ David A. Barrett, World Christian Encyclopedia, 2001, σελ, 4

Τα τελευταία είκοσι χρόνια παρατηρείται μια παγκόσμια τάση επιστροφής στις θρησκείες μετά το τέλος των ιδεολογιών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η επιστροφή στις θρησκείες έρχεται να δώσει την πνευματική τροφή στους λαούς που η παγκοσμιοποιημένη τυποποίηση του καταναλωτικού τρόπου ζωής αδυνατεί να παράσχει. Έτσι ενώ η δεκαετία του 1990 υπήρξε μια δεκαετία της παγκοσμιοποίησης και σπουδαίων τεχνολογικών ανακαλύψεων, ωστόσο υπήρξε και η εποχή της αναζωπύρωσης των θρησκευτικών κινήματων.² Σε πολλά μέρη της Κεντρικής και της Νότιας Αμερικής οι προτεστάντες ευαγγελιστές αγωνίζονται για την προ αίωνων πρωτοκαθεδρία της Καθολικής Εκκλησίας. Στην Κίνα οι αρχές φορτωμένη με τη δική τους απόλυτη ιδεολογία, πασχίζουν να αποτρέψουν νέα θρησκευτικά και πολιτικά κινήματα από να γίνουν πολιτική απειλή. Η ταυτότητα της Ινδίας ως κοσμικής χώρας τίθεται υπό αμφισβήτηση από εθνικιστές ινδουιστές. Σε όλη την πρώην Σοβιετική Ένωση, για καιρό καταπιεσμένοι θρησκευτικοί θεσμοί επανήλθαν. Στο Ισραήλ, θρησκευτικά Ορθόδοξα κινήματα αναζητούν να ασκήσουν περισσότερη επιρροή στους νόμους και την κοινωνία. Ο ισλαμικός κόσμος εκτείνεται από πέρα από τα αραβικά εδάφη ως το Ιράν, ενώ ο Χριστιανισμός εισβάλλει με μεγάλη ταχύτητα στην Ασία και στην Αφρική.

Όπως είχε σωστά παρατηρήσει ο Michael Novak: «όπως έχουν τα πράγματα σήμερα, η μόνη λέξη που δε μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε σοβαρές συζητήσεις χωρίς να προκαλεί αναστάτωση, είναι η λέξη Θεός»³. Η θρησκευτική αυτή αναγέννηση μεταβάλλει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την πολιτική και τον κόσμο. Σε αντίθεση με την παρατήρηση του Novak, οι άνθρωποι τώρα συζητούν και διαφωνούν συνέχεια για θέματα που σχετίζονται με τη θρησκεία. Ενώ πολλοί αναλυτές προέβλεπαν ότι ο εκσυγχρονισμός και η οικονομική ανάπτυξη θα είναι εχθροί της θρησκείας, τελικά μόνο στην κοσμική Ευρώπη ταιριάζει το πρότυπο αυτό. Μάλιστα, όπως επισημαίνει ο Peter Berger, διευθυντής του Ινστιτούτου Θρησκείας και Παγκόσμιων Σχέσεων του Πανεπιστημίου της Βοστώνης, λίγες χώρες έχουν δείξει σημάδια θρησκευτικής παρακμής καθώς ανεβαίνει το βιοτικό επίπεδο.⁴ Στην περίπτωση αυτή η Ευρώπη αποτελεί μάλλον την εξαίρεση κι όχι η Αμερική. Όμως ακόμη και στην Ευρώπη η οποία μοιάζει να αποτελεί εξαίρεση από τη παγκόσμια τάση θρησκευτικής αναβίωσης, ο αριθμός των μουσουλμάνων μεταναστών αυξάνεται με μεγάλη ταχύτητα.⁵

² Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections .on America, God and World Affairs*, New York, Happer Perennial, σελ 10.

³ Novak Michael, (1965), *As matters now Stand, Belief and Unbelief: A Philosophy of Self-Knowledge*, Mentor-Omega New American Library, New York and Toronto σελ, 17.

⁴ Woodhead Linda (2001), *Bergrer Peter and the Study of Religion*, London, Routledge, σελ 19.

⁵ Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Happer Perennial, σελ 11.

Η θρησκεία σταδιακά επιστρέφει με μορφή τόσο βίαιων, όσο και ειρηνικών εκδηλώσεων, από τη σχετική της «εξορία» στη ρητορική, πρακτική αλλά και θεωρία των Διεθνών Σχέσεων. Όμως η επαναφορά αυτή της θρησκείας ως παράγοντα της παγκόσμιας πολιτικής, είναι κρίσιμη καθώς ήδη οι διεθνείς διαφορές είναι αρκετά δύσκολο να διαχειριστούν και να επιλυθούν, κι όταν αυτές αφορούν συνηθισμένα υλικά ζητήματα. Ακόμη ένα επίπεδο δυσκολίας προστίθεται όταν αυτές αποκτούν θρησκευτική μορφή καθώς γίνεται δυσχερέστερη η εύρεση τρόπων συμβιβασμού και ειρηνικής επίλυσης των διαφορών.⁶ Η συμβατική διπλωματία είναι η λιγότερο κατάλληλη μέθοδος για να την επίλυση αυτών των δυσεπίλυτων διεθνών διαφορών ενώ είναι απαραίτητη η συμβολή των ατόμων που λειτουργούν βάσει θρησκευτικών ή πνευματικών κινήτρων, η οποία έχει παραμεληθεί στη μελέτη των διεθνών σχέσεων.⁷

Την τελευταία φορά που στη Δύση ζητήματα θρησκευτικής πίστης παρουσίασαν ανάλογη ένταση ήταν κατά τη διάρκεια της πρώιμης σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας. Υπό μια έννοια, η συγκεκριμένη περίοδος αποτελεί ένα «μακρινό καθρέπτη» της σημερινής εποχής, μολονότι προφανώς υφίστανται ουσιαστικές διαφορές και δεν καταβάλλεται ουδεμία προσπάθεια να υπονοηθεί ότι ο εικοστός πρώτος αιώνας αποτελεί απλά μια επανάληψη εκείνης της περιόδου. Η Γαλλία, συγκεκριμένα, από το 1562 και μετά βίωσε οκτώ πολέμους κατά τη διάρκεια των οποίων οι Γάλλοι Ρωμαιοκαθολικοί μάχονταν εναντίον της μειονότητας των Γάλλων Ουγενότων (Καλβινιστών) Προτεσταντών (οι πόλεμοι αυτοί έμειναν στην ιστορία ως «Οι Θρησκευτικοί Πόλεμοι»). Η εμπλοκή ξένων παραγόντων, εξαιτίας της ύπαρξης θρησκευτικών δεσμών, παρέτεινε και κατέστησε τους εν λόγω πολέμους περισσότερο πολύπλοκους. Για παράδειγμα, η προτεσταντική Αγγλία παρείχε συχνά βοήθεια στους Ουγενότους, ενώ η Ισπανία υποστήριζε του Γάλλους Ρωμαιοκαθολικούς.

Σήμερα, διανύοντας τα πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα υπάρχουν ενδείξεις ότι ο πλανήτης θα είναι λιγότερο ειρηνικός, λιγότερος ασφαλής και με περισσότερες προκλήσεις. Η εμφάνιση της θρησκευτικής τρομοκρατίας, οι πόλεμοι ενάντια στην τρομοκρατία, η ανάδυση νέων δυνάμεων στον πλανήτη που αμφισβητούν τον μονοπολικό κόσμο και κάθε άλλη μορφή αντιπαράθεσης που συντελείται σήμερα αναδεικνύουν επιτακτικότερα το ερώτημα αν οι συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στον πλανήτη είναι θρησκευτικές η συγκρούσεις συμφερόντων. Σύμφωνα με τον Mark Lilla, «σήμερα ... έχουμε φτάσει στο σημείο να ξαναδίνουμε τις μάχες που δίναμε κατά τον δέκατο έκτο αιώνα– για την αποκάλυψη και τη λογική, την

⁶ Lindsay James. (2004) Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Morality is Really Hard. Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ. 100.

⁷ Johnston Douglas and Sampson Cynthia (1994). Religion, The Missing Dimension of Statecraft, New York, Oxford University Press, σελ 3.

καθαρότητα της πίστης και την ανεκτικότητα, την έμπνευση και τη συγκατάβαση, το θεϊκό καθήκον και την κοινή ευπρέπεια».⁸

Ο Henry Kissinger βλέπει σημαντικούς σύγχρονους παραλληλισμούς:

Οι συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή περιέχουν πολλές αναλογίες με τις συγκρούσεις της Ευρώπης του δεκάτου εβδόμου αιώνα. Οι ρίζες τους δεν είναι οικονομικές, όπως στη περιοχή του Ατλαντικού και το Δυτικό Ημισφαίριο, ή στρατηγικές, όπως στην Ασία, αλλά ιδεολογικές και θρησκευτικές. Δεν ισχύουν στην συγκεκριμένη περίπτωση τα αξιώματα της ειρήνης της Βεσφαλίας. Ο συμβιβασμός είναι δύσκολο να επιτευχθεί όταν το ζήτημα δεν είναι κάποιο συγκεκριμένο παράπονο αλλά η νομιμοποίηση – η ύπαρξη αυτή καθ' αυτή – της άλλης πλευράς.⁹

Ο 17^{ος} αιώνας αποτελεί σταθμό στη παγκόσμια ιστορία και χαράσσει μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στα απομεινάρια της μεσαιωνικής πολιτικής τάξης και στην ανάδυση του σύγχρονου κυρίαρχου κράτους. Ο Daniel Philpott περιγράφει το πνευματικό, διπλωματικό και στρατηγικό δημιούργημα που χτίστηκε με τον καιρό για την εγκαθίδρυση της σύγχρονης διεθνούς τάξης, ως «Βεσφαλιακή σύνθεση».¹⁰ Η Συνθήκη της Βεσφαλίας αναγνώρισε την ανάδυση του σύγχρονου κυρίαρχου κράτους προκειμένου να προχωρήσει αποφασιστικά πέρα από τον αιώνα των θρησκευτικών πολέμων που είχε καταστρέψει την ευρωπαϊκή πολιτική. Η Συνθήκη της Βεσφαλίας, πέρα από την αναγνώριση του κυρίαρχου κράτους ως βασικής μονάδας της παγκόσμιας πολιτικής, και την επιβολή της αρχής της μη επέμβασης, προέβλεπε, όπως περιγράφει ο Kissinger, την εξαίρεση της θρησκείας από τις αιτίες πολέμου, σε μια προσπάθεια εκκοσμίκευσης της παγκόσμιας πολιτικής.¹¹

Σήμερα, η βεσφαλιακή σύνθεση αποτελεί ακόμη μια οργανωτική έννοια της παγκόσμιας πολιτικής, αλλά τα βασικά της, στοιχεία έχουν μεταβληθεί. Επικρατεί λοιπόν ένας μεγάλος φόβος, ιδιαίτερα στους κύκλους των υποστηρικτών της ρεαλιστικής εξωτερικής πολιτικής, ότι η εγκατάλειψη της Βεσφαλιακής σύνθεσης θα οδηγήσει στους παλιούς θρησκευτικούς πολέμους. Ο Walzer ανησυχεί ότι η θεωρίες περί «δικαίου πολέμου» μπορεί να εκτοπιστούν από ένα μοντέλο «βασιζόμενο στη θρησκεία». Ο ίδιος γράφει: «Υπάρχει μια εναλλακτική παράδοση, ένας μεσαιωνικός ανταγωνιστής του δικαίου πολέμου, ο οποίος δεν έχει

⁸ Lilla, M. (2007). *The Stillborn God: Religion, Politics and the Modern West*. New York: Alfred A. Knopf, σελ. 3

⁹ Kissinger, Henry. (2001). *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century*. New York: Simon and Schuster, σελ. 26.

¹⁰ Philpott Daniel(2002). *The Challenge of September 11 to Secularism in International Relations*, *World Politics*, vol.55, σελ. 66

¹¹ Kissinger, Henry. (2001) *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century*. New York: Simon and Schuster, σελ. 236.

υποσκελιστεί πλήρως, και είναι ο ιερός πόλεμος, η τζιχάντ, η σταυροφορία. Όλες αυτές οι λέξεις, περιγράφουν έναν αγώνα που στηρίζεται στη πίστη, ενάντια στις δυνάμεις του κακού και του σκότους, οι οποίες γίνονται κατανοητές, αυστηρά σε θρησκευτικούς όρους: άπιστοι, ειδωλολάτρες, ο αντίχριστος.

Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 σηματοδοτούν την κορύφωση της ισλαμικής τρομοκρατίας και τη σύνδεση του πολιτικού Ισλάμ με τη νέα μορφή ιερού πολέμου και τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό. Όμως και η σταυροφορικού τύπου επέμβαση της κυβέρνησης Bush στο Ιράκ μας υπενθυμίζει ότι δεν λείπει και από την πλευρά των ΗΠΑ, η διαπλοκή θρησκείας και πολιτικής και η θρησκευτική δικαιολόγηση μιας μαχητικής υπερσυντηρητικής πολιτικής ιδεολογίας.¹² Οι Αμερικανοί φονταμενταλιστές, περιέγραφαν τον πόλεμο στο Ιράκ με ρητά θρησκευτικούς όρους, αξιώνοντας έναν καθοριστικό ρόλο της θρησκείας, στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, ο οποίος δεν θα μετριάζεται από το φυσικό δίκαιο ή από την κοινή λογική. Σίγουρα το φαινόμενο του φονταμενταλισμού δεν περιορίζεται μόνο στο πλαίσιο του αμερικανικού προτεσταντισμού και της ισλαμικής τρομοκρατίας, αλλά έχει αναπτυχθεί και σε άλλες παγκόσμιες θρησκείες, παραγκωνίζοντας τη λογική και την επιστήμη.

B. Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ (EXCEPTIONALISM)

Η αμερικανική κοινωνία συγκροτήθηκε αφηγησιακά από πουριτανούς φυγάδες Αγγλοσάξονες. «...Γιατί πρέπει να σκεφτούμε πως θα είμαστε μία Πόλις επάνω σε έναν Λόφο και τα μάτια όλων των ανθρώπων θα είναι στραμμένα επάνω μας» Απόσπασμα από το κήρυγμα του John Winthrop το 1630, "A Model of Christian Charity".¹³ Ο John Winthrop ήταν ένα από τα ηγετικά πρόσωπα της πουριτανικής κοινότητας που μετανάστευσε τον 17ο αιώνα από τη Βρετανία, στη Νέα Αγγλία της Αμερικής. Οι Πουριτανοί (Puritans, από το αγγλικό pure, δηλαδή αγνό) ήταν αποτέλεσμα της μεγάλης θρησκευτικής μεταρρύθμισης του 16ου αιώνα. Βασικό τους χαρακτηριστικό ήταν ότι, αν και δεν αποσχίζονταν από την Αγγλική Εκκλησία, υποστήριζαν ότι οι πρακτικές της δεν ήταν σωστές και πως είχαν επηρεαστεί αρνητικά από τον παπισμό. Βασικός τους σκοπός ήταν να επαναφέρουν την Εκκλησία και τη χριστιανική κοινότητα σε μία πιο αγνή κατάσταση, όπου οι πιστοί θα ακολουθούσαν μία αγνότερη και ορθότερη ζωή, πιο κοντά στον Θεό, όπως υποτίθεται ότι συνέβαινε την εποχή των αποστόλων.

¹² Walzer, Michael (2004). Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Can There Be A Moral Foreign Policy? Washington D.C: Brookings Institution Press.

¹³ www.lotsofessays.com/viewpaper/1707076.html.

Οι πουριτανοί της Βρετανίας έφυγαν για να αναζητήσουν τη δική τους «Γη της Επαγγελίας» στον Νέο Κόσμο, στην άλλη άκρη του Ατλαντικού.¹⁴ Η «Πόλις επάνω σε έναν Λόφο» που αναφέρει ο John Winthrop στο κήρυγμα του είναι η Νέα Ιερουσαλήμ, που θα έχτιζαν στην Αμερική. Αν και το μέγεθος της επιρροής αυτών των μαχητικών θρησκευτικών ομάδων στη διαμόρφωση της γενικότερης αμερικανικής ιστορίας και πολιτικής έχει αμφισβητηθεί (καθώς παραβάλλονται σχεδόν 100 χρόνια μεταξύ της άφιξης των Πουριτανών στη Νέα Αγγλία, και στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας) το στίγμα που έχουν αφήσει σε ένα μέρος της αμερικανικής κουλτούρας είναι έντονα ορατό μέχρι σήμερα. Οι ιδέες και η νοοτροπία των θεοκρατικών Πουριτανών συνεχίζεται σήμερα από τους φονταμενταλιστές, αναγεννημένους Ευαγγελικούς και πολλές άλλες χριστιανικές Εκκλησίες με πολύ έντονα επιθετικές διαθέσεις.

Ενώ από την εποχή των ιδρυτών πατέρων του αμερικανικού έθνους και μετά, πολλοί Αμερικανοί θεωρούν τους εαυτούς τους ως πολίτες ενός χριστιανικού έθνους, οι ΗΠΑ ήταν ανέκαθεν μια ανάμεικτη κοινωνία καθώς η πλειοψηφία των ρητών της ενσωματώνει τη θρησκευτική διαφορετικότητα, το Σύνταγμα της εμμένει στο διαχωρισμό κράτους-εκκλησίας.¹⁵ Οι πατέρες του αμερικανικού έθνους μπορεί να μερίμνησαν για τον διαχωρισμό της εκκλησίας από το κράτος, αλλά όχι και της θρησκείας από το κράτος. Αυτό σημαίνει ότι αυτού του είδους ο διαχωρισμός δεν απαιτεί την αφαίρεση του θείου από την κοινωνική ζωή, την καθημερινότητα, τα πατριωτικά τραγούδια ή από τη δημόσια ρητορεία των ΗΠΑ.¹⁶ Αυτή η πραγματικότητα αντανακλά και το βάθος των θρησκευτικών πεποιθήσεων της Αμερικής: η θρησκεία μπορεί να διαχωρίζεται από την κυβέρνηση αλλά συνδέεται πολύ στενά με τον τρόπο που κρίνονται τα πρόσωπα της εκάστοτε κυβέρνησης. Είναι γεγονός ότι οι Αμερικανοί ψηφίζουν με τον ίδιο τρόπο που προσεύχονται.¹⁷

Σήμερα οι ΗΠΑ αποτελούν αναμφίβολα το σημείο αναφοράς της διεθνούς πολιτικής σκηνής της παγκόσμιας οικονομίας, της κυρίαρχης ιδεολογίας και φυσικά, των παγκόσμιων γεωπολιτικών ισορροπιών κι εξελίξεων. Όμως παρ' όλη τη σπουδαιότητα τους, οι ΗΠΑ δεν παύουν να παραμένουν, σε ένα μεγάλο βαθμό, μια ακατανόητη χώρα, καθώς τα ζητήματα και οι δημόσιες αντιπαραθέσεις που διαμορφώνουν την αμερικανική πολιτική σκηνή, στα μάτια ενός Ευρωπαίου, είναι

¹⁴ Shorto, Russel, (2010), How Christian Were the Founders, NY Times, σελ. 2, www.nytimes.com/2010/02/14/magazine/14textbooks-t.html.

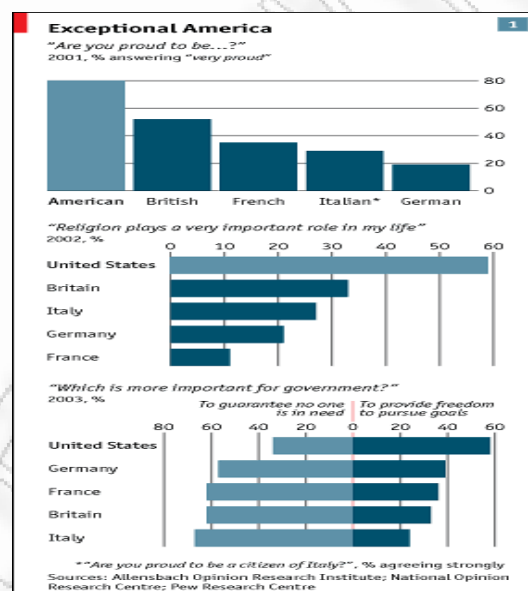
¹⁵ Το Αμερικανικό Σύνταγμα προβλέπει στο άρθρο 6, ότι «καμία δοκιμή επί των θρησκευτικών πιστεύω δε θα απαιτείται ως προσόν για την κατάληψη θέσης σε οποιοδήποτε δημόσια υπηρεσία ή γραφείο στη πολιτεία των ΗΠΑ». www.usconstitution.net/const.txt.

¹⁶ Talbott Strobe, (2004) Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World. Foreward, Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ. 2

¹⁷ Carnes Tony (2004), Swing Evangelicals: Democrats Seek to Show That They Also Have Faith Based Values, Christianity Today, February 1, 2004, www.christianitytoday.com/ct/2004/february/11.15.html.

εξόχως ιδιάζουσες: ο έντονος ατομικισμός, η εξίσου έντονη φιλοπατρία, η καχυποψία έναντι του κράτους και πάνω απ' όλα η περίοπτη θέση της θρησκείας και στην πολιτική σκηνή, αποτελούν εντόνως ιδιάζοντα και κεντρικά χαρακτηριστικά της πολιτικής κοινωνίας των ΗΠΑ.¹⁸

Η καλύτερη ένδειξη της διαφορετικότητας της Αμερικής είναι η απaráμιλλη και ασυναγώνιστη στρατιωτική της ισχύς. Το αμερικανικό κράτος ξοδεύει περισσότερα στην άμυνα απ' όσα ξοδεύουν μαζί οι επόμενες στη λίστα δώδεκα χώρες. Η στρατιωτική ισχύς ωστόσο αποτελεί απλά ένα σύμπτωμα της εξαιρετικότητας των ΗΠΑ καθώς η χώρα διαφέρει από τις άλλες με πιο προφανείς τρόπους. Εννέα στους δέκα Αμερικανούς, σύμφωνα με έρευνα του Pew Research Center¹⁹ είναι πατριώτες, πιστεύουν ότι ο Θεός παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή τους και είναι συντηρητικοί πολιτιστικά, καθώς είναι παλαιών αρχών σε θέματα που αφορούν την οικογένεια και τον γάμο.

Πίνακας Β, Πηγή: Pew Research Center

Στο άλλο άκρο βρίσκονται οι κοσμικοί-ορθολογιστές Ευρωπαίοι για τους οποίους η θρησκεία είναι ένα προσωπικό θέμα επιλογής, ο πατριωτισμός δεν έχει ενδιαφέρον για αυτούς ενώ κατά τη γνώμη τους τα παιδιά πρέπει να ηγηθούν της ζωής τους. Για

¹⁸ Όπως έγραφε και ο Alexis de Tocqueville στα μέσα του 19^{ου} αιώνα: «Όλα γύρω από τους Αμερικανούς είναι ξεχωριστά, αλλά πιο ξεχωριστή είναι η γη στην οποία μένουν». Democracy in America, by Alex de Tocqueville, edited by Harvey Mansfield and Delba Winthrop, University of Chicago Press, 2000.

¹⁹ Pew Research Centre studies: 2004 Political Landscape (November 2003), Views of a Changing World (June 2003).

τους Ευρωπαίους, η θρησκεία είναι το πιο παράξενο και το πιο ενοχλητικό χαρακτηριστικό της αμερικανικής εξαιρετικότητας. Ανησυχούν ότι οι φονταμενταλιστές αρχίζουν να καταλαμβάνουν τη χώρα και θεωρούν ασυνήθιστο ότι τρεις φορές περισσότεροι Αμερικανοί πιστεύουν στη γέννηση του Ιησού από την Παρθένο, απ' όσους πιστεύουν στην εξελικτική θεωρία. Οι Ευρωπαίοι ενοχλούνται και από τον αμερικανικό πατριωτισμό. Όπως είχε πει ο Tocqueville «Δεν υπάρχει τίποτα πιο εκνευριστικό από τον πατριωτισμό των Αμερικανών»²⁰. Αλλά μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, οι Ευρωπαίοι ενοχλούνται ακόμα περισσότερο καθώς ο πατριωτισμός συσχετίζεται με τον милитарισμό, την αδιαλλαξία και την εθνική διαμάχη. Έτσι εξηγείται γιατί οι Ευρωπαίοι θεωρούν τον πατριωτισμό ανησυχητικό προσόν της πιο ισχυρής χώρας στον κόσμο. Ωστόσο ο Ευρωπαϊκός και ο Αμερικανικός πατριωτισμός διαφέρουν. Οι πατριώτες Ευρωπαίοι υπερηφανεύονται για το έθνος τους, για ένα κομμάτι γης της χώρας τους ή για τη μητρική τους γλώσσα. Αντίθετα οι πατριώτες Αμερικάνοι είναι αφοσιωμένοι σε δύο πράγματα: και στη χώρα τους αλλά και στις ιδέες που αυτή ενσωματώνει. Κάποιος γίνεται Αμερικάνος υιοθετώντας τα σύμβολα και τις δηλώσεις της πίστης ανεξάρτητα με το που γεννήθηκαν, την καταγωγή ή τη μητρική του γλώσσα²¹.

Ωστόσο οι κοινωνίες των ΗΠΑ και της Ευρώπης θα έπρεπε να συγκλίνουν ολοένα και περισσότερο, δεδομένου ότι εμποδίζουν από κοινού διάχυτες φιλελεύθερες τακτικές της πολιτικής κοινωνίας, υλοποιούν παρόμοια προγράμματα κοινωνικής ανάπτυξης, αξιοποιούν κοινά τεχνολογικά κι επιστημονικά ευρήματα κι εμπνέονται από κοινά νεωτερικά οράματα και βιώματα. Τόσο η Ευρώπη όσο και οι ΗΠΑ αποτελούν συστατικά μέρη του Δυτικού πολιτισμού ο οποίος, πέρα από κάθε ικανότητα μετάδοσης του σε άλλες κοινωνίες, δεν παύει να αποτελεί τον σημαιοφόρο της νεωτερικότητας, δηλαδή του ορθολογισμού, του ουμανισμού και της τενοκρατικής γραφειοκρατίας. Ως εκ τούτου η θρησκευτικότητα, θα έπρεπε να καταλαγιάζει, κι όχι να ενισχύεται²².

Όμως αν αποδεχθούμε ότι η ανάπτυξη της θρησκείας ως δημόσιας δύναμης μπορεί να συνεχισθεί ακόμη και μετά την άνοδο της νεωτερικότητας, αφού βέβαια η ίδια υιοθετήσει κι ενσωματώσει απαραίτητα για την επιβίωση της χαρακτηριστικά, η άνοδος του χριστιανικού φονταμενταλισμού στις ΗΠΑ παύει να αποτελεί ανυπέρβλητο παράδοξο. Στην Ευρώπη, μέσα από μια διαδικασία που ξεκινά με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών και που σφραγίζεται με την αγγλική, τη γαλλική και τη ρωσική επανάσταση τους επόμενους αιώνες, η θρησκεία, ως θεσμικός παράγοντας έκφρασης της κοινωνικής δυναμικής, έχασε τα πρωτεία της και υπήχθη στο

²⁰ Democracy in America, by Alex de Tocqueville, edited by Harvey Mansfield and Delba Winthrop, University of Chicago Press, 2000.

²¹ Home of the Brave, The Economist, A survey of America, 6 Νοεμβρίου 2003, <http://www.economist.com/node/2172144>.

²² Μαραγκουδάκης Μανούσος, (2010), Ο Αμερικανικός Φονταμενταλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ, 19.

κυρίαρχο κράτος που μετατράπηκε σε κυρίαρχο στίβο σύγκρουσης κοινωνικών συμφερόντων και εκκοσμικευμένων νεωτερικών προγραμμάτων.

Αντίθετα, στις ΗΠΑ, το γεγονός ότι ο πουριτανισμός δημιούργησε την αμερικανική πολιτική κοινωνία ενάμιση αιώνα προτού δημιουργηθεί το αμερικανικό κράτος, ο παράδοξα σωτήριος για τον μαχητικό προτεσταντισμό συνταγματικός διαχωρισμός κράτους-εκκλησίας, αλλά όχι και θρησκείας, και ο ιδεολογικός αυτοκαθορισμός των Αμερικανών ως του περιούσιου λαού του Θεού-ως του Νέου Ισραήλ-εγγύηθηκαν την διαρκή κι έντονη παρουσία των προτεσταντικών ομολογιών στο αμερικανικό κοινωνικό γίγνεσθαι. Αν στην πλήρως εκκοσμικευμένη Ευρώπη, το κοινωνικό φαντασιακό του νεωτερικού προγράμματος περιστρέφεται γύρω από την «κοινωνική συνοχή» και την τυπική ισότητα, στις ΗΠΑ το συλλογικό φαντασιακό έχει ως πυρήνα το «πρόδηλο πεπρωμένο του έθνους», την ικανότητα να παραμένει το εκλεκτό έθνος του Θεού επί της γης οδηγώντας τους υπόλοιπους λαούς, είτε έμμεσα (παραδειγματικά), είτε άμεσα (παρεμβατικά), στην ελευθερία και τη σωτηρία.²³

Όμως, δεδομένου ότι οι ΗΠΑ είναι μια ετερογενής θρησκευτικά και πολιτισμικά χώρα, υπάρχει και στο εσωτερικό της ένα χάσμα μεταξύ των κοσμικών αθεϊστών - αγνωστικιστών και των συντηρητικών Ευαγγελικών Προτεσταντών. Όπως ισχυρίστηκε και ο Gertrude Himmelfarb, ένας κοινωνικός ιστορικός, το 1999, η Αμερική μεταμορφώνεται σε «ένα Έθνος, δύο Κουλτούρες»²⁴. Η μια κουλτούρα είναι θρησκόληπτη, πουριτανή, με επίκεντρο την οικογένεια και κατά κάποιο τρόπο κομφορμίστρια. Η άλλη είναι ανεξίθρησκη, ηδονίστρια, κοσμική, υπέρ της αγαμίας και της πολιτισμικής ποικιλομορφίας. Αυτές οι αξιακές εκτιμήσεις είναι η καλύτερη ένδειξη των πολιτικών προτιμήσεων, καλύτερη ακόμη και από το εισόδημα ή την οικονομική κατάσταση. Για παράδειγμα, στις εκλογές του 2000, το 63% όσων πήγαιναν στην εκκλησία πάνω από μια φορά την εβδομάδα, ψήφισαν υπέρ του George W. Bush ενώ το 61% όσων δεν πήγαιναν καθόλου στην εκκλησία ψήφισαν υπέρ του Al Gore.²⁵

Οι δύο κουλτούρες καταλαμβάνουν δύο διαφορετικούς κόσμους. Οι λάτρεις της παράδοσης και οι αφοσιωμένοι Ευαγγελικοί Προτεστάντες είναι συγκεντρωμένοι σε ένα μεγάλο σχήμα L στον χάρτη των ΗΠΑ, με την ράχη των Βραχωδών Όρων να αποτελούν τον κάθετο βραχίονα του, ενώ ο οριζόντιος βραχίονας κόβει ένα στρώμα μέσα από τον Νότο. Με κάποιες εξαιρέσεις, όλα αυτά τα 'Κόκκινα κράτη' ψήφισαν υπέρ του Bush το 2000. Η υπόλοιπη χώρα είναι πιο κοσμική. Αυτό το κομμάτι

²³ Μαραγκουδάκης Μανούσος, (2010), Ο Αμερικανικός Φονταμενταλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ, 33.

²⁴ Us versus us, The Economist, A Survey of America, 6 Νοεμβρίου 2003, <http://www.economist.com/node/2172080>.

²⁵ Pew Research Centre studies: 2004 Political Landscape (Νοέμβριος 2003), Views of a Changing World (Ιούνιος 2003).

περιλαμβάνει την ακτή του Ειρηνικού και το τετράγωνο εκτός του σχηματισμένου L, που αποτελείται από το βόρειο-ανατολικό και τα άνω-δυτικά κράτη. Αυτά τα 'Μπλε κράτη', πλην ορισμένων εξαιρέσεων, ψήφισαν υπέρ του Al Gore το 2000. Οι υποστηρικτές των παραδόσεων είναι συγκεντρωμένοι σε μικρότερες πόλεις κι αγροτικές περιοχές ενώ οι κοσμικοί επικρατούν στις μεγάλες πόλεις.

Οι νότιοι τείνουν να είναι πιο θρησκευόμενοι, πιο συντηρητικοί κοινωνικά και περισσότερο υπέρ μιας ισχυρής στρατιωτικής στάσης, απ' ό,τι η υπόλοιπη χώρα. Η επίδραση των διαφορών αυτών στην πολιτική αυξάνεται. Για ιστορικούς λόγους (με τους Ρεπουμπλικάνους να είναι το κόμμα κατά της σκλαβιάς κατά τον εμφύλιο πόλεμο), οι λευκοί νότιοι ήταν μέρος του Δημοκρατικού συνασπισμού, οριοθετώντας για πολλά χρόνια την πολιτική επιρροή του νότιου συντηρητισμού. Τώρα καθώς ο Νότος κλίνει όλο και περισσότερο προς το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, αυτός ο συντηρητισμός γίνεται όλο και πιο θορυβώδης.²⁶ Η συμμετοχή σε μια συγκεκριμένη θρησκευτική παράδοση (π.χ Επισκοπλιανοί ή Μεθοδιστές) δεν έχει τόση σημασία για τον προσδιορισμό των πολιτικών προτιμήσεων μιας θρησκευτικής παράδοσης πλέον, καθώς ο διαχωρισμός γίνεται ανάμεσα στους θρησκευτικά παραδοσιακούς/κοινωνικά συντηρητικούς από τη μια και στους μοντερνιστές από την άλλη. Οι υποστηρικτές της παράδοσης συσπειρώνονται πολιτικά γύρω από το ρεπουμπλικανικό κόμμα, ενώ οι κοσμικοί, βρίσκουν έναν κοινό σκοπό στην αντίθετη πλευρά του πολιτικού φάσματος, και τάσσονται υπέρ των Δημοκρατικών.²⁷

Το μέγεθος μιας θρησκευτικής κοινότητας, είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην διαμόρφωση της πολιτικής της επιρροής. Οι Ευαγγελιστές Προτεστάντες και οι Ρωμαιοκαθολικοί αποτελούν τις μεγαλύτερες σε αριθμό μελών, θρησκευτικές οργανώσεις μέσα στο αμερικανικό εκλογικό σώμα. Οι Ευαγγελιστές αποτελούν το ένα τέταρτο των εκλογέων, όπως και οι Ρωμαιοκαθολικοί σε συνδυασμό με τους Ισπανούς Καθολικούς, ενώ το άλλο μισό του εκλογικού σώματος απαρτίζεται από έγχρωμους Προτεστάντες, κεντρώους Προτεστάντες, Εβραίους, άθεους και από τις υπόλοιπες θρησκευτικές παραδόσεις. Έτσι, ενώ οι Ευαγγελιστές δεν αποτελούν την πλειοψηφία του αμερικανικού εκλογικού σώματος, είναι η μόνη μεγαλύτερη θρησκευτική παράδοση²⁸.

Επιπλέον υπάρχουν ενδείξεις ότι η προσωπική πίστη γίνεται πιο έντονη στις ΗΠΑ. Σύμφωνα με το Pew Research Center, ο αριθμός αυτών που συμφωνούν απόλυτα με τα τρία άρθρα της πίστης (πίστη στον Θεό, στην ημέρα της κρίσης και στη

²⁶ Us versus us, The Economist, A Survey of America, 6 Νοεμβρίου 2003, <http://www.economist.com/node/2172080>.

²⁷ Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ 33.

²⁸ Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ 35.

σημασία της προσευχής), αυξήθηκε από επτά σε δέκα μονάδες από το 1965 μέχρι το 2003. Η σημασία της θρησκείας στην Αμερική ξεπερνά τις προσωπικές πεποιθήσεις. Πίσω στη δεκαετία του 1960, οι δημοσκοπήσεις της Gallup έδειξαν ότι το 53% των Αμερικανών πίστευαν ότι η Εκκλησία δεν πρέπει να αναμειγνύεται στην πολιτική, ενώ το 22% πίστευε ότι τα μέλη του κλήρου δεν πρέπει καν να αναφέρονται στους υποψηφίους για δημόσια αξιώματα. Μέχρι το 1996, αυτά τα ποσοστά ανατράπηκαν: το 54% θεωρούσε ότι δεν ήταν μεμπτό η Εκκλησία να αναφέρεται σε πολιτικά και κοινωνικά θέματα, ενώ το 20% πίστευε ότι ακόμη και οι δημαγωγίες ήταν επιτρεπτές στην εκκλησία. Αυτές οι μεταβολές των απόψεων έδωσαν ώθηση σε μια συγκεκριμένη ομάδα της Εκκλησίας: στους Ευαγγελικούς Προτεστάντες.²⁹ Οι Ευαγγελικοί Προτεστάντες επιβεβαιώνουν την άποψη των Ευρωπαίων ότι η Εκκλησία στην Αμερική είναι πολιτικά ενεργή και κοινωνικά συντηρητική. Σχεδόν τα δύο τρίτα των Ευαγγελικών, αυτών που πηγαίνουν πιο συχνά στην Εκκλησία και τηρούν αυστηρά το γράμμα της Βίβλου, αυτό-περιγράφονται ως κοινωνικά συντηρητικοί, ενώ είναι πρόθυμοι να ασχοληθούν με την πολιτική ζωή της χώρας.

Αλλά το βασικό ξεχωριστό χαρακτηριστικό της αμερικανικής θρησκείας είναι στο μέσον των δύο άκρων των Ευαγγελικών Προτεσταντών και των υποστηρικτών της κοσμικότητας . Για τους περισσότερους Αμερικανούς ο τακτικός εκκλησιασμός είναι θέμα προσωπικής πίστης, κι όχι συντηρητικού ακτιβισμού. Η θρησκευτική πίστη είναι ήπια και οι εκκλησίες θεραπεύουν αντί να αφορίζουν. Το 1965 σύμφωνα με μια δημοσκόπηση της Gallup, οι μισοί από τους ερωτηθέντες είπαν ότι ο πιο σημαντικός λόγος που πήγαιναν στην εκκλησία ήταν για να βελτιώσουν τη ζωή τους. Από τότε το ποσοστό έχει αυξηθεί στα τρία τέταρτα. Αυτή είναι η μεγαλύτερη αλλαγή στη θρησκευτική ζωή της Αμερικής τα τελευταία 40 χρόνια. Ο Alan Wolfe του Ινστιτούτου Boisi για τη Μελέτη Θρησκευτικών Θεμάτων του Κολλεγίου της Βοστώνης, επισημαίνει ότι η θρησκεία της Αμερικής είναι διαφορετική με δύο τρόπους: όχι μόνο οι Αμερικάνοι είναι περισσότερο θρησκόληπτοι σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους, αλλά δεν έχουν και μια επίσημη εκκλησία του έθνους. Χάρη στο διαχωρισμό Εκκλησίας-Κράτους η Αμερική δεν έχει τίποτα κοινό με τις Καθολικές Εκκλησίες της Ισπανίας ή της Ιταλίας. Οι Αμερικανοί είναι μέλη σεκτών³⁰.

Εν τω μεταξύ η προσωπική πίστη γίνεται όλο και πιο έντονη. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, τα δύο πέμπτα των Αμερικανών Προτεσταντών περιέγραφαν τον εαυτό τους ως 'αναγεννημένους χριστιανούς' ενώ μέχρι το 2003, ο αριθμός αυτός ξεπέρασε το εν δεύτερο. Η σημασία της θρησκείας στην Αμερική ξεπερνά τις προσωπικές πεποιθήσεις. Πίσω στη δεκαετία του 1960, οι δημοσκοπήσεις της

²⁹ Therapy of the Masses, The Economist, A Survey of America, 6 Νοεμβρίου 2003, <http://www.economist.com/node/2172130>

³⁰ Wolfe Alan, (2003), The Transformation of American Religion, Chicago, University of Chicago Press, The Free Press, σελ 17

Gallup έδειξαν ότι το 53% των Αμερικανών πίστευαν ότι η Εκκλησία δεν πρέπει να αναμειγνύεται στην πολιτική, ενώ το 22% πίστευε ότι τα μέλη του κλήρου δεν πρέπει καν να αναφέρονται στους υποψηφίους για δημόσια αξιώματα από τον άμβωνα. Μέχρι το 1996, αυτά τα ποσοστά ανατράπηκαν: το 54% θεωρούσε ότι δεν ήταν μεμπτό η Εκκλησία να αναφέρεται σε πολιτικά και κοινωνικά θέματα, ενώ το 20% πίστευε ότι ακόμη και οι δημαγωγίες ήταν επιτρεπτές στην εκκλησία. Αυτές οι μεταβολές των απόψεων έδωσαν ώθηση σε μια συγκεκριμένη ομάδα της Εκκλησίας: στους Ευαγγελικούς Προτεστάντες οι οποίοι ήδη από το 1987 αποτελούσαν την τρίτη μεγαλύτερη θρησκευτική ομάδα στην Αμερική.

Οι Ευαγγελικοί Προτεστάντες επιβεβαιώνουν την άποψη των Ευρωπαίων ότι η Εκκλησία στην Αμερική είναι πολιτικά ενεργή, κοινωνικά συντηρητική και συντριπτικά Ρεπουμπλικανική.³¹ Σχεδόν τα δύο τρίτα των Ευαγγελικών, αυτών που πηγαίνουν πιο συχνά στην Εκκλησία και τηρούν αυστηρά το γράμμα της Βίβλου, περιγράφει τον εαυτό του ως κοινωνικά συντηρητικό, μακράν το μεγαλύτερο ποσοστό οποιασδήποτε θρησκευτικής ομάδας. Με τον καιρό οι Ευαγγελικοί γίνονται όλο και πιο πρόθυμοι να ασχολούνται με την πολιτική. Οι λευκοί Ευαγγελικοί Προτεστάντες αντιπροσώπευαν το ένα τρίτο των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων το 2003, ενώ ήταν μόλις το ένα τέταρτο το 1987. Οι ηγέτες τους προσπάθησαν να ενώσουν τις διαφορετικές ευαγγελικές εκκλησίες σε μια ενιαία πολιτική δύναμη, εγκαθιδρύοντας την Ηθική Πλειοψηφία το 1979 και τον Χριστιανικό Συνασπισμό το 1989.

Γ. Η ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΙΡΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970

Οι δεκαετίες του '60 και '70 επέφεραν πολλές αλλαγές στην εσωτερική πολιτική σκηνή των ΗΠΑ, αλλά και στις διεθνείς εξελίξεις του Ψυχρού Πολέμου. Όσον αφορά στις διεθνείς εξελίξεις στα τέλη της δεκαετίας του '70 παρατηρείται η αναβίωση του φονταμενταλισμού και η συνεπαγόμενη ανάδειξη του ως μεγάλης πολιτικής δύναμης εξαιτίας της αντίθεσης και των αντιφατικών του σχέσεων με τον ιμπεριαλισμό. Αυτό έγινε ιδιαίτερα αισθητό στο Ιράν, όπου με την επανάσταση του 1979 άρχισε η μείωση της εκκοσμίκευσης της ιρανικής κοινωνίας, στην οποία μέχρι σήμερα, επικρατεί ισλαμικό-θεοκρατικό καθεστώς.

Το 1979 μια λαϊκή και εργατική επανάσταση ξέσπασε ενάντια στο Σάχη, που ήταν αιματηρός δικτάτορας και στηριζόταν από τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό. Μετά από συνεχόμενες απεργίες και διαμαρτυρίες που παρέλυαν την οικονομία της χώρας, ο

³¹ Therapy of the Masses, The Economist, A Survey of America, 6 Νοεμβρίου 2003, <http://www.economist.com/node/2172130>

σάχης εγκατέλειψε το Ιράν τον Ιανουάριο του 1979, και ο Αγιατολαχ Χομεϊνί, πρωτεργάτης του σιιτικού κλήρου που είχε εξοριστεί από τη χώρα, επέστρεψε στην Τεχεράνη. Τον Φεβρουάριο η δυναστεία των Παχλαβί κατέρρευσε, ο Χομεϊνί σχημάτισε μια πολυκομματική προσωρινή κυβέρνηση ενώ τον Απρίλιο το Ιράν έγινε και επίσημα ισλαμική δημοκρατία με τη διεξαγωγή εθνικού δημοψηφίσματος. Το Δεκέμβριο του 1979, η χώρα ενέκρινε ένα θεοκρατικό σύνταγμα, με το οποίο ο Χομεϊνί έγινε ανώτατος αρχηγός της χώρας.

Η Ιρανική επανάσταση αποτελεί ίσως το καλύτερο παράδειγμα της κεντρικής θέσης της θρησκείας ως παράγοντα στις διεθνείς σχέσεις. Οι Δυτικοί παρατηρητές και ειδικά η κυβέρνηση των ΗΠΑ, θεωρούσαν τη θρησκεία στο Ιράν υπό τον Σάχη ως έναν αδύναμο και παρακμάζοντα θεσμό κι έκριναν αδύνατο μια φονταμενταλιστική κυβέρνηση να αναλάβει την εξουσία. Ωστόσο, στην προσπάθεια του ιρανικού λαού να αυτό-προσδιοριστεί, η θρησκεία, μετατράπηκε σε ισχυρό παράγοντα διαμόρφωσης της εθνικής του ταυτότητας. Όταν το 1979 και το 1980 οι τηλεοράσεις των αμερικανών αναμετέδιδαν τα πλήθη Ιρανών να τραγουδούν «Θάνατος στους Αμερικανούς», δεν γινόταν αποδεκτό το μέγεθος του μίσους. Οι ΗΠΑ θεωρούσαν τους εαυτούς τους ως τους «καλούς ανθρώπους», τους υπερασπιστές της ελευθερίας, ενώ το ξέσπασμα θυμού των Ιρανών έμοιαζε παράλογο. Πως γίνονταν στη χώρα που ήταν ο «Θεός Σάμ» να αναφέρονται ως «ο Μέγας Σατανάς»; Και το ερώτημα αυτό οδηγεί κατευθείαν στο κυρίως θέμα ο παράγων θρησκεία μετράει.³²

Η κοσμική διπλωματική σκέψη της δεκαετίας του 1970 υποτίμησε τον ριζοσπαστισμό της Ιρανικής επανάστασης κι απέτυχε να διαγνώσει τα κίνητρα της, τα οποία δεν ήταν συμβατικές πολιτικές, οικονομικές ή κοινωνικές δυσaréσκειες αλλά το θρησκευτικό μίσος για την Δυτικοποίηση. Αυτό που χαρακτηρίστηκε από τους δυτικούς αναλυτές ως μια πολιτική αντίθεση στην απολυταρχία, ήταν μια τυπική, αν και ασυνήθιστα βίαιη, θρησκευτική αντίδραση προς τον δυτικό εκσυγχρονισμό που επέβαλλε ένα απολυταρχικό καθεστώς.³³

Στο εσωτερικό των ΗΠΑ την ίδια περίοδο, λαμβάνει χώρα στην Αμερική η μεγάλη συντηρητική αντεπίθεση που βασίσθηκε στη συμμαχία των ευαγγελικών φονταμενταλιστών, των νέο-συντηρητικών φιλελεύθερων διανοούμενων και της Ρεπουμπλικανικής Νέας Δεξιάς ενάντια στο ηγεμονεύον προοδευτικό-φιλελεύθερο μέτωπο.³⁴ Η συντηρητική αντεπανάσταση γεννήθηκε στη δεκαετία της

³² Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Harper Perennial, σελ 45.

³³ Johnston Douglas and Sampson Cynthia (1994), *Religion, The Missing Dimension of Statecraft*, New York, Oxford University Press, σελ, 13.

³⁴ Μαραγκουδάκης Μανούσος, (2010), *Ο Αμερικανικός Φονταμενταλισμός*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 504.

αμφισβήτησης του 1960 μέσα από την αποτυχία του Βιετνάμ κι αναπτύχθηκε χάρη στις αντιφάσεις του αμερικανικού φιλελευθερισμού τη δεκαετία του 1970³⁵.

Χωρίς αμφιβολία, το Βιετνάμ υπήρξε η πολιτική ταφόπλακα του αμερικανικού φιλελευθερισμού. Το Βιετνάμ έπληξε το κύρος και την αξιοπιστία της δημοκρατικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης και φανέρωσε την υποκρισία της «Μεγάλης Κοινωνίας», καθώς στο Βιετνάμ πολέμησαν κυρίως τα φτωχόπαιδα, ενώ οι γόννοι του εύπορου φιλελεύθερου κατεστημένου απέφυγαν τη στράτευση. Το Βιετνάμ ριζοσπαστικοποίησε την αμερικανική κοινωνία τόσο προς τα αριστερά όσο και προς τα δεξιά και διέσπασε τον μεγάλο δημοκρατικό συνασπισμό που κυβέρνησε την Αμερική από το 1932 και μετά. Το Δημοκρατικό Κόμμα ήταν το «κόμμα του πολέμου» καθώς αυτό διεξήγαγε τις μεγαλύτερες πολεμικές αναμετρήσεις των ΗΠΑ στον 20^ο αιώνα. Οι Δημοκρατικοί εξέφραζαν με επιτυχία τη νέα διεθνιστική αμερικανική εξωτερική πολιτική, εξοβελίζοντας τους απομονωτιστές στους Ρεπουμπλικάνους. Το Βιετνάμ άλλαξε άρδην το παλιό φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα. Το Βιετνάμ έστρεψε, και σε μεγάλο βαθμό, εγκλώβισε το Δημοκρατικό Κόμμα στη φιλειρηνική Αριστερά, μακράν του αμερικανικού πολιτικού κέντρου.³⁶

Πέρα ωστόσο από το Βιετνάμ, η φιλελεύθερη συναίνεση και η κυριαρχία των Δημοκρατικών, κατέρρευσε από τις αποτυχίες και τις αντιφάσεις της ίδιας της πολιτικής τους. Υποσχέθηκαν ότι θα εξάλειφαν τον φυλετικό διαχωρισμό, όμως, στην πράξη, αυτός διατηρούνταν. Τα διάφορα προγράμματα δεν βοήθησαν στην ενσωμάτωση του κοινωνικού περιθωρίου. Αντίθετα στις δεκαετίες του 1960 και 1970 σημειώθηκε έκρηξη στην εγκληματικότητα, ενώ η γενικευμένη ελευθεριότητα έθεσε σε κρίση τους παραδοσιακούς θεσμούς, όπως ο γάμος, η οικογένεια, το σχολείο. Οι φιλελεύθεροι αυτοί, την ώρα που διακήρυτταν τα καλά της κρατικής πρόνοιας έστελναν τα παιδιά τους σε ιδιωτικά σχολεία για να αποφύγουν τους μαύρους και τους κακούς μαθητές. Το Δημοκρατικό Κόμμα άρχισε σιγά-σιγά να μετατρέπεται σε ένα κόμμα μιας φιλελεύθερης, κοσμοπολίτικης, αστικής ελίτ, αποκομμένης από τα προβλήματα και τις αγωνίες του μέσου Αμερικανού.

Την κρίση του αμερικανικού φιλελευθερισμού έσπευσαν να εκμεταλλευθούν οι Ρεπουμπλικάνοι οι οποίοι έσπευσαν να καλύψουν το κενό που είχε δημιουργηθεί στο κέντρο του πολιτικού φάσματος, υποβοηθούμενοι από μια ομάδα απογοητευμένων, πρώην Δημοκρατικών, οι οποίοι προσχώρησαν σ' αυτούς. Αυτοί οι πρώην Δημοκρατικοί μπόλιασαν τους κυνικούς και πρακτικούς Ρεπουμπλικάνους με τη δύναμη και την απήχηση καλά συγκροτημένων ιδεολογικών πεποιθήσεων πέραν του παραδοσιακού αντί-κομμουνισμού. Απηυδισμένοι με το πρώην κόμμα

³⁵ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 31.

³⁶ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 98.

τους, αποκλήθηκαν «νέο-συντηρητικοί» για να ξεχωρίζουν από τους παραδοσιακούς Συντηρητικούς.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, η αμερικανική Δεξιά θεώρησε τον Ευαγγελικό Χριστιανισμό κρίσιμο σύμμαχο για να εξασφαλίσει την πολιτική της κυριαρχία στις ΗΠΑ³⁷. Μέχρι τότε το κίνημα αυτό παρέμενε απαθές και ανενεργό ή και εχθρικό προς την πολιτική εξουσία η οποία με τη σειρά της παρέμενε πιστή στα κελεύσματα του διαφωτισμού και του δυτικού ουμανισμού. Από το 1970 και μετά, το αντί-κοσμικό, αντί-ουμανιστικό και ηθικά αδιάλλακτο φονταμενταλιστικό ευαγγελικό κίνημα, σε συμμαχία με το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, από τις παρυφές της κεντρικής πολιτικής σκηνής, στην οποία φώλιαζε, μετακινήθηκε στο επίκεντρο της πολιτικής ζωής της χώρας, επηρεάζοντας το ιδεολογικό προφίλ και του Ρεπουμπλικανικού και του Δημοκρατικού κόμματος και προωθώντας προγράμματα «εκχριστιανισμού» της αμερικανικής κοινωνίας.

Έτσι οι Ρεπουμπλικάνοι πολιτικοί, με τη βοήθεια των νέο-συντηρητικών διανοούμενων που «έδεσαν» ιδεολογικά τη δεξιά αντεπίθεση, οι Ευαγγελικοί Προτεστάντες και η δυσφορούσα βιομηχανική εργατική τάξη, λόγω της επίγνωσης της ανάγκης να συνάψουν ευρύτερες συμμαχίες, παρέβλεψαν τις μεταξύ τους διαφορές και δημιούργησαν ένα ολοκληρωμένο ιδεολογικό και πολιτικό κίνημα με στόχο την ηγεμόνευση της χώρας και την ανακατάληψη της από τους χρεωκοπημένους «αριστερούς».³⁸

³⁷ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 171.

³⁸ Μαραγκουδάκης Μανούσος, (2010), Ο Αμερικανικός Φονταμενταλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 504.

II. Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΚΗΝΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

Οι Δημοκρατικοί ήλεγχαν τη Βουλή των Αντιπροσώπων από το 1952 ως το 1994 χωρίς διακοπή, κερδίζοντας την πλειοψηφία των εδρών σε είκοσι μια συνεχείς εκλογές. Με τον έλεγχο της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας, οι Δημοκρατικοί ήλεγχαν και την ομοσπονδιακή δικαιοσύνη, διορίζοντας φιλελεύθερους δικαστές. Η κυριαρχία των Δημοκρατικών και του αμερικανικού φιλελευθερισμού δεν εδράζονταν απλά στον έλεγχο των τριών εξουσιών αλλά προχωρούσε και στο εσωτερικό του αντίπαλου Ρεπουμπλικανικού κόμματος, δεδομένου ότι το παλιό Ρεπουμπλικανικό κόμμα, με κύριους εκπροσώπους τον Αϊζενχάουερ και τον Νίξον, είχε αποδεχθεί τις δημοκρατικές κατακτήσεις όπως ήταν το περιορισμένο κοινωνικό κράτος, η υψηλή φορολογία και η διεθνιστική εξωτερική πολιτική. Η αντίδραση εναντίον αυτής της ευρείας πολιτικής συναίνεσης προήλθε από το εσωτερικό του Ρεπουμπλικανικού κόμματος με την άνοδο της νέας Δεξιάς. Η νέα Δεξιά, όρος που χρησιμοποιείται με επιφύλαξη για να διαχωρίσει το νέο από το παλιό ρεπουμπλικανικό κόμμα του Αϊζενχάουερ και του Ροκφέλερ, πρωτοήρθε στην εξουσία με την εκλογή του Ρεπουμπλικάνου Προέδρου Ronald Reagan, το 1980.³⁹

Ο Reagan προχώρησε στη μείωση των φόρων, στον μερικό συντηρητικό επαναπροσδιορισμό της αμερικανικής κοινωνίας και στην ενίσχυση του ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού εξοπλισμών με τη Σοβιετική Ένωση. Βασίστηκε στο μύθο, τον οποίο οι νέο-συντηρητικοί συστηματικά καλλιέργησαν, ότι η Σοβιετική ένωση είχε αποκτήσει υπεροπλία, προκειμένου να αυξήσει τις αμερικανικές στρατιωτικές δαπάνες και να εγκαταλείψει την πολιτική της ύφεσης και της ανάσχεσης που ακολουθούσαν ως τότε. Για τον Reagan, η παραδοσιακή πολιτική της ανάσχεσης του κομμουνισμού δεν ήταν πλέον αρκετή, κι αυτό που χρειαζόνταν ήταν η οπισθοχώρηση του. Βαθεία θρησκευόμενος, γι' αυτόν η ΕΣΣΔ αποτελούσε την «Αυτοκρατορία του Κακού», όπως την ονόμασε κατά την εκφώνηση της κεντρικής ομιλίας του στο συνέδριο του Εθνικού Συνδέσμου των Ευαγγελικών, στις 8 Μαρτίου του 1983. Οι ευαγγελικοί εκστασιάστηκαν: Ο Reagan και το πρόγραμμα του αποτελούσαν την ενσάρκωση του πολιτικού και θρησκευτικού οράματος τους, ενώ οι ίδιοι βρέθηκαν στο επίκεντρο του πολιτικού κέντρου της χώρας, για πρώτη φορά μετά την εποχή της πουριτανικής Κοινοπολιτείας της Νέας Αγγλίας, τριακόσια χρόνια πριν⁴⁰. Το ρεαλιστικό και συντηρητικό δόγμα της ανάσχεσης στο οποίο βασίστηκε η αμερικανική εξωτερική πολιτική από τα τέλη της δεκαετίας του 1940,

³⁹ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 103.

⁴⁰ Diggins John (2007), Ronald Reagan: Fate Freedom and the Making of History. New York, Norton, σελ 3.

ήταν καιρός να αντικατασταθεί από την απώθηση, ξεκινώντας από τον Τρίτο Κόσμο και από χώρες στις οποίες η Σοβιετική ένωση συναντούσε προβλήματα.⁴¹

Παρά τις επιτυχίες του αυτές, ο Reagan ήταν ουσιαστικά υποχρεωμένος να συγκυβερνήσει με τους Δημοκρατικούς, οι οποίοι συνέχισαν να ελέγχουν τη Βουλή και για μεγάλο διάστημα και τη Γερουσία. Το δε Ανώτατο Δικαστήριο, ήταν γεμάτο από ισόβιους δικαστές, οι οποίοι είχαν διορισθεί κατά την προηγούμενη τριακονταετία και παρέμεναν εχθρικά διακείμενοι απέναντι στο πολιτικό πρόγραμμα του Reagan. Ωστόσο οι Δημοκρατικοί είχαν απολέσει την κυριαρχία τους κι από κόμμα των μεγάλων μεταρρυθμίσεων και του αύριο, είχαν γίνει το κόμμα του χθες. Αντίθετα οι Ρεπουμπλικάνοι μεταμορφώνονταν σε ένα κόμμα ριζοσπαστικού προβληματισμού που δεν δίσταζε να ανατρέψει θέσφατα.⁴²

Η εκλογή του Δημοκράτη Bill Clinton το 1992 ήταν περισσότερο η εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα και λιγότερο η ανάσχεση της συντηρητικής επανάστασης. Ο Clinton εξελέγη με το χαμηλότερο ποσοστό ψήφων στη σύγχρονη αμερικανική ιστορία κι εξελέγη χάρη στη διάσπαση της αμερικανικής δεξιάς με την υποψηφιότητα του Ross Pero, ο οποίος πήρε ψήφους κυρίως από τον Πρόεδρο Bush τον πρεσβύτερο. Πέρα από αυτό, ο Clinton υπήρξε ένας μοναδικά χαρισματικός ηγέτης. Διέθετε προσόντα και πλεονεκτήματα τα οποία δύσκολα συγκεντρώνει άλλος υποψήφιος. Προέρχονταν από τον Νότο αλλά μπορούσε να συγκινήσει και τους αριστερούς του Βορρά. Ήταν δεινός ρήτορας, ανεπανάληπτος χρήστης της τηλεοπτικής εικόνας και βαθύς γνώστης των πολιτικών θεμάτων, χωρίς να είναι διανοούμενος. Μπορούσε να επικοινωνήσει με όλα τα στρώματα, τα μεσαία, τις ελίτ και τους αμερικανούς επιχειρηματίες. Κατάφερε να επανατοποθετήσει το Δημοκρατικό Κόμμα στο πολιτικό κέντρο, να το ξανανοίξει στις μάζες της αμερικανικής μεσαίας τάξης κι έτσι να το επαναφέρει στην εξουσία.

Αν και το επίτευγμα του ήταν μοναδικό δεν κατάφερε να επανακαθορίσει τις βασικές συντεταγμένες του αμερικανικού πολιτικού συστήματος. Σε αντίδραση της πρόσκαιρης αριστερής στροφής του Clinton, οι Ρεπουμπλικάνοι κέρδισαν την πλειοψηφία στη Βουλή των Αντιπροσώπων το 1994, μετά από τέσσερις δεκαετίες στην αντιπολίτευση, επισφραγίζοντας μια μακρά πορεία επιτυχιών προς την ηγεμόνευση της αμερικανικής πολιτικής σκηνής. Βέβαια, κατάφερε να επανεκλεγεί το 1996, αλλά η πρωτοβουλία είχε περάσει στους αντιπάλους του. Ο Clinton κέρδιζε ως ανάχωμα στους ακραίους Ρεπουμπλικάνους κι όχι για την υπεροχή της πολιτικής πρότασης του ιδίου και του κόμματός του. Κέρδιζε αμυνόμενος κι όχι επιτιθέμενος. Στη δεύτερη του θητεία κυβέρνησε περισσότερο ως μετριοπαθής Ρεπουμπλικάνος

⁴¹ Shapiro Ian (2007), *Containment*, Princeton, Princeton University Press, σελ, 37.

⁴² Καϊρίδης Δημήτρης, (2008), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 108.

και λιγότερο ως Δημοκρατικός.⁴³ Η ειρωνεία ήταν ότι τελικά η προθυμία του Προέδρου Clinton να αναμείξει τη θρησκεία με την πολιτική, ειδικά μετά το σκάνδαλο που ξέσπασε εξαιτίας της ηθικής του απερισκεψίας, ήταν εκείνη που χάραξε τον δρόμο για την εκλογή του Ρεπουμπλικάνου αναγεννημένου Χριστιανού George W Bush, ως Προέδρου των ΗΠΑ⁴⁴.

Η εκλογή του George W Bush επισφράγισε την άνοδο της νέας Δεξιάς. Το αξιοπερίεργο των εκλογών του 2000 ήταν το γεγονός ότι ο Al Gore κέρδισε σε ψήφους, αλλά έχασε σε εκλέκτορες. Ο Bush έγινε Πρόεδρος μετά από τις πιο αμφιλεγόμενες προεδρικές εκλογές στην σύγχρονη αμερικανική ιστορία, καθώς επί τριάντα τέσσερις μέρες το αποτέλεσμα δεν ήταν βέβαιο, αναμένοντας αν οι ψήφοι της πολιτείας της Φλόριντας θα προσμετρούνταν υπέρ του ή υπέρ του πολιτικού του αντιπάλου, του Δημοκρατικού Al Gore. Το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε 5 προς 4 ψήφους υπέρ του Bush, κι έτσι ο ίδιος εισήλθε στο Λευκό Οίκο υπό τη σκιά μιας πολύ αβέβαιης λαϊκής εντολής.

Το αξιοπερίεργο, ήταν η κακή επίδοση του Al Gore αν αναλογιστεί κανείς ότι οι εκλογές διεξήχθησαν εν μέσω μιας πρωτοφανούς οικονομικής ανάπτυξης και χρηματιστηριακής ευφορίας. Παρά, το ευοίωνο ευρύτερο πλαίσιο, οι Δημοκρατικοί έχασαν τις εκλογές και παρέμειναν στη μειοψηφία τόσο στη Βουλή όσο και στη Γερουσία. Η δε διαφορά τους από τους Ρεπουμπλικάνους διευρύνθηκε τα επόμενα τέσσερα χρόνια. Το 2004 ο Bush επικράτησε με μια πλειοψηφία τριών εκατομμυρίων ψήφων έναντι του John Kerry, ενώ στη Γερουσία η αναλογία αυξήθηκε σε πενήντα-σαράντα τέσσερα υπέρ των Ρεπουμπλικάνων. Στο μεταξύ ο Bush κατάφερε να διορίσει δύο νέους συντηρητικούς δικαστές στο εννεαμελές Ανώτατο Δικαστήριο, γέρνοντας αποφασιστικά την πλάστιγγα προς τα δεξιά.⁴⁵ Ο Bush αποτέλεσε έναν από τους πιο πολωτικούς Προέδρους. Ενώ παραδοσιακά οι περισσότερες εκλογές κερδίζονται στο κέντρο, ο ίδιος αγνόησε το πολιτικό κέντρο και πολιτεύθηκε με στόχο να κινητοποιήσει τους συντηρητικούς ευαγγελικούς ψηφοφόρους⁴⁶.

Ο George W. Bush όπως και ο προκάτοχος του Ronald Reagan, διακατέχονταν από ένα ισχυρό αίσθημα χριστιανικής ηθικής αποστολής και πεπρωμένου κι από μια έντονα ανεπτυγμένη μανιχαϊστική αίσθηση της αποστολής των ΗΠΑ. Ο Reagan βέβαια δεν πίστευε ότι συνομιλούσε με τον Θεό, ούτε εμφορούνταν από κάποιο «θρησκευτικό κάλεσμα», όπως ο ευαγγελικός διάδοχος του, George W. Bush αν και

⁴³ Καίριδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 18.

⁴⁴ Espinosa Gaston, (2009), Religion And The American Presidency, New York, Columbia University Press, chapter XII.

⁴⁵ Καίριδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 87.

⁴⁶ Politics as Warfare, The Economist, A Survey of America, 6 Νοεμβρίου 2003.

πίστευε βαθύτατα ότι ο χριστιανισμός είναι απαραίτητο συστατικό μιας υγιούς κοινωνίας, ότι εμφυσά αισιοδοξία και νόημα στις ζωές των ανθρώπων και αίσθηση ελευθερίας στον κόσμο. Αυτές οι αρχές, που προδίδουν μια αποστασιοποιημένη και νηφάλια προσέγγιση της θρησκείας, σίγουρα απέχουν παρασάγγας από την ακραία θρησκευτικότητα του αναγεννημένου George W Bush. Μάλιστα ο δεύτερος είχε δηλώσει, ένα χρόνο πριν εκλεγεί Πρόεδρος, στον ιεροκήρυκα James Robison: «Αισθάνομαι σαν ο Θεός να θέλει να βάλω υποψηφιότητα για Πρόεδρος των ΗΠΑ. Δεν μπορώ να το εξηγήσω, αλλά διαισθάνομαι ότι η χώρα μου πρόκειται να με χρειαστεί. Κάτι θα συμβεί, και τότε η χώρα μου θα με χρειάζεται. Το ξέρω, δεν θα είναι εύκολο για μένα ούτε για την οικογένεια μου, αλλά ο Θεός θέλει να το κάνω».⁴⁷

Διαβάζοντας την παραπάνω και παρόμοιες δηλώσεις του George Bush για την προσωπική και πολιτική του ζωή, ο μέσος Αμερικάνος δεν εκπλήσσεται από τη θρησκευτική τους φύση. Οι Αμερικανοί είχαν πολλούς θρησκόληπτους Προέδρους κατά τη διάρκεια της ιστορίας της και μάλιστα η χρήση του θρησκευτικού λόγου δεν είναι προνόμιο ενός μόνο κόμματος, αντίθετα είναι κάτι κοινό ανάμεσα στους Δημοκρατικούς και τους Ρεπουμπλικάνους. Ωστόσο υπάρχει κάτι σχετικά διαφορετικό στον Πρόεδρο Bush και στον τρόπο που χρησιμοποιεί την θρησκευτική ρητορεία και στον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση του απέκτησε στενούς δεσμούς με τους συντηρητικούς Ευαγγελιστές Χριστιανούς. Για τον Bush, η θρησκεία δεν είναι απλά μια τυχαία ή δευτερεύουσα πτυχή της πολιτικής του προσωπικότητας και διακυβέρνησης, αντίθετα είναι πρωτεύουσα και καθοριστική και παρέχει ένα είδος καθοδηγητικής αφήγησης της όλης απόφασης του να βάλει υποψηφιότητα αλλά και ενός μεγάλου μέρους των εθνικών κι εξωτερικών πολιτικών του. «Είχαμε κι άλλους θρησκόληπτους Προέδρους», σχολιάζει ο Jeffrey Silker, «αλλά κανένας άλλος δεν αντιλήφθηκε τόσο καθαρά την κλήση του προς το καθήκον, με τόσο επικούς βιβλικούς όρους».⁴⁸

Ο Bush ανατράφηκε ως Επισκοπιλιανός, αλλά αργότερα αφοσιώθηκε στον Μεθοδισμό. Η προσωπική πίστη του G.W.Bush, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, δεν πηγάζει από μια συγκεκριμένη θρησκευτική παράδοση, αντίθετα έχει διαμορφωθεί από ποικίλες εμπειρίες με πολλές εκφάνσεις του Προτεσταντισμού. Ο Bush στην παιδική του ηλικία, παρακολουθούσε λατρευτικές λειτουργίες της Πρώτης Πρεσβυτεριανής Εκκλησίας, έπειτα πήγαινε στην Επισκοπική Εκκλησία St Martin's, και τελικά ακολούθησε την πίστη της γυναίκας του κι έγινε μέλος της Πρώτης Ενωμένης Μεθοδικής Εκκλησίας του Midland. Όταν εξελέγη Πρόεδρος των ΗΠΑ ο Bush παρέμεινε Μεθοδιστής, αλλά όταν αναφέρονταν στην προσωπική του πίστη, χρησιμοποιούσε την ορολογία και το ρητορικό ύφος των Ευαγγελιστών

⁴⁷ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 31.

⁴⁸ Silker R Jeffrey, (2003), *President Bush, Biblical Faith and The Politics of Religion*, Religious Studies News.

Προτεσταντών παρά των κύριων Προτεσταντών. Όπως ο Bill Clinton δεν έμοιαζε με τους Ευαγγελιστές Προτεστάντες με κανένα τρόπο, αν κι ο ίδιος ήταν Βαπτιστής, έτσι κι ο G.W.Bush δεν αποτελούσε υπόδειγμα ενός κύριου Προτεστάντη.⁴⁹

Ο George W. Bush, ευαγγελικός και αναγεννημένος χριστιανός⁵⁰ ο ίδιος, ενσάρκωνε την ψυχή και το πνεύμα του λαϊκού ευαγγελικού φονταμενταλιστή: απλοϊκή πολιτική σκέψη, πουριτανική στάση ζωής, αντί-επιστημονισμό και φυσικά μια απευθείας γραμμή συνομιλίας με τον Θεό.⁵¹ Πριν ακόμα πάρει τον πρώτο όρκο ως Πρόεδρος το 2001, μια έντονη συζήτηση είχε προηγηθεί για τον ρόλο της θρησκείας στη διαμόρφωση των απόψεων και των πολιτικών του George W.Bush. Μολονότι ο Bush δεν ήταν ο πρώτος υποψήφιος Πρόεδρος της σύγχρονης εποχής, που να μιλούσε ανοιχτά για την πίστη του, όταν το έκανε κατά τη διάρκεια της πρώτης εθνικής του εκστρατείας, τα σχόλια του ευχαρίστησαν τους θρησκόληπτους συντηρητικούς αλλά την ίδια στιγμή προκάλεσαν έντονες αρνητικές αντιδράσεις από φιλελεύθερους και μετριοπαθείς σχολιαστές. Το πιο γνωστό σχόλιο του, σε ένα τηλεοπτικό φόρουμ συζητήσεων μεταξύ των υποψήφιων Προέδρων, το 1999, στην ερώτηση ποιος είναι ο αγαπημένος τους φιλόσοφος, ο Bush αμέσως απάντησε: «Ο Χριστός, γιατί άλλαξε την καρδιά μου».⁵²

Όπως χαρακτηριστικά είπε και ο Steven Mansfield:

«Ο Ιησούς, στον οποίο βαθύτατα πιστεύει ο G W. Bush, κυβερνά τον κόσμο, όπως κυβερνά και την καρδιά του... Αυτό συνεπάγεται ότι οι θρησκευτικοί θεσμοί 'κατέχουν μια τιμώμενη θέση στα σχέδια και στις ζωές μας', γεγονός που φέρνει σε δύσκολη θέση όλους όσους επιθυμούν τη διατήρηση ενός σαφούς διαχωρισμού μεταξύ της εκκλησίας και του κράτους. Εάν η προεδρία είναι ένας 'άμβωνας για τα ψευτοπαλλήκαρά' όπως την είχε αποκαλέσει ο Roosevelt, κανένας δεν έχει χτυπήσει το χέρι σ' αυτόν τον άμβωνα, προκειμένου να δώσει έμφαση στον ρόλο της θρησκείας, τα τελευταία χρόνια, όπως ο τεσσαρακοστός τρίτος Πρόεδρος.»⁵³

Η ιστορία με την απείθαρχη νεότερη ενήλικη ζωή του και τις μάχες του με τον αλκοολισμό, είναι ευρέως γνωστή. Παρακινούμενος από κάποιον φίλο, ο Bush

⁴⁹ Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ 41.

⁵⁰ Οι Αναγεννημένοι Χριστιανοί πιστεύουν ότι για να γίνει κάποιος πραγματικός Χριστιανός πρέπει να αναγεννηθεί πνευματικά. Fundamentalism vs Fundamentalism, by Haygood R. John. www.nemecismag.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=65:87-fundamentalism-vs-fundamentalism&catid=53:-97&Itemid=

⁵¹ Για την ειδική σχέση του George W Bush με τον Θεό βλ, Lincoln Bruce (2006), Bush's God Talk, Political Theologies-Public Religions in A Post Secular World, New York, Fordham University Press, σελ 269-277.

⁵² Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ,1 .

⁵³ Urban B Hugh, (2007), The Secrets of The Kingdom, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, preface, ix

παρακολούθησε μαθήματα σχετικά με την Βίβλο, και βρήκε τελικά τον δρόμο που άλλαξε τη ζωή του προς το καλύτερο. Στην ηλικία των 40 ετών σε μια διαδικασία προσωπικής μεταμόρφωσης, απεξαρτήθηκε από το αλκοόλ, σταθεροποίησε την οικογενειακή του ζωή, και έδωσε νόημα στη ζωή του.⁵⁴ Ως απλός άνθρωπος της προσευχής, ως άνθρωπος που πιστεύει ότι ο Θεός τον κάλεσε να γίνει Πρόεδρος των ΗΠΑ, ο Bush είχε την εικόνα ενός πολιτικού που μοιάζει να είναι μακριά από τον άστατο, παραπλανητικό και ψευδόμενο κόσμο των υπόλοιπων πολιτικών, μια εικόνα ενός ' καθημερινού ανθρώπου με ελαττώματα' όπως το θέτει ένας από τους βιογράφους του.⁵⁵

Για εκείνους που θαύμαζαν την έντονη έκφραση της θρησκευτικής πίστης, δηλαδή για τους Ευαγγελικούς Προτεστάντες η εμπειρία της αμαρτίας, της εύρεσης της θρησκείας και της χάραξης ενός νέου δρόμου ζωής, ήταν οικεία και το γεγονός ότι ο εκλεγμένος ηγέτης τους έφερε τον τίτλο του αφοσιωμένου Χριστιανού, ήταν σημαντικό. Για τους πολιτικούς αντιπάλους του Προέδρου και για εκείνους που δεν αρέσκονταν στη δημόσια προβολή των θρησκευτικών πεποιθήσεων από τον αρχηγό του αμερικανικού κράτους, όπως ήταν πολλοί φιλελεύθεροι μορφωμένοι αμερικανοί και η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών ελίτ, ο τίτλος του αφοσιωμένου Χριστιανού που έφερε ο Bush, αποτελούσε ένδειξη παράλογων πολιτικών κρίσεων και εφαρμογής μιας άκαμπτης ηθικολογικής ημερήσιας διάταξης, στις εγχώριες αλλά και στις εξωτερικές πολιτικές της χώρας, στην καλύτερη περίπτωση, ενώ στη χειρότερη ένδειξη μιας μορφής θρησκευτικού φανατισμού.⁵⁶

Αλλά οι επικρίσεις αυτές δεν έπαιξαν ιδιαίτερο ρόλο τη περίοδο εκείνη, καθώς ο θρησκόληπτος Bush αντιπροσώπευε τον πυρήνα της εκλογικής βάσης του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος: τους συντηρητικούς ευαγγελικούς. Ο Bush μίλησε ανοικτά για την ευαγγελική του πίστη και τους στενούς δεσμούς του με τις ηγετικές μορφές του κινήματος. Το 40% των ψήφων που κέρδισε ο G. Bush στις εκλογές του 2000 προέρχονταν από τη δεξαμενή των λευκών ευαγγελικών. Ως αποτέλεσμα, τόσο αυτός, όσο και οι ανώτεροι σύμβουλοι του, πολλοί εξ αυτών νέο-συντηρητικοί διανοούμενοι, έδιναν βαρύνουσα σημασία στις επιθυμίες τους. Οι ευαγγελικοί, από τη μεριά τους, ανοικτά δήλωσαν ότι όσο η Ρεπουμπλικανική κυβέρνηση υποστηρίζει τις θέσεις τους, αυτοί θα εγγυώνται την υποστήριξη τους την ημέρα των εκλογών, οπότε οι θρησκευτικές λίστες των μελών τους θα μετατρέπονταν σε εκλογικές λίστες του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος.

Στον δρόμο που είχε χαράξει πριν από αυτόν ο Reagan, ο Bush ανταποκρίνονταν στις προκλήσεις των ευαγγελικών και συμμετείχε στις εργασίες του Εθνικού

⁵⁴ Wallis Jim, (2003), *Dangerous Religion-Bush's Theology of Empire*, Sojourners Magazine, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2003, σελ 2.

⁵⁵ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 25.

⁵⁶ Espinosa Gaston, (2009), *Religion And The American Presidency*, New York, Columbia University Press, chapter XIII

Συνδέσμου των Ευαγγελικών, όπου επανειλημμένα δήλωσε την υποστήριξη του στα ευαγγελικά προγράμματα που πίεζαν υπέρ του περιορισμού των αμβλώσεων και κατά της νομιμοποίησης των ομοφυλοφιλικών γάμων και κατά της χρήσης βλαστοκυττάρων στη βιοτεχνολογική έρευνα και την ιατρική. Αλλά και σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και αποστολής ανθρωπιστικής βοήθειας ο «εξανθρωπισμένος» φονταμενταλισμός των ευαγγελικών προτεσταντών έκανε φανερή την παρουσία του, την εποχή των προέδρων Reagan και Bush. Ιδιαίτερα την περίοδο διακυβέρνησης του George W. Bush, η ανθρωπιστική βοήθεια των ΗΠΑ προς τις χώρες της Αφρικής αυξήθηκε κατά 67% συμπεριλαμβανομένου του ποσού των 15 δις δολαρίων για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων καταπολέμησης του AIDS. Αφρικανοί πολιτικοί ηγέτες, όπως ο Νιγηριανός Olusegun Obasanjo και ο Ουγκαντέζος Yoweri Museveni τόνισαν πόσο πολύ μέτρησε το γεγονός ότι οι ίδιοι ήταν ευαγγελικοί χριστιανοί στην απόφαση της Αμερικής να προσφέρει τη βοήθεια της στις χώρες τους.⁵⁷

Κατά τη προεδρική θητεία του Reagan και αυτή του George W. Bush αλλά κι ενδιάμεσα, οι ευαγγελικοί φονταμενταλιστές απέκτησαν πρωτόγνωρη εξουσία κι επιρροή : Απέτρεψαν την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση της ομοσπονδιακής και πολιτειακής νομοθεσίας, σφετερίστηκαν τις τοπικές οργανώσεις του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, ηθικοποίησαν το πολιτικό πρόγραμμα του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, διέδωσαν την προχιλιαστική και αντιδαρβινική θέση τους σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού και κατέστησαν δημοφιλείς μια σειρά ατομικών στάσεων αμερικανισμού και προτεσταντικής ηθικής. Το ευαγγελικό φονταμενταλιστικό κίνημα, λοιπόν μετά το 1980, δεν αναδόμησε μόνο τον εαυτό του, αλλά προχώρησε σε μια δραστική αναδόμηση και της ευρύτερης κοινωνίας σε όρους που αυτό έθεσε, όρους προτεσταντικής ηθικής.⁵⁸

Έτσι, προκειμένου να κατανοήσουμε την διοίκηση του Λευκού Οίκου από τον Bush θα πρέπει να μελετήσουμε την ολοένα αυξανόμενη επιρροή που αποκτά το χριστιανικό κίνημα των ευαγγελιστών στην αμερικανική πολιτική ζωή από τη δεκαετία του 1980 και την ανάδυση της νέας Χριστιανικής Δεξιάς ως της πιο πρόσφατης εκδήλωσης του ρεύματος του Αμερικανικού Προτεσταντισμού.⁵⁹ Όπως σημείωσε και ο ίδιος ο Bush σε μια συνεδρία με τους Χριστιανούς εκδότες και συγγραφείς το 2004: «Κάτι συμβαίνει στην Αμερική... Αυτό που μου λένε τώρα και δεν το έλεγαν πριν τέσσερα χρόνια είναι: «Κύριε Πρόεδρε, προσευχόμαστε για εσάς». Κι όταν μου σφίγγουν το χέρι στοιχηματίζω πως ο καθένας λέει από μέσα

⁵⁷ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 97.

⁵⁸ Μαραγκουδάκης Μανούσος, (2010), Ο Αμερικανικός Φονταμενταλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 21.

⁵⁹ Urban B Hugh, (2007), The Secrets of The Kingdom, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ, 34

του: «Κύριε Πρόεδρε η οικογένεια μου προσεύχεται για εσάς».⁶⁰ Αυτό που περιγράφει εδώ ο Bush είναι ένα ευρύτερο φαινόμενο στην Αμερική, την παρείσφρηση της Χριστιανικής πίστης στον πολιτικό διάλογο και στην πολιτική δράση. Η Νέα Χριστιανική Δεξιά αντιπροσωπεύει την ισχυρή συμμαχία μεταξύ των συντηρητικών πολιτικών και των κυρίαρχων ευαγγελικών προσωπικοτήτων.

Έχοντας αναδείξει ως Πρόεδρο τον Bush, η Χριστιανική Δεξιά είχε ορισμένες απαιτήσεις από την κυβέρνηση του. Ανάμεσα στις πράξεις που ικανοποίησαν τις απαιτήσεις της επί των κοινωνικών ζητημάτων ήταν η απαγόρευση των εκτρώσεων σε προχωρημένο στάδιο εγκυμοσύνης, η δημιουργία του γραφείου προώθησης των πρωτοβουλιών των θρησκευτικών ομάδων στον Λευκό Οίκο⁶¹, ο περιορισμός του ρόλου της κυβέρνησης στην επιστημονική έρευνα με τη χρήση βλαστοκυττάρων, η ιδέα του Προέδρου περί τροποποίησης του Συντάγματος για την απαγόρευση του γάμου μεταξύ ομοφυλοφίλων, αν και μια τέτοια απαγόρευση είχε πολύ λίγες πιθανότητες να εγκριθεί από το Κογκρέσο. Ο Bush στη δημόσια αντιπαράθεση επί του θέματος της έρευνας των βλαστοκυττάρων αναφέρθηκε δύο φορές σε προσευχές, στον λόγο που έβγαλε, λέγοντας: «Πιστεύω ότι η ανθρώπινη ζωή είναι ένα ιερό δώρο από τον Δημιουργό μας».⁶²

Τον περισσότερο καιρό από τον πρώτο χρόνο της προεδρίας του, το ενδιαφέρον του Προέδρου Bush στράφηκε στην προώθηση του «συμπονετικού συντηρητισμού» και των πρωτοβουλιών των θρησκευτικών οργανώσεων, ως μέρος των νέων κυβερνητικών του σχεδίων. Η πιο σημαντική προσπάθεια της κυβέρνησης Bush στο πλαίσιο αυτό, ήταν η δημιουργία του Γραφείου των Θρησκευτικών Κινήτρων (Faith Based Initiatives), το οποίο διεύθυνε ο Δημοκρατικός καθηγητής πανεπιστημίου, John Dilulio. Το Γραφείο αυτό είχε ως στόχο την προώθηση του κυβερνητικού συμπονετικού συντηρητισμού, και την ενίσχυση του ρόλου των θρησκευτικών κοινοτήτων, μέσω κυβερνητικής χρηματοδότησης, στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων.⁶³

Ο George W Bush, επεξηγεί τον όρο 'συμπονετικός συντηρητισμός' στο βιβλίο του A Charge to Keep. Σύμφωνα με τον ίδιο ο λόγος που η κυβέρνηση δεν μπορεί να διευθετήσει τα κοινωνικά θέματα, είναι η έλλειψη συμπόνιας. Ο Bush αντιλαμβάνεται τον όρο «συμπόνια» πνευματικά, ως κάτι που χαρακτηρίζει θρησκευόμενα άτομα και ομάδες και είναι εκ διαμέτρου αντίθετο από την άψυχη και γραφειοκρατική φύση του «ενδιαφέροντος» που δείχνει το κράτος. Όταν η

⁶⁰ Blunt Henderson Sheryl (2004), Bush Calls for Culture Change, Christianity Today, www.christianitytoday.com/ct/2004/121/51.0.html

⁶¹ Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ, 20.

⁶² Mayer Jeremy and Rozell J Mark (2005) A President Transformed: Bush's Pre- and Post September 11 Rhetoric and Image. Albany, New York, State University of New York Press, σελ 78

⁶³ Espinosa Gaston, (2009), Religion And The American Presidency, New York, Columbia University Press, chapter XIII

κυβέρνηση προσπαθεί να ενδιαφερθεί για όσους έχουν ανάγκη, δεν το κάνει για ηθικούς και πνευματικούς λόγους, αλλά για λόγους ιδιοτελείς και συμφεροντολογικούς. Θα ήταν πολύ καλύτερο αν αφήναμε την εκκλησία, τις συναγωγές κι άλλες θρησκευτικές ομάδες, να εκδηλώσουν τη συμπόνια της για τους συνανθρώπους της, καλυτερεύοντας όχι μόνο την κοινωνική τους θέση, αλλά και την πνευματική τους επάρκεια.⁶⁴

Η θρησκεία όχι μόνο μπορούσε, αλλά έπρεπε να αντικαταστήσει το κράτος σε θέματα οργάνωσης και δράσης της κοινωνίας των πολιτών. Ήταν η πρώτη φορά που κάποιος Αμερικανός Πρόεδρος καλούσε τη θρησκεία να παίξει ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής του κράτους.⁶⁵ Έτσι η κυβέρνηση Bush προσπάθησε να βασιστεί στην επιτυχία ορισμένων θρησκευτικών οργανώσεων για την αντιμετώπιση κάποιων κοινωνικών παθολογιών, όπως ο εθισμός στα ναρκωτικά και ο αλκοολισμός, λανσάροντας ένα πρόγραμμα, σύμφωνα με το οποίο η κυβέρνηση υπό ορισμένες συνθήκες, θα χρηματοδοτούσε πρωτοβουλίες των θρησκευτικών ομάδων, αρκεί αυτές να μην αποσκοπούσαν στον θρησκευτικό προσηλυτισμό. Τελικά, ενώ η κυβέρνηση παρείχε στήριξη σε ορισμένα κοινωνικά προγράμματα διεξαγόμενα από θρησκευτικές ομάδες, η έμφαση στη συγκεκριμένη αυτή πολιτική της κυβέρνησης Bush άρχισε να ξεθωριάζει.

---

⁶⁴ Bush W George, (1999) A Charge to Keep: My Journey to The White House, New York, William Morrow & Co, σελ 229-230.

⁶⁵ Μαραγκουδάκης Μανούσος, (2010), Ο Αμερικανικός Φονταμενταλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 659.

III. Η ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ BUSH ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Τέτοιου είδους κοινωνικά ζητήματα παραμερίστηκαν τελείως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, όταν η προσοχή της κυβέρνησης στράφηκε στο πώς να ανταποκριθεί στις ισλαμιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις εκείνης της ημέρας. Ο συμπονετικός συντηρητισμός του Bush και η προώθηση των θρησκευτικών πρωτοβουλιών έδωσε γρήγορα τη θέση τους στη πρωτόγνωρη αποστολή του ως αρχηγού του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Η κυβέρνηση Bush περνούσε μια κρίσιμη φάση μετασχηματισμού.⁶⁶ Ο αρχικά συγκρατημένος κι επιφυλακτικός Bush των πρώτων οκτώ μηνών της Προεδρίας του, γρήγορα παραχώρησε τη θέση του στο «νέο-συντηρητικό», «νέο-ουίλσονικό», «πολεμικό ηγέτη» ο οποίος δε διστάζει να χρησιμοποιεί την αμερικανική στρατιωτική υπεροπλία για να εξυπηρετεί συμφέροντα και να υπηρετεί τις αξίες της υπερδύναμης, κι αναπτύσσει μια νέα, φιλόδοξη κι επεμβατική αμερικανική εξωτερική πολιτική⁶⁷.

Όντως οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στους Δίδυμους Πύργους του Παγκοσμίου Κέντρου Εμπορίου, στη καρδιά των ΗΠΑ, αποτέλεσαν μια εξαιρετικά μεγάλη απειλή για την αμερικανική ηγεμονία. Η υπεύθυνη οργάνωση Al Qaeda των επιθέσεων δεν ήταν μια στρατιωτική δύναμη αλλά μια μη κρατική οργάνωση, με πολύ αποφασιστικότητα, κάποια χρήματα, αφοσίωση και μια ισχυρή βάση σε ένα αδύναμο κράτος. Εν ολίγοις στρατιωτικά δεν σήμαινε τίποτα ωστόσο όμως πέτυχε μια τολμηρή επίθεση σε αμερικανικό έδαφος.⁶⁸ Είναι επίσης γενικά αποδεκτό ότι τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου άλλαξαν τον ρου της ιστορίας κι αποτέλεσαν ένα ιστορικό γεγονός. Ωστόσο όμως, τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου δεν θα μπορούσαν να αλλάξουν τη πορεία της ιστορίας, στο βαθμό που το έκαναν, εάν ο Πρόεδρος Bush δεν αποκρίνονταν κατ' αυτόν τον τρόπο σε αυτά.

Στις επόμενες ημέρες μετά τα χτυπήματα, ο Πρόεδρος Bush στη κοινή σύνοδο του Κογκρέσου, της Γερουσίας και της Βουλής των Αντιπροσώπων, σε μια προσπάθεια να ενώσει τον κόσμο υπέρ της Αμερικής και εναντίον των τρομοκρατών, σημείωσε ότι στα 3000 θύματα από τα χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, περιλαμβάνονταν άνθρωποι οκτώ διαφορετικών εθνικοτήτων κι εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του στους φίλους στην Ευρώπη, την Ασία, την Αφρική και τη Λατινική Αμερική για τη συμπαράστασή τους.⁶⁹ Προσπάθησε να διαδώσει σε όλον τον κόσμο το μήνυμα ότι

⁶⁶ Wallis Jim, (2003), *Dangerous Religion-Bush's Theology of Empire*, Sojourners Magazine, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2003, σελ 3.

⁶⁷ Καϊρίδης Δημήτρης, (2008), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 20.

⁶⁸ Wallerstein Immanuel (2002) *The Eagle Has Crash Landed*, Foreign Policy Magazine, www.foreignpolicy.com/articles/2002/07/01/the_eagle_has_crash_landed

⁶⁹ Μάλιστα την επομένη της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η γαλλική εφημερίδα *Le Monde* είχε τίτλο: 'Είμαστε όλοι Αμερικανοί τώρα' Jean-Marie Colombani, *Le Monde* (liberal), Paris, France, Sept. 12, 2001.

η Al Qaeda αντιπροσώπευε μια περιθωριακή μορφή του Ισλάμ η οποία είχε απορριφθεί από μουσουλμάνους λόγιους κι από την συντριπτική πλειοψηφία των μουσουλμάνων κληρικών, κι ήταν ένα περιθωριακό κίνημα που αλλοίωνε τα ειρηνικά διδάγματα του Ισλάμ⁷⁰. Τόνισε ότι προκειμένου να μπορέσει να καταπολεμήσει η Αμερική την τρομοκρατία χρειαζόνταν βοήθεια από φίλους και συμμάχους ανά τον κόσμο, ειδικά από αυτούς που κυριαρχούσαν στις Αραβικές και Μουσουλμανικές κοινωνίες. Η διαχωριστική γραμμή στο λόγο του Προέδρου προσέφερε μια ξεκάθαρη επιλογή:

«Κάθε έθνος, σε κάθε περιοχή, πρέπει τώρα να λάβει μια απόφαση. Είτε είστε με το μέρος μας, είτε με τους τρομοκράτες... Η πορεία αυτής της διαμάχης δεν είναι ακόμη γνωστή, ωστόσο το αποτέλεσμα της είναι βέβαιο. Η ελευθερία και ο φόβος, η δικαιοσύνη και η βιαιότητα, βρίσκονταν πάντα σε διαμάχη, και γνωρίζουμε ότι ο Θεός δεν υπήρξε ποτέ ουδέτερος ανάμεσα τους».⁷¹

Εκτός από το Ιράκ, κάθε κυβέρνηση στο μουσουλμανικό κόσμο, συμπεριλαμβανομένου του Ιράν και της Παλαιστινιακής Αρχής, καταδίκασαν τα τρομοκρατικά χτυπήματα. Όταν τα αμερικανικά στρατεύματα έφτασαν στο Αφγανιστάν για να εκδιώξουν τους Taliban και να πιάσουν την Al Qaeda, σύμμαχοι όπως ο Καναδάς, η Ιαπωνία και η Αυστραλία έσπευσαν να βοηθήσουν. Το Πακιστάν, παρά τους στενούς του δεσμούς με τους εξτρεμιστές Αφγανούς ηγέτες, συμφώνησε να βοηθήσει. Η Κίνα και η Ρωσία, που κι οι ίδιες αντιμετωπίζουν προκλήσεις από μουσουλμάνους σχισματικούς, υποσχέθηκαν αλληλεγγύη. Στις ΗΠΑ μια ομάδα εξήντα ακαδημαϊκών, συμπεριλαμβανομένων Χριστιανών, Εβραίων, Μουσουλμάνων κι αθεϊστών προσυπέγραψαν μια επιστολή για την υποστήριξη της στρατιωτικής επιχείρησης στο Αφγανιστάν, αποκαλώντας την ως 'άμυνα της παγκόσμιας ανθρώπινης ηθικής και δίκαιο πόλεμο'. Λίγο καιρό μετά την 11^η Σεπτεμβρίου έμοιαζε ότι η κυβέρνηση είχε καταφέρει να ενώσει τους Αμερικανούς και τις ξένες κυβερνήσεις ενάντια σε μια κοινή απειλή.⁷²

Πλέον το μήνυμα που διέδιδε η κυβέρνηση ήταν ξεκάθαρο: ο κόσμος είχε αλλάξει κι η Αμερική θα εφάρμοζε αντίποινα για τον πόλεμο που κηρύχθηκε εναντίον της. Η στρατιωτική παρέμβαση των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν ενδυνάμωσαν το μήνυμα αυτό, διασκορπίζοντας την Al Qaeda κι ανατρέποντας τους Taliban. Τα επόμενα βήματα της αμερικανικής κυβέρνησης αναμένονταν ότι θα ήταν, η λήψη στρατιωτικής δράσης από τις ΗΠΑ προκειμένου η Al Qaeda να μη καταφέρει να βρει καταφύγιο, δια μέσου των αφγανικών συνόρων, στο Πακιστάν, λήψη πολιτικών μέτρων για την

⁷⁰ Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Harper Perennial, σελ 149.

⁷¹ Bush W George, (2001), *Address to A Joint Session of Congress, September, 23, 2001*, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html

⁷² Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Harper Perennial, σελ 151.

ίδρυση δημοκρατικών θεσμών στο Αφγανιστάν και την εξασφάλιση ότι εξτρεμιστικά στοιχεία δεν θα έβρισκαν εκεί στήριγμα και η διπλωματική συνεργασία με τους γείτονες του Αφγανιστάν όπως από το Ιράν, το Πακιστάν και με τις μουσουλμανικές κοινωνίες της Κεντρικής Ασίας, με στόχο τη διαμόρφωση μιας δυνατώτερης συμμαχίας ενάντια στην Al Qaeda. Για τους παραπάνω λόγους, ο Πρόεδρος Bush αναμένονταν να ακολουθήσει τη στρατηγική που είχε εξαγγείλει τις πρώτες εβδομάδες μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, η οποία περιελάμβανε παγκόσμια ενότητα, καταπολέμηση της τρομοκρατίας, συνεργασία με συμμάχους και πρόσβαση στις αραβικές και μουσουλμανικές κοινωνίες.

Όμως ο Πρόεδρος άλλαξε πορεία. Αντί να εστιάσει στη διάλυση της Al Qaeda, υιοθέτησε μια νέα προσέγγιση με τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Τον Ιανουάριο του 2002, στον ετήσιο λόγο του προς το Κογκρέσο όπου ο Πρόεδρος των ΗΠΑ παρουσιάζει την κατάσταση του έθνους και τη νομοθετική του ατζέντα, ο Bush δεν εστίασε στους τρομοκράτες και στην ίδρυση νέου κράτους που μόλις είχε αρχίσει στο Αφγανιστάν, αλλά στους "Άξονες του κακού"⁷³, δηλαδή το Ιράκ, το Ιράν και τη Βόρεια Κορέα. Τόνισε ότι τα κράτη αυτά αποτελούν μια ολοένα και αυξανόμενη απειλή προς την παγκόσμια ειρήνη καθώς συνεργάζονται με τους τρομοκράτες και προσπαθούν να αποκτήσουν πρόσβαση σε όπλα μαζικής καταστροφής, τα οποία μπορούν να παραδώσουν εύκολα στα χέρια των τρομοκρατών. Τα κράτη αυτά, θα μπορούσαν, σύμφωνα με τα λεγόμενα του, να επιτεθούν εναντίον των συμμάχων των ΗΠΑ, η να προσπαθήσουν να εκβιάσουν τις ίδιες τις ΗΠΑ. Ο Bush κατέληξε ότι σε αυτή τη κρίσιμη στιγμή, το κόστος της αδιαφορίας από τα κράτη ενώπιον των φοβερών τρομοκρατικών απειλών, θα είναι τεράστιο.⁷⁴ Ο ίδιος λοιπόν επέλεξε να κηρύξει πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και με αυτό το πρόσχημα έθεσε σε εφαρμογή μια εξτρεμιστική ημερήσια διάταξη εξωτερικής πολιτικής.⁷⁵

Είναι αλήθεια ότι οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τα χτυπήματα στους Δίδυμους Πύργους ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας κι όχι ως πράξη πολέμου κι έτσι να αντιδράσουν, όπως για παράδειγμα η Βρετανία, η Ισπανία κι άλλες δυτικές δημοκρατίες, οι οποίες κατά καιρούς αντιμετώπισαν πρόβλημα τρομοκρατίας με μέτρα κυρίως αστυνόμευσης, ενισχύοντας την ασφάλεια των συκοινωνιών, συντονίζοντας καλύτερα τη συνεργασία μεταξύ των πολυδιασπασμένων υπηρεσιών πληροφοριών στο εσωτερικό τους, αλλά και με τους συμμάχους τους, χρηματοδοτώντας την έρευνα για την εξάρθρωση των τρομοκρατικών δικτύων και στερώντας από την Al Qaeda την προστασία του Αφγανιστάν.

⁷³ Bush W George (2002), State of The Union Address, January, 29, 2002, www.americanrhetoric.com/speeches/stateoftheunion2002.html.

⁷⁴ Bush W George (2002), State of The Union Address, January, 29, 2002, www.americanrhetoric.com/speeches/stateoftheunion2002.html.

⁷⁵ Soros George, (2003) The Bubble of American Supremacy, The Atlantic, www.theatlantic.com/cgi-bin/send.cgi?page=http%3A

Αντίθετα, η κυβέρνηση Bush άδραξε την ευκαιρία που η 11^η Σεπτεμβρίου της προσέφερε για την εξυπηρέτηση των σκοπών της στο εσωτερικό της χώρας και στο εξωτερικό, και ξεκίνησε έναν πόλεμο χωρίς τέλος εναντίον των τρομοκρατών και των χωρών που τους υποθάλπουν. Σε δημόσιες εμφανίσεις του ο George W Bush, το 2002, δεν έδωσε έμφαση στη δημιουργία ενός πολυεθνικού αντιτρομοκρατικού συνασπισμού αλλά στη διατήρηση της υπεροχής της στρατιωτικής δύναμης των ΗΠΑ πέραν κάθε πρόκλησης. Στην εθνική στρατηγική ασφαλείας του, ο Πρόεδρος αξιωνε για τη χώρα του το δικαίωμα της επίθεσης σε ξένα κράτη, ακόμη και υπό την απουσία μιας άμεσης απειλής, αν υπήρχε η υποψία ότι αυτά θα προέβαιναν σε εχθρικές κινήσεις εναντίον των ΗΠΑ. Επρόκειτο για το αμφιλεγόμενο δόγμα της προληπτικής δράσης,⁷⁶ το οποίο προοριζόταν να αντικαταστήσει τα δόγματα της αποτροπής και της ανάσχεσης τα οποία όριζαν τη σύγχρονη διεθνή τάξη από το 1940 και μετά. Όπως το περιγράφει και ο ίδιος ο Bush στην ομιλία του στο West Point, τον Ιούνιο του 2002:

«Για το μεγαλύτερο διάστημα του τελευταίου αιώνα, η άμυνα της Αμερικής στηρίζονταν στα δόγματα της αποτροπής και της ανάσχεσης, από την εποχή του Ψυχρού πολέμου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτές οι στρατηγικές εφαρμόζονται ακόμη. Αλλά οι νέες απειλές απαιτούν νέους τρόπους σκέψης. Η αποτροπή, η υπόσχεση μαζικών αντιποίνων εναντίον των εθνών, δεν έχει καμία σημασία στην αντιμετώπιση σκοτεινών τρομοκρατικών δικτύων χωρίς κανένα έθνος ή πολίτες να υπερασπιστεί. Η ανάσχεση δεν είναι εφικτή όταν ανισόρροποι δικτάτορες με όπλα μαζικής καταστροφής μπορούν να παραδώσουν τα όπλα αυτά σε πυραύλους ή να τα παρέχουν μυστικά σε συμμάχους τρομοκράτες. Δεν γίνεται να υπερασπιστούμε την Αμερική και τους φίλους μας απλά ελπίζοντας για το καλύτερο. Δεν μπορούμε να εμπιστευθούμε τον λόγο των τυράννων, οι οποίοι πανηγυρικά προσυπογράφουν συμφωνίες περί μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων και μετά τις καταπατούν συστηματικά. Αν περιμένουμε να πραγματοποιηθούν όντως οι απειλές, τότε θα έχουμε περιμένει πολύ (...) Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας δεν θα νικηθεί κρατώντας αμυντική στάση. Πρέπει να πολεμήσουμε ενάντια του εχθρού, να διαταράξουμε τα σχέδια του, και να αντιμετωπίσουμε τις χειρότερες απειλές που θα προκύψουν. Στον κόσμο που έχουμε εισέλθει, ο μόνος δρόμος προς την ασφάλεια είναι αυτός της δράσης. Κι αυτό το έθνος θα δράσει».⁷⁷

Η συντηρητική και συγκρατημένη αμερικανική εξωτερική πολιτική, που θα επικεντρώνονταν στο εθνικό συμφέρον, στη καλλιέργεια σχέσεων με μεγάλες

⁷⁶ Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Harper Perennial, σελ 155

⁷⁷ Bush W George, (2002), *Remarks by The President at 2002 Graduation Exercise of the United States Military Academy, West Point, New York, June, 12, 2002*
www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/text/20020601-3.html.

δυνάμεις και στον πιθανολογούμενο ανταγωνισμό με την αναδυόμενη Κίνα⁷⁸, την οποία επαγγέλλονταν ο Πρόεδρος πριν την εκλογή του, έπεσε θύμα της νέας στρατηγικής της κυβέρνησης, η οποία αρχικά αναπτύχθηκε ως απάντηση στην τρομοκρατία, αλλά αργότερα μετατράπηκε σε μια ευρύτερη θέση σχετικά με το πώς οι ΗΠΑ θα διαδραματίζουν τον ιστορικό ρόλο που τους είχε ανατεθεί, αυτού του παγκόσμιου ηγέτη. Σύμφωνα με τη νέα στρατηγική του Bush, οι ΗΠΑ θα χρησιμοποιούσαν την ασυναγώνιστη στρατιωτική τους ισχύ για να διατηρήσουν την παγκόσμια τάξη, θα δεσμεύονταν λιγότερο από τις διεθνείς συνεργασίες και κανόνες και θα αναλάμβανε έναν μονοπολικό και προληπτικό ρόλο στην αντιμετώπιση των τρομοκρατών και των κρατών-αγυρτών, που επεδίωκαν να αποκτήσουν όπλα μαζικής καταστροφής. Το δόγμα ασφαλείας της κυβέρνησης Bush εκτός από την προληπτική χρήση της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος αξιώνει και την αναδιατύπωση των όρων της κυριαρχίας. Ο διαχωρισμός της κρατικής κυριαρχίας σημαίνει ότι σύμφωνα με το δόγμα Bush υπάρχουν δύο διαφορετικά είδη κυριαρχίας: η κυριαρχία των ΗΠΑ, η οποία υπερισχύει των διεθνών συνθηκών και υποχρεώσεων και η κυριαρχία των άλλων κρατών που εξαρτάται από την θέληση των ΗΠΑ.⁷⁹

Οι ΗΠΑ, που για δεκαετίες αντιμετώπισαν με σχετική ψυχραιμία και εν τέλει με επιτυχία την απειλή μιας πυρηνικής Σοβιετικής Ένωσης, παρασύρθηκαν σε έναν «νευρικό κλωνισμό», ο οποίος ήταν πολιτικά χρήσιμος για την ατζέντα του Προέδρου Bush.⁸⁰ Έτσι ο Bush άλλαξε τη πορεία της συγκράτησης και το δόγμα της ανάσχεσης που ακολουθούσαν από την εποχή του Προέδρου Gerald Ford έως αυτή του Bill Clinton, και προχώρησε στην εφαρμογή νέων πιο αποφασιστικών και ριζοσπαστικών πολιτικών, διαμορφώνοντας μια νέα εξωτερική πολιτική της 'καλοκάγαθης ηγεμονίας' με απώτερο σκοπό την εδραίωση της κυριαρχίας της αμερικανικής αυτοκρατορίας στον κόσμο.⁸¹ Όπως σωστά παρατήρησε και ο Ronald Wright, η νέα πολιτική του προληπτικού πολέμου και της αμερικανικής κυριαρχίας σε όλα τα επίπεδα, του Προέδρου Bush, φαίνεται να στάζει νέο αίμα στο φέρετρο του ιμπεριαλισμού, και οι υποστηρικτές του που βρίσκονται μέσα σε αυτό μπορεί να επανέλθουν στη ζωή.⁸²

⁷⁸ Η Κίνα επρόκειτο να διαδραματίσει τον ρόλο του 'στρατηγικού ανταγωνιστή' κι όχι του 'στρατηγικού συντάιρου' όπως συνέβαινε την εποχή της διακυβέρνησης Clinton, ενώ οι ΗΠΑ θα λάμβαναν πιο αυστηρή θέση απέναντι στη Ρωσία. Nye S Joseph, (2003) U.S Power And Strategy After Iraq, Foreign Affairs, July/August 2003.

⁷⁹ Ikenberry G John, (2002), America's Imperial Ambition, Foreign Affairs, Volume 81 N.5, September/October 2002, σελ. 49.

⁸⁰ Hoffman Stanley(2003), America Goes Backward, The New York Review of Books, vol. 50,n. 10, June, 12, 2003, σελ 5.

⁸¹ Cox Michael, (2003), The Empire's Back in Town Or America's Imperial Temptation Again, Millenium Journal of International Studies, vol .32, σελ 13.

⁸² Wright Ronald, (2002), For a Wild Surmise, Times Literary Supplement, December, 20, 2002, σελ 3.

Όμως η διαφορά μεταξύ του αμερικανικού ιμπεριαλισμού του Bush και του προκατόχου του Bill Clinton, είναι ότι ο δεύτερος μεταμφίεσε τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό σε παγκοσμιοποίηση και ο ίδιος κινητοποιούνταν ειλικρινά από το όραμα μιας παγκόσμιας τάξης στην οποία η Αμερική θα ήταν ηγέτης κι όχι δικτάτορας. Ο Bush από την άλλη μεταμφίεσε τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό με τον μανδύα του εθνικισμού. Ο Clinton μπορεί να θεωρηθεί από τις μελλοντικές γενιές ως ένας ιδιαίτερα πολύτιμος υπηρέτης του αμερικανικού ιμπεριαλιστικού καπιταλισμού ο οποίος κατανόησε κάτι που ο Bush δεν κατάφερε: ότι η αμερικανική οικονομία είναι πλήρως συνυφασμένη με τη παγκόσμια καπιταλιστική τάξη. Από την άλλη οι ΗΠΑ υπό τη προεδρία Bush, οι οποίες σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα κράτη θα έπρεπε να είναι οι πιο ικανοποιημένες από την ισχύουσα τάξη, συμπεριφέρονταν αντίθετα σαν ένα επαναστατικό κράτος, κλωτσώντας να διαλύσουν τον λόφο πάνω στον οποίο είναι βασιλιάδες.⁸³

Επιπρόσθετα η νέα στρατηγική ασφαλείας της κυβέρνησης Bush υπόσχονταν την αύξηση της παροχής αναπτυξιακής βοήθειας και των προσπαθειών για την καταπολέμηση του HIV/AIDS, γιατί «τα αδύναμα κράτη όπως το Αφγανιστάν, αποτελούν μεγαλύτερη απειλή για τα εθνικά μας συμφέροντα απ' ό,τι τα ισχυρά κράτη. Η φτώχεια δεν μετατρέπει τους άπορους ανθρώπους σε τρομοκράτες και δολοφόνους. Ωστόσο η φτώχεια, οι αδύναμοι θεσμοί και η διαφθορά μπορεί να καταστήσει τα αδύναμα κράτη ευάλωτα στα τρομοκρατικά δίκτυα και στα καρτέλ ναρκωτικών μέσα στα σύνορα τους».⁸⁴ Επιπλέον οι πολιτικές αυτές θα καθοδηγούνται από την πεποίθηση ότι «κανένα έθνος δεν είναι σε θέση μόνο του να χτίσει έναν ασφαλέστερο και καλύτερο κόσμο. Οι συμμαχίες και οι πολυμερείς θεσμοί μπορούν να πολλαπλασιάσουν την δύναμη των κρατών που προωθούν την ελευθερία». Όπως μάλιστα δήλωσε και ο Bush στην ομιλία του στην Αμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης της Ουάσινγκτον, στις 14 Μαρτίου του 2002: « Στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, πολεμήσαμε να κάνουμε τον κόσμο πιο ασφαλή και μετά εργαστήκαμε για την ανοικοδόμηση του. Καθώς διεξάγουμε σήμερα τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας για να κάνουμε τον κόσμο ασφαλέστερο, πρέπει επίσης να εργαστούμε για να κάνουμε τον κόσμο ένα καλύτερο μέρος για όλους τους πολίτες του».

Η εμμονή της κυβέρνησης με την μυστικότητα αιτιολογήθηκε ως απαραίτητη αντίδραση στα χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και ως τρόπος υπεράσπισης της αμερικανικής εθνικής ασφάλειας κατά τον πόλεμο ενάντια της τρομοκρατίας. Ωστόσο φημολογούνταν ότι η ενασχόληση του Bush με τη μυστικότητα προηγούνταν της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, καθώς ο Bush, ακολουθώντας το παράδειγμα

⁸³ Lieven Anatoli (2003), The Empire Strikes Back, The Nation, July, 7, 2003, www.thenation.com/doc.mhtml?i=20030707&s=lieven.

⁸⁴ Bush W George(2002), Expand the Circle of Development By Opening Societies and Building Infrastructure of Democracy, September, 26, 2002, www.whitehouse.gov/nsc/print/nssall.html.

του πατέρα του, υπήρξε μέλος μιας από τις πιο δυσφημισμένες μυστικές οργανώσεις, της Skull and Bones, του Πανεπιστημίου του Yale. Ίσως το πιο ενοχλητικό ήταν ότι η τάση αυτή της κυβέρνησης Bush προς τη μυστικότητα συνδυάζονταν με μια εξίσου ισχυρή τάση για παρακολούθηση των αμερικανών πολιτών και καταπάτηση των πολιτικών τους ελευθεριών. Ειδικότερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, με τα νέα μέτρα όπως η Πατριωτική Πράξη των ΗΠΑ⁸⁵ και με τις υποκλοπές του Οργανισμού Εθνικής Ασφάλειας (NSA), το απόρρητο των κυβερνητικών πράξεων διευρύνονταν ενώ η προστασία των προσωπικών δεδομένων των αμερικανών πολιτών μειώνονταν.⁸⁶

Έτσι από την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 και μετά, έλαβαν χώρα αλλαγές, ίσως πιο ριζικές και πιο δραματικές ακόμη κι από τις αλλαγές που επέφερε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μια δεκαετία νωρίτερα. Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, οι ΗΠΑ υπό τη διακυβέρνηση Bush, διεξήγαγαν δύο επιτυχείς πολέμους σε μακρινά μέρη (Αφγανιστάν, Ιράκ), υιοθέτησαν μια εξ' ολοκλήρου νέα μακροπρόθεσμη εξωτερική πολιτική, αύξησαν τις στρατιωτικές δαπάνες της χώρας κατά πολλές ποσοστιαίες μονάδες, απήφησαν συμμαχίες και παρέβησαν διεθνείς κανόνες, ακολουθώντας τον ολισθηρό δρόμο προς την αυτοκρατορία.⁸⁷

---

⁸⁵ Η Πατριωτική Πράξη των ΗΠΑ, η οποία ψηφίστηκε από το Κογκρέσο και τέθηκε σε ισχύ στις 26 Οκτωβρίου του 2001, προέβλεπε την άρση των περιορισμών που επιβάλλονταν ως τότε στις Μυστικές Υπηρεσίες των ΗΠΑ, στην παρακολούθηση των τηλεφωνικών και ηλεκτρονικών συνομιλιών των πολιτών καθώς και στην πρόσβαση στα οικονομικά, ιατρικά και λοιπά αρχεία τους. www.fincen.gov/statutes_regs/patriot/.

⁸⁶ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 45.

⁸⁷ Cox Michael, (2003), *The Empire's Back in Town Or America's Imperial Temptation Again*, *Millenium Journal of International Studies*, vol .32, σελ 16.

IV. ΜΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΑΣΙΣΜΕΝΗ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η αυτοκρατορία όμως αυτή κυβερνάται από έναν πρόεδρο, η πίστη του οποίου στη στρατιωτική δύναμη για την επίλυση των πολιτικών διαφορών στον πλανήτη και την προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων είναι αντίστοιχη με την εμμονή του στην πεποίθησή ότι τα γεγονότα δεν συμβαίνουν από τυφλή αλλαγή και τύχη αλλά από «το χέρι ενός δίκαιου και πιστού Θεού».⁸⁸ Η εξωτερική πολιτική του George Bush για πολλούς είναι ένα μείγμα στρατιωτικής επιθετικότητας, ιμπεριαλισμού και θρησκευτικού φανατισμού.⁸⁹ Μάλιστα για την περιγραφή του οράματος της εξωτερικής πολιτικής του Bush έχει χρησιμοποιηθεί ο όρος 'μεσσιανικός μιλιταρισμός',⁹⁰ καθώς δαιμονοποιεί τον εχθρό και υποστηρίζει ότι ο ίδιος έχει μια προσωπική σχέση με τον Θεό δηλώνοντας ότι η Προεδρία του μπορεί να είχε καθοριστεί από μια θεία δύναμη για τους δύσκολους καιρούς που θα ακολουθούσαν.⁹¹

Πολλοί από τους επικριτές του Προέδρου σπεύδουν να τον κατηγορήσουν ότι η πίστη του είναι ανειλικρινής στην καλύτερη περίπτωση, και υποκριτική στη χειρότερη περίπτωση, και κυρίως ότι αποτελεί ένα πολιτικό κάλυμμα της δεξιάς νέο-συντηρητικής πολιτικής του. Ακόμη κι αν δεχθούμε ότι η πίστη του George W. Bush είναι ειλικρινής και βαθιά ριζωμένη, το πραγματικό ερώτημα είναι ποιό είναι το περιεχόμενο και το νόημα αυτής της πίστης και ποιες επιπτώσεις έχει στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική της κυβέρνησής του. Το πρόβλημα δεν είναι η ειλικρίνεια της πίστης του Bush, αλλά η εμφανής πεποίθησή του ότι αυτός κάνει το θέλημα του Θεού.⁹²

Μια μεγάλη μερίδα του αμερικανικού λαού δεν αισθάνονταν άνετα με την εμπιστοσύνη που έδειχνε ο Πρόεδρος τους στις διαισθητικές απαντήσεις του στις εκφράσεις των θρησκευτικών πεποιθήσεων των ξένων ηγετών. Για παράδειγμα μετά την πρώτη συνάντησή του με τον Ρώσο Πρόεδρο Vladimir Putin, τον Ιούνιο του 2001, ο Bush δήλωσε στο τύπο ότι κατάφερε 'να κερδίσει μια αίσθηση της ψυχής του'. Η πολιτική συζήτηση μεταξύ των δύο ηγετών ξεκίνησε με την εξομολόγηση του Putin προς τον Bush ότι ο σταυρός που φορούσε στο λαιμό του ήταν δώρο από την μητέρα του και πολύ σημαντικός για εκείνον.⁹³ Αν κι αυτή ήταν

⁸⁸ Lears Jackson (2003), How a War Became a Crusade, The New York Times, March, 11, 2003.

⁸⁹ Πολυχρονίου Χρόνης (2007), Το Χάος της Αυτοκρατορίας, Ελευθεροτυπία, 7 Ιουλίου 2007.

⁹⁰ Nader Ralph (2005), Open Letter to Cindy Sheehan, August 10, 2005, www.nader.org/index.php?/archives/183-Open-Letter-from-Ralph-Nader-to-Cindy-Sheehan.html

⁹¹ Βλ. παραπάνω υποσημείωση 40

⁹² Wallis Jim, (2003), Dangerous Religion-Bush's Theology of Empire, Sojourners Magazine, September-October 2003, σελ 5.

⁹³ Aikman David, (2005), A Man of Faith, The Spiritual Journey of George W Bush, Nashville, Tenn. :W. Publishing, σελ 151-153.

μια περίπτωση όπου η προσωπική πίστη του Bush διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην σχέση του με έναν ξένο ηγέτη, αργότερα κατά τη διάρκεια της θητείας του αποστασιοποιήθηκε κατά μια έννοια από τον Putin ο οποίος αποκτούσε ολοένα και μεγαλύτερη πολιτική δύναμη στη Ρωσία.

Εκείνοι που σίγουρα δεν ενοχλούνταν από τις δημόσιες εκφράσεις της θρησκευτικής πίστης του Προέδρου, οι Ευαγγελικοί Χριστιανοί, οι αποκαλούμενοι 'ψηφοφόροι αξιών'⁹⁴, εκ των οποίων 8 στους 10 ψήφισαν υπέρ του Bush,⁹⁵ αν και παραδοσιακά ενδιαφέρονταν για τις εξελίξεις στα θέματα εθνικής πολιτικής, όπως αποδείχθηκε επιθυμούσαν εξίσου την εφαρμογή, μιας ηθικής και βασιζόμενης στη πίστη, εξωτερικής πολιτικής. Οι Ευαγγελικές ελίτ, έχοντας εγκαταλείψει την τακτική του απομονωτισμού, άρχισαν να ασχολούνται με διεθνή θέματα όπως η Ισραηλινό-Παλαιστινιακή διαμάχη, με τον διεθνή πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και με την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θέτοντας μιας σειρά στόχων εξωτερικής πολιτικής που βασιζόνταν πάντα στις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Για παράδειγμα, τον Ιούλιο του 2002, μια ομάδα από ευυπόληπτους Ευαγγελικούς, όπως ο Richard Mow και ο Robert Seiple, έστειλε επιστολή στον Πρόεδρο Bush όπου υπογράμμιζαν την υποστήριξη τους προς το Ισραήλ, αλλά ταυτόχρονα αναφερόμενοι στις γραφές των Προφητών, πρότειναν ότι ο Θεός θα επέμβει για την επίλυση της Ισραηλινό-Παλαιστινιακής διαμάχης και θα φωτίσει τις ΗΠΑ να φερθούν δίκαια και στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Τον Μάιο του 2003, ακολούθησε μια ακόμη ευαγγελική επιστολή, η οποία είχε συνταχθεί από τον Gary Bauer και είχε υπογραφεί από τον Jerry Falwell, η οποία αποτελούσε καθαρά απάντηση στην πρώτη επιστολή, και στην οποία υποστηρίζονταν ότι θα ήταν ηθικά μεμπτό για τις ΗΠΑ να συμπεριφέρονται εξίσου δίκαια στο Δημοκρατικό Ισραήλ, που ήταν ένας αξιόπιστος φίλος με τις ίδιες αξίες, και στο μολυσμένο από τρομοκράτες Παλαιστινιακό κράτος, το οποίο αρνείται το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ.⁹⁶

Η προσπάθεια του Bush να ικανοποιήσει και τις δύο πλευρές, αλλά και η επιρροή από τη δική του προσωπική πίστη, καθόρισαν ως ένα βαθμό, την σχέση των ΗΠΑ με τον σύμμαχο τους στη Μέση Ανατολή, το Ισραήλ.⁹⁷ Μέχρι το 2001, η κρατούσα άποψη στην Ουάσινγκτον ήταν ότι η σταθερότητα της Μέσης Ανατολής περνάει μέσα από την επίλυση του Παλαιστινιακού προβλήματος με τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους, αποδεκτού από το Ισραήλ. Για τον σκοπό

⁹⁴ Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ 217.

⁹⁵ Pew Research Centre studies: (2000) Final Observations on Voter Opinions, (December 21, 2001)

⁹⁶ Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ 223.

⁹⁷ Espinosa Gaston, (2009), Religion And The American Presidency, New York, Columbia University Press, chapter XIII.

αυτό ο προκάτοχος του Bush, Bill Clinton είχε παρέμβει πολλές φορές στις συζητήσεις για την επίλυση της Ισραηλινό-Παλαιστινιακής διαμάχης και είχε προσκαλέσει τον Πρόεδρο της Παλαιστινιακής Αρχής, Yasser Arafat στον Λευκό Οίκο περισσότερες φορές από κάθε άλλο ηγέτη. Από την άλλη, ο Bush φάνηκε να μη συμβάλλει στην επίλυση της διαμάχης, ειδικά όταν έδωσε στον Ισραηλινό Πρωθυπουργό Ariel Sharon το πράσινο φώς να συνεχίσει να ακολουθεί τις πολιτικές καταδίωξης ενάντια των Παλαιστίνιων. Ο Bush και ο Sharon είχαν αναπτύξει μια ζεστή και στενή φιλία από την πρώτη τους κιόλας συνάντηση, τον Δεκέμβριο του 1998, όταν ο Bush ως κυβερνήτης τότε του Τέξας, έκανε το πρώτο του ταξίδι στο Ισραήλ. Τον Μάιο του 2001, πριν την 11^η Σεπτεμβρίου, ο Πρόεδρος δήλωσε ενώπιον ενός εβραϊκού κοινού ότι η παροχή στήριξης προς το κράτος του Ισραήλ θα αποτελούσε μιας από τις βασικές προτεραιότητες της κυβέρνησης του.

Έτσι μετά το 2001 η φορά των εξελίξεων αντιστράφηκε: η λύση του Παλαιστινιακού έγινε η κατάληξη της «ομαλοποίησης» της Μέσης Ανατολής κι όχι η αφετηρία της. Σύμφωνα με την φίλο-ισραηλινή αντίληψη της κυβέρνησης Bush όσο οι Παλαιστίνιοι βρίσκουν περιφερειακά στηρίγματα δύσκολα θα αποδεχτούν το συμβιβασμό που τους προτείνεται. Κατά συνέπεια, θα πρέπει να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον που θα οδηγήσει τους Παλαιστίνιους πίσω στη γενναιόδωρη πρόταση του Εχούντ Μπάρακ το 2000 στο Καμπ Ντειβιντ και στις αρχές του 2001 στην Τάμπα⁹⁸. Πρόκειται σαφώς για ευσεβή πόθο που θεωρεί αδιάλλακτους τους Παλαιστίνιους κι όχι τους Ισραηλινούς. Η αντίληψη αυτή οδήγησε την κυβέρνηση να αγνοήσει συστηματικά το Παλαιστινιακό πρόβλημα, όπως επεδίωκε η Ισραηλινή δεξιά, κι επικέντρωσε την αμερικανική προσοχή στην εξάρθρωση πιθανών περιφερειακών ανταγωνιστών του Ισραήλ, ανατρέποντας εύθραυστες ισορροπίες κι ανησυχώντας παραδοσιακούς φίλους όπως η Τουρκία, η Ιορδανία και η Σαουδική Αραβία.

Ο Bush υποστήριξε τον Sharon καθ' όλη τη διάρκεια της Προεδρίας του παρά την αυθαίρετη συμπεριφορά του προς τους Παλαιστίνιους και το κάλεσμα του για την εύρεση μιας λύσης κι από τα δύο κράτη στην κρίση, μια εκδοχή που δεν επιθυμούσε η πλειοψηφία των Ισραηλινών. Η κυβέρνηση Bush αρνήθηκε κάθε επαφή με τον Yasser Arafat. Μετά τον θάνατο του Arafat, αγκάλιασε τον νέο Παλαιστίνιο ηγέτη, Mahmud Abbas, αλλά έκανε ελάχιστα για να τον βοηθήσει.⁹⁹ Ένας Πρόεδρος των ΗΠΑ που δεν θα λάμβανε υπόψη τις θρησκευτικές διαστάσεις της ισραηλινής δύναμης, όπως έκανε ο Bush, θα ήταν πολύ πιο επικριτικός απέναντι στις πράξεις των Ισραηλινών. Η εκπληκτικά ανεκτική στάση του Προέδρου ενώπιον της αντίστασης του Sharon, κατά την οποία οι βομβιστικές επιθέσεις

⁹⁸ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 64.

⁹⁹ Mearsheimer John, Walt Stephen, (2006), Το Ισραηλινό Λόμπι και η Πολιτική των ΗΠΑ, Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Θύραθεν, σελ 31.

αυτοκτονίας στοίχιζαν τις ζωές χιλιάδων ανθρώπων σε εβδομαδιαία βάση, αποτελούσε βασικό χαρακτηριστικό της πολιτικής του Bush στη περιοχή της Μέσης Ανατολής, κατά την πρώτη τετραετία.¹⁰⁰

Ταυτόχρονα ο Ariel Sharon συνέχισε να αναπτύσσει το σχέδιο του για την επιβολή μιας μονομερούς λύσης στην Ισραηλινό-Παλαιστινιακή διαμάχη, βασισμένης στην απαγκίστρωση από τη Γάζα και στη συνεχιζόμενη επέκταση στη Δυτική Όχθη. Αρνήθηκε να διαπραγματευτεί με τον Abbas, έτσι ώστε να μην του δώσει τη παραμικρή δυνατότητα να παρουσιάσει κάποια απτά πλεονεκτήματα στους Παλαιστίνιους. Έτσι η στρατηγική του Sharon συνέβαλε άμεσα στην εκλογική νίκη της Hamas¹⁰¹. Και με τη Hamas στην εξουσία το Ισραήλ έχει ακόμη μια δικαιολογία να μη προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις. Η αμερικανική κυβέρνηση υποστήριξε τις πράξεις του Sharon (κι εκείνες του διαδόχου του Ehud Olmert). Επιπλέον ο Bush επικροτούσε τις μονομερείς ισραηλινές προσαρτήσεις στα Κατεχόμενα-ανατρέποντας έτσι τη καθιερωμένη κοινή πολιτική όλων των Αμερικανών Προέδρων από τον Lyndon Johnson και μετά.

Η ειδική σχέση ΗΠΑ-Ισραήλ και η υψηλού επιπέδου αμερικανική υποστήριξη προς το Ισραήλ, την περίοδο της Προεδρίας Bush, αποδίδεται συχνά, πέρα από τις προσωπικές πεποιθήσεις του Προέδρου, στο λεγόμενο 'Ισραηλινού Λόμπι'¹⁰². Οι Εβραίοι της Αμερικής έχουν στήσει ένα εντυπωσιακό δίκτυο οργανώσεων για τον επηρεασμό της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, από τις οποίες η πιο ισχυρή και πιο γνωστή είναι η AIPAC (Αμερικανοϊσραηλινή Επιτροπή Δημοσίων Υποθέσεων). Το Λόμπι περιλαμβάνει επίσης και γνωστούς χριστιανούς ευαγγελιστές όπως ο Garry Bower, Pat Robertson και Jerry Falwell αλλά και προσωπικότητες όπως πρώην ηγέτες της πλειοψηφίας στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Όλοι αυτοί πιστεύουν ότι η αναγέννηση του Ισραήλ αποτελεί εκπλήρωση βιβλικής προφητείας, και υποστηρίζουν την επεκτατική του στρατηγική, όπως πιστεύουν ότι κάθε αντίθετη άποψη αντιβαίνει στο θέλημα του Θεού. Σταθεροί υποστηρικτές είναι επίσης μη Εβραίοι νέο-συντηρητικοί όπως ο John Bolton και ο Robert Bartley.

Δεν υπάρχει κάτι το ανάρμοστο στο γεγονός ότι οι Αμερικανό- Εβραίοι και οι Χριστιανοί σύμμαχοι τους προσπαθούν να κατευθύνουν την πολιτική των ΗΠΑ. Αποτελεί μια ομάδα ειδικών συμφερόντων που ασκεί πίεση σε εκλεγμένους

¹⁰⁰ Aikman David, (2005), A Man of Faith, The Spiritual Journey of George W Bush, Nashville, Tenn. :W. Publishing, σελ 147-148.

¹⁰¹ Η Hammas ή «Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης» είναι ισλαμική οργάνωση και πολιτικό κόμμα που κατέχει σήμερα την πλειοψηφία των εδρών του εκλεγμένου νομοθετικού συμβουλίου στην Παλαιστινιακή Εθνική Αρχή. archive.enet.gr/online/online_text/c=111,id=42149132

¹⁰² Με τη λέξη λόμπι περιγράφεται ο χαλαρός συνασπισμός οργανώσεων κι ατόμων που εργάζονται δραστήρια για να κατευθύνουν την αμερικανική εξωτερική πολιτική προς μια φιλοισραηλινή κατεύθυνση. Ο ορισμός αυτός δεν πρέπει να αφήνει υπόνοιες ότι το Λόμπι είναι ένα ενοποιημένο κίνημα με μια κεντρική ηγεσία, ή ότι κάποια άτομα μέσα σε αυτό δε διαφωνούν για ορισμένα θέματα. Mearsheimer John, Walt Stephen, (2006), Το Ισραηλινό Λόμπι και η Πολιτική των ΗΠΑ, Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Θύραθεν, σελ 33.

αντιπροσώπους και πρόσωπα της εκτελεστικής εξουσίας, συνεισφέρει οικονομικά σε προεκλογικές εκστρατείες, συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, κάνει δηλαδή ότι κι οι υπόλοιπες ομάδες ειδικών συμφερόντων, αλλά το κάνει πολύ καλύτερα.

Το Λόμπι ασκεί σημαντικό έλεγχο στην εκτελεστική εξουσία, πράγμα που εν μέρει οφείλεται στην επιρροή των Εβραίων ψηφοφόρων στις προεδρικές εκλογές. Μολονότι δε φθάνουν καν το 3% του πληθυσμού, οι Εβραίοι ψηφοφόροι προσφέρουν μεγάλα χρηματικά ποσά για την προεκλογική εκστρατεία των υποψηφίων και των δύο κομμάτων. Κατά την προεδρία Κλίντον, η πολιτική για το Μεσανατολικό διαμορφώνονταν κυρίως από αξιωματούχους που διατηρούσαν στενούς δεσμούς με το Ισραήλ ή με σημαντικές φιλοϊσραηλινές οργανώσεις. Η κατάσταση είναι ακόμη πιο εξόφθαλμη με την κυβέρνηση Bush, της οποίας τα στελέχη περιλαμβάνουν ένθερμους υποστηρικτές του Ισραήλ όπως ο Elliot Abrams, John Bolton, Douglas Faith και Richard Perl.

Τέλος, η πίεση από το Λόμπι δεν ήταν το μόνο που συντέλεσε στην εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, το 2003, η οποία θα εξετασθεί αναλυτικά παρακάτω, ήταν όμως ο πιο κρίσιμος παράγων. Μερικοί αναλυτές πιστεύουν ότι ο πόλεμος είχε ως κίνητρο, σε μεγάλο βαθμό, την επιθυμία να καταστεί το Ισραήλ πιο ασφαλές. Η «μη διατυπωμένη απειλή» ήταν «απειλή κατά του Ισραήλ» είπε ο Zeljkon στο ακροατήριο του στο Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια, τον Σεπτέμβριο του 2002 και προσέθεσε «Η αμερικανική κυβέρνηση δεν θέλει να το αναφέρει συχνά, γιατί δεν είναι δημοφιλές επιχείρημα»¹⁰³. Τον Αύγουστο του 2002, η Washington Post έγραφε ότι «το Ισραήλ παροτρύνει τους Αμερικανούς αξιωματούχους να μην καθυστερήσουν να χτυπήσουν στρατιωτικά το Ιράκ του Saddam Hussein»¹⁰⁴. Στο σημείο αυτό σύμφωνα με τον Sharon ο στρατηγικός συγχρονισμός μεταξύ Ισραήλ και ΗΠΑ είχε αποκτήσει διαστάσεις 'άνευ προηγουμένου'. Άνθρωποι της ισραηλινής Υπηρεσίας Πληροφοριών είχαν παραδώσει στην Ουάσινγκτον μια πληθώρα ανησυχητικών αναφορών σχετικά με τα ιρακινά προγράμματα Όπλων Μαζικής Καταστροφής.¹⁰⁵

¹⁰³ Mearsheimer John, Walt Stephen, (2006), Το Ισραηλινό Λόμπι και η Πολιτική των ΗΠΑ, Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Θύραθεν, σελ 59.

¹⁰⁴ Keyser Jason, (2002), Israel Urges US to Attack, Washington Post, August, 16, 2002.

¹⁰⁵ Alon Gideon(2002) Sharon to Panel: Iraq Is Our Biggest Danger, Ha'aretz, August, 13, 2002

V. Ο 'ΙΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ' ΤΩΝ ΗΠΑ

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου ο Bush υιοθέτησε ένα λεξιλόγιο της ηθικής απολυτότητας, μιλώντας για το 'κακό' και 'αυτούς που προξενούν κακό' με έναν τρόπο ο οποίος σπανίως ακούγονταν από τον Λευκό Οίκο μετά το 1941 και τις ιαπωνικές επιθέσεις στις αμερικανικές βάσεις στο Pearl Harbor.¹⁰⁶ Διαβεβαίωνε μάλιστα, τον αμερικανικό λαό, ότι η Αμερική είχε εμπλακεί σε μια ηθική διαμάχη μεταξύ του καλού και του κακού:

«Μερικοί ανησυχούν ότι κατά κάποιο τρόπο είναι μη διπλωματικό και αγενές να χρησιμοποιεί κανείς τη γλώσσα του λάθους και του σωστού. Διαφωνώ. Οι διαφορετικές περιστάσεις απαιτούν την εφαρμογή διαφορετικών μεθόδων, αλλά όχι διαφορετικών ηθικότητων. Η ηθική αλήθεια είναι η ίδια σε κάθε κουλτούρα, σε κάθε εποχή και σε κάθε μέρος. η στόχευση αθώων πολιτών για την δολοφονία τους είναι πάντα και παντού λανθασμένη. Η βαρβαρότητα εναντίον των γυναικών είναι πάντα και παντού λανθασμένη. Δεν μπορεί να υπάρξει ουδετερότητα ανάμεσα στη δικαιοσύνη και την απανθρωπιά, ανάμεσα στους αθώους και τους ένοχους. Συμμετέχουμε σε μια διαμάχη μεταξύ του καλού και του κακού και η Αμερική θα πει το κακό με το όνομα του».¹⁰⁷

Στην τελετή υπέρ της μνήμης των θυμάτων των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, το 2002, ο Bush δήλωσε μεταξύ άλλων ότι: «Το φώς θα λάμψει στο σκοτάδι. Και το σκοτάδι δεν θα υπερισχύσει». Η Αμερική στους λόγους του Προέδρου, δεν φάνταζε πλέον μόνο ως φάρος της ελευθερίας στον κόσμο, αλλά πια, το λαμπρό φώς της Αμερικής ενάντια στις μισητές δυνάμεις του σκότους και της τρομοκρατίας, κι εμπλέκονταν σε μια κοσμική μάχη μεταξύ των απόλυτων δυνάμεων του καλού και του κακού. Την ίδια στιγμή ο Bush έμοιαζε να θεωρεί τον εαυτό του ως διορισμένο από κάποια θεία δύναμη να διαδραματίσει έναν ρόλο παρόμοιο με αυτό του Μωυσή και να ηγηθεί του λαού του σε μια πολύ επικίνδυνη στιγμή. Σύμφωνα μάλιστα με τα λεγόμενα του, η Αμερική είχε μπροστά της ένα δύσκολο έργο να επιτελέσει, να απαλλάξει τον κόσμο από το κακό. Όπως δήλωσε και στο West Point, τον Ιούνιο του 2002:

« Μόλις τρεις μέρες μετά από αυτά τα γεγονότα, οι Αμερικανοί δεν έχουν ακόμη την απαιτούμενη από την ιστορία, απόσταση από τα γεγονότα. Αλλά η ευθύνη μας προς την ιστορία είναι ήδη ξεκάθαρη: να απαντήσουμε σε αυτές τις επιθέσεις και να

¹⁰⁶ Espinosa Gaston, (2009), Religion And The American Presidency, New York, Columbia University Press, chapter XIII.

¹⁰⁷ Bush W George, (2002), Remarks by The President at 2002 Graduation Exercise of the United States Military Academy, West Point, New York, June, 12, 2002

www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/text/20020601-3.html.

απαλλάξουμε τον κόσμο από το κακό. Ο πόλεμος ξεκίνησε εναντίον μας λαθραία, με απάτη και δολοφονίες. Αυτό το έθνος είναι ειρηνικό αλλά επιθετικό όταν αναμειγνύεται με την οργή. Η διαμάχη ξεκίνησε την ώρα και με τους όρους που επέλεξαν άλλοι. Θα τελειώσει όμως με έναν τρόπο, και σε ώρα, της δικής μας επιλογής».¹⁰⁸

Ο όρος 'κακό' στο λόγο του Bush υποδηλώνει ότι οι τρομοκράτες εχθροί είναι παράλογοι, αμετανόητοι και πέραν κάθε συμμόρφωση, και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να καταστραφούν. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας του Bush, ο εχθρός δεν είναι ένα μόνο πολιτικό καθεστώς, μια θρησκεία ή μια ιδεολογία. Ο εχθρός είναι η τρομοκρατία, δηλαδή η προμελετημένη και πολιτικά κινητοποιούμενη άσκηση βίας εναντίον αθώων. Κανένας σκοπός δεν δικαιολογεί την τρομοκρατία. Οι ΗΠΑ δεν θα κάνουν καμία παραχώρηση προς τις απαιτήσεις των τρομοκρατών και δεν θα συνάψουν καμία συμφωνία μαζί τους. Δεν θα κάνουμε καμία διάκριση ανάμεσα στους τρομοκράτες και σε αυτούς που τους παρέχουν καταφύγιο ή βοήθεια. Η μάχη ενάντια στη παγκόσμια τρομοκρατία διαφέρει από κάθε άλλη μάχη στην ιστορία μας. Θα πολεμηθεί σε πολλά μέτωπα εναντίον ενός απατηλού εχθρού για μια μεγάλη χρονική περίοδο.¹⁰⁹

Η κυβέρνηση Bush άρχισε σταδιακά να τραβά την προσοχή του κόσμου από το τι είχαν κάνει οι τρομοκράτες, στο τι μπορούσε να κάνει η Αμερική.¹¹⁰ Ενώ είχε ήδη ζητήσει από κάθε χώρα να εναντιωθεί στην Al Qaeda. Στην Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας του, τους ζητούσε εκτός από τη συμπαράσταση τους στον πόλεμο ενάντια της τρομοκρατίας, την αποδοχή από μέρους τους της δύναμης των ΗΠΑ, αλλά και του δικαιώματός τους να επεμβαίνουν σε ξένα κράτη προληπτικά: Οι ΗΠΑ έχουν διατηρήσει εδώ και πολύ καιρό την επιλογή της προληπτικής δράσης για την αντιμετώπιση σοβαρών απειλών ενάντια της εθνικής τους ασφάλειας. Όσο μεγαλύτερη είναι η απειλή, τόσο μεγαλύτερος και ο κίνδυνος της απραξίας και τόσο πιο επιτακτική η ανάγκη για την ανάληψη ανταποδοτικής δράσης για την άμυνα μας, ακόμη κι αν ο χρόνος και ο τόπος της επίθεσης του εχθρού παραμένει αβέβαιος. Για να προλάβουν ή να παρεμποδίσουν τέτοιου είδους εχθρικές ενέργειες από τους αντιπάλους τους, οι ΗΠΑ, θα δράσουν προληπτικά, αν αυτό χρειαστεί.¹¹¹

¹⁰⁸ Bush W George, (2002), Remarks by The President at 2002 Graduation Exercise of the United States Military Academy, West Point, New York, June, 12, 2002www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/text/20020601-3.html

¹⁰⁹ Bush, W George, (2002) Overview of America's International Strategy, September, 26, 2002, www.whitehouse.gov/nsc/printnssall.html.

¹¹⁰ Albright Madeleine (2007), The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs, New York, Harper Perennial, σελ 157.

¹¹¹ Bush W George, (2002) Overview of America's International Strategy, September, 26, 2002, www.whitehouse.gov/nsc/printnssall.html.

Τον Σεπτέμβριο του 2002, στην ετήσια Γενική Σύνοδο του ΟΗΕ, ο Πρόεδρος Bush αντί να κινητοποιήσει τα έθνη εναντίον της Al Qaeda και να τα ευχαριστήσει για την βοήθεια τους στον εντοπισμό υπόπτων τρομοκρατών, επέλεξε αντί αυτού να ζητήσει υποστήριξη για να πολεμήσει εναντίον του Saddam Hussein. Κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου, ο Πρόεδρος μιλώντας για την Al Qaeda και σκιαγράφησε την πρόκληση λιγότερο ως έναν πολυεθνικό αγώνα ενάντια μιας παγκόσμιας απειλής και περισσότερο σαν εκστρατεία να φέρει τους τρομοκράτες ενώπιον της Αμερικανικής δικαιοσύνης. Τον Ιανουάριο του 2003, ο Πρόεδρος απευθυνόμενος στο Κογκρέσο, αφιέρωσε τέσσερις φορές περισσότερο χρόνο στη διάρκεια της ομιλίας του, μιλώντας για το Ιράκ αντί για την Al Qaeda, ενώ ανέφερε συνολικά δεκαοκτώ φορές τον Saddam Hussein.¹¹² Συγκεκριμένα, υπαινισσόμενος ότι ο πόλεμος κατά του Saddam που προετοιμάζονταν να διεξάγει, αποτελούσε ένα μόλις μέρος από το σχέδιο των ΗΠΑ για την αποκατάσταση της ειρήνης και της δημοκρατίας στη περιοχή της Μέσης Ανατολής, δήλωσε:

« Προχωράμε με αυτοπεποίθηση, επειδή το ιστορικό αυτό κάλεσμα έγινε στην κατάλληλη χώρα... Οι Αμερικάνοι είναι ελεύθεροι άνθρωποι και γνωρίζουν ότι η ελευθερία είναι δικαίωμα κάθε ανθρώπου και το μέλλον κάθε έθνους. Η ελευθερία που εκτιμάμε δεν είναι το δώρο της Αμερικής στον κόσμο, αλλά το δώρο του Θεού στην ανθρωπότητα. Δεν ζητάμε να μάθουμε όλους τους τρόπους της Θεϊκής Πρόνοιας, αλλά πιστεύουμε σε αυτούς, και εμπιστευόμαστε τον Θεό».¹¹³ Ο Πρόεδρος έβλεπε τον επερχόμενο πόλεμο ως μια διαμάχη ανάμεσα στις δυνάμεις της ελευθερίας και της τυραννίας, στην οποία η Αμερική δεν θα παρέμενε απλός θεατής αλλά θα αναλάμβανε τον ηγετικό ρόλο που της είχε υπαγορεύσει ο Θεός. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο ότι ο Bush αποκαλούνταν από την Al Qaeda ως σύγχρονος σταυροφόρος.

Προκειμένου να στηρίξει την απόφαση που είχε ήδη λάβει, να εισβάλλει δηλαδή στο Ιράκ, ο Πρόεδρος ταύτισε την Al Qaeda με την κυβέρνηση της Βαγδάτης, περιγράφοντας τες ως δύο πλευρές της ίδιας απειλής. Αυτό οδήγησε πολλούς Αμερικανούς να συνάγουν λαθεμένα ότι ο Saddam Hussein βρίσκονταν πίσω από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, γιατί αλλιώς δε δικαιολογούνταν ένας πόλεμος εναντίον του.¹¹⁴ Μεταξύ του Αυγούστου του 2002 και του Ιανουαρίου του 2003, ο Bush και ο Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Dick Cheney ισχυρίζονταν επανειλημμένα ότι το Ιράκ είχε σχέσεις με την Al Qaeda κι ο Saddam Hussein είχε στη κατοχή του όπλα μαζικής καταστροφής.¹¹⁵ Ανέφεραν ότι ήταν πολύ πιθανό, (αν δεν είχε ήδη

¹¹² Pew Research Centre studies: Within Two Years, Pew Global Attitudes Project, June 2003.

¹¹³ Bush W George (2003) *We Will Prevail*, New York, Continuum International Publishing Group, σελ 220-221.

¹¹⁴ Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Harper Perennial, σελ 159.

¹¹⁵ Μάλιστα ο Bush δήλωσε με απόλυτη σιγουριά: «Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από αυτή κι άλλες κυβερνήσεις δεν αφήνουν κανένα περιθώριο για αμφιβολίες ότι το καθεστώς του Ιράκ

συμβεί), ο Saddam Hussein και η Al Qaeda να ένωναν τις δυνάμεις τους, και ο πρώτος να εξόπλιζε τους τρομοκράτες με τρομερά όπλα. Ακόμη κι αν οι ΗΠΑ δεν ήταν σε θέση να αποδείξουν ότι το Ιράκ βοηθούσε την Al Qaeda, δε σήμαινε ότι αυτό δε συνέβαινε.¹¹⁶

Έτσι, ισχυριζόμενη ότι οι ΗΠΑ ήταν ευάλωτες σε μια επίθεση από έναν εχθρό που ήθελε να διασπείρει τον θάνατο, ο οποίος δε μπορούσε να αποτραπεί με τη χρήση συμβατικών μέσων, και ότι η μόνη λύση ήταν η εξωτερική παρέμβαση με ή χωρίς τη συγκατάθεση του ΟΗΕ, η κυβέρνηση Bush ήταν αποφασισμένη να διεξάγει έναν 'δίκαιο πόλεμο'¹¹⁷ στο Ιράκ. Μάλιστα, όταν τέθηκε η ερώτηση στον ίδιο τον Πρόεδρο, για το ένα πίστευε ότι η απόφαση να εισβάλει στο Ιράκ, ήταν σωστή, ο ίδιος αποκρίθηκε: « Ο πατέρας μου (ο George H W Bush) δεν είναι ο κατάλληλος πατέρας να απευθυνθώ από θέμα δύναμης. Υπάρχει ένας ανώτερος πατέρας τον οποίο επικαλούμαι».¹¹⁸

Τους μήνες πριν τον πόλεμο στο Ιράκ, ένας τόνος θριάμβου είχε παρεισφρήσει στη ρητορική της κυβέρνησης κι έμοιαζε να καυχιέται για το σοκ και το δέος που θα προκαλούσε ο αμερικανικός στρατός: Η απaráμιλλη δύναμη των ένοπλων δυνάμεων των ΗΠΑ και η εκ των προτέρων παρουσία τους, έχουν επιτύχει τη διατήρηση της ειρήνης σε ορισμένες από τις πιο στρατηγικά ζωτικές περιοχές του κόσμου. Ωστόσο οι απειλές και οι εχθροί που πρέπει να αντιμετωπίσουμε έχουν αλλάξει, και το ίδιο πρέπει να κάνουν και οι δυνάμεις μας. Μια στρατιωτική δύναμη η οποία είχε ως σκοπό την αποτροπή στον μετά-Ψυχροπολεμικό κόσμο, θα πρέπει να μετασχηματιστεί και να εστιάσει περισσότερο στο πως μπορεί να πολεμήσει ένας αντίπαλος παρά στο πού και πότε μπορεί να προκύψει ένας πόλεμος. Η παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων στο εξωτερικό είναι ένα από τα βασικά σύμβολα των αμερικανικών δεσμεύσεων προς τους φίλους και συμμάχους τους. Μέσω της προθυμίας μας να χρησιμοποιήσουμε βία για την υπεράσπιση μας ή την υπεράσπιση άλλων, οι ΗΠΑ αποδεικνύουν έμπρακτα την απόφαση τους να διατηρήσουν μια ισορροπία ισχύος που θα ευνοεί την ελευθερία. Προκειμένου να αγωνιστούν σε έναν αβέβαιο κόσμο και να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τη πληθώρα των προκλήσεων ασφαλείας που προκύπτουν, οι ΗΠΑ θα απαιτήσουν την δημιουργία βάσεων και σταθμών για τις στρατιωτικές τους δυνάμεις στη Δυτική

εξακολουθεί να κατέχει και να αποκρύπτει ορισμένα από τα πιο θανατηφόρα όπλα που κατασκευάστηκαν ποτέ». Bush W George, Address to the Nation, March 17, 2003, www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html

¹¹⁶ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 91.

¹¹⁷ Ο κοσμικός όρος 'δίκαιος πόλεμος' εξηγείται με τον καλύτερο τρόπο από τον Francisco de Vitoria: «Οι διαφορές σε θέματα θρησκείας, δεν αποτελούν αιτία πολέμου. Η μόνος λόγος για τη διεξαγωγή πολέμου, είναι μόνο όταν προκληθεί ζημιά». Francisco de Vitoria, (1991) Political Writings, edited by Anthony Pagden and Jeremy Lawrance, Cambridge University Press.

¹¹⁸ Woodward Bob (2004), Plan of Attack, New York, Simon & Schuster, σελ 123.

Ευρώπη και στη Βόρεια Ασία και διακανονισμούς προσωρινής πρόσβασης για την παράταξη των δυνάμεων των ΗΠΑ σε μακρινές αποστάσεις.¹¹⁹

Το μεγαλύτερο 'στοίχημα' της κυβέρνησης Bush αλλά και γενικότερα της σύγχρονης εξωτερικής αμερικανικής πολιτικής ήταν ο πόλεμος στο Ιράκ, μόνο που ο ίδιος, με τη ρητορεία και το ταμπεραμέντο του, απέδειξε ότι δεν έβλεπε τον πόλεμο αυτό σαν στοίχημα, αλλά σαν κάτι το ιστορικά αναπόφευκτο. Ο Πρόεδρος κατάφερε να αποσπάσει μόνο την βοήθεια του Tony Blair και ελάχιστων ακόμα ξένων ηγετών στη συγκέντρωση στρατευμάτων για την εισβολή στο Ιράκ. Προκειμένου να δικαιολογήσει την από πλευράς του αποτυχία δημιουργίας ενός πιο εντυπωσιακού πολυεθνικού συνασπισμού δυνάμεων δήλωσε: «Ως ένα σημείο, μπορεί να είμαστε οι μόνοι που έχουμε απομείνει. Δεν με πειράζει. Είμαστε η Αμερική».¹²⁰ Μέσα σε 2 χρόνια μετά τον Σεπτέμβριο του 2001, μια τελείως διαφορετική εικόνα των ΗΠΑ διαμορφώθηκε από τη παγκόσμια κοινή γνώμη. Τα κίνητρα που προβάλλονταν για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την εξάρθρωση της Al Qaeda δεν φαίνονταν ειλικρινή. Πολλοί άνθρωποι, όχι μόνο σε μουσουλμανικές κοινωνίες, πίστευαν ότι οι πραγματικοί σκοποί που κρύβονταν πίσω από τον επικείμενο πόλεμο του Bush ενάντια του Ιράκ, ήταν ο έλεγχος των πηγών του πετρελαίου, η κατατρόπωση των Μουσουλμάνων, η προώθηση των συμφερόντων του Ισραήλ και η κατάκτηση του κόσμου. Υψηλά ποσοστά του πληθυσμού του Μαρόκο, της Σαουδικής Αραβίας και της Αιγύπτου θεωρούσαν τον Bush ως μεγαλύτερη απειλή από τον Osama Bin Laden.¹²¹

Πιθανόν, η σιγουριά του Bush να απέρρευε από την πεποίθηση των συμβούλων του ότι η πορεία του πολέμου στο Ιράκ θα συμβαδίζει με το επιθυμητό, από την κυβέρνηση, σενάριο, δηλαδή ότι οι ΗΠΑ με την εισβολή τους στο Ιράκ θα πετύχαιναν τη γρήγορη ανατροπή του καθεστώτος του Saddam Hussein, την ανοικοδόμηση ενός δημοκρατικού Ιράκ, την εξάπλωση της ειρήνης σε όλη τη Μέση Ανατολή και την εγκαθίδρυση της αδιαμφισβήτητης παγκόσμιας κυριαρχίας των ΗΠΑ, που θα εκφόβιζε το Ιράν, τη Βόρεια Κορέα και την Al Qaeda. Ο Bush έδειχνε σίγουρος για την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ εφόσον οι υπηρεσίες πληροφοριών τον διαβεβαίωναν ότι ο πόλεμος θα ήταν μια γρήγορη κι εύκολη υπόθεση κι ότι ο ίδιος βρίσκονταν στο σωστό δρόμο.¹²² Αλλά ορισμένοι αναλυτές στρατηγικής και ιστορικοί ισχυρίζονται ότι μια από τις βασικές αιτίες της αυτοπεποίθησης και της σιγουριάς του Bush πριν τον πόλεμο στο Ιράκ, βρίσκονταν στην ψυχосύνθεση του

¹¹⁹ Overview of America's International Strategy, September, 26, 2002, www.whitehouse.gov/nsc/printnssall.html.

¹²⁰ Bush W George (2003) *We Will Prevail*, New York, Continuum International Publishing Group, σελ 77.

¹²¹ Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Harper Perennial, σελ 159.

¹²² Milbank Dana (2003), *For Bush A Sense of History And Fate, Response to Iraq Reflects Self-Beliefs*, Washington Post, March, 9, 2003

ίδιου του Προέδρου και στη τάση του να διαχωρίζει τον κόσμο σε καλό και κακό, άσπρο και μαύρο, τάση που ενισχύονταν από τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Μάλιστα η Ισραηλινή εφημερίδα Haaretz παρέθεσε τα λόγια του Πρωθυπουργού Mahmoud Abbas ο οποίος μετά από τη συνάντησή του με τον Αμερικανό Πρόεδρο, επανέλαβε τα λεγόμενα του: «Ο Θεός μου υπέδειξε να χτυπήσω την Al Qaeda και το έκανα, έπειτα μου υπέδειξε να χτυπήσω τον Saddam και το έκανα, και τώρα είμαι αποφασισμένος να λύσω το πρόβλημα στη Μέση Ανατολή».¹²³ Η αίσθηση του Bush ότι τον κάλεσε μια θεία δύναμη να πολεμήσει ενάντια της τρομοκρατίας δεν είναι απλά βαθύτατα θρησκευτική αλλά και μεσσιανική.

Τον Μάρτιο του 2003, ο Καρδινάλιος Pio Laghi, προσπάθησε να πείσει τον Πρόεδρο Bush να μην προχωρήσει το σχέδιο του εισβολής στο Ιράκ. Ο Καρδινάλιος, ειδικός απεσταλμένος από το Βατικανό, προειδοποίησε για τον χαμό αθώων πολιτών και την διατάραξη των σχέσεων μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων. Επέμενε ότι δεν θα ήταν τόσο ανθρωπινό ή νόμιμο να επιτεθεί κανείς σε μια χώρα ακόμη και για να απομακρύνει ένα τόσο καταπιεστικό καθεστώς όσο αυτό του Saddam Hussein. Αλλά ο Πρόεδρος Bush ήταν αμετακίνητος. Ο πόλεμος είτε: «θα καλυτερέψει τα πράγματα». Ο Πρόεδρος ήταν ειλικρινής απέναντι στον παπικό απεσταλμένο και μάλιστα ήταν τόσο σίγουρος για την ορθότητα των απόψεων του, που αγνοούσε τις συμβουλές φίλων στη πατρίδα και στο εξωτερικό. Η συλλογιστική του, όπως καταδεικνύονταν στις δηλώσεις του είχε ως εξής: το καλό και το κακό υπάρχουν στον κόσμο, Ο Saddam Hussein είναι κακός, η απομάκρυνση του θα είναι για το γενικό καλό και τέλος το νέο δημοκρατικό Ιράκ θα αποτελέσει υπόδειγμα για τους υπόλοιπους Άραβες. Η βασική αδυναμία της συλλογιστικής αυτής είναι ότι παραλείπονται οι επιπλοκές που δημιουργούνται από την ιστορία και τη θρησκεία.¹²⁴

Τελικά στις 20 Μαρτίου 2003, οι ΗΠΑ εισέβαλαν στη Βαγδάτη. Τον Δεκέμβριο του 2003 ο Hussein συνελήφθη κι αφού φυλακίστηκε από τους Αμερικάνους και δικάστηκε από τους Ιρακινούς, καταδικάστηκε σε θάνατο δια του απαγχονισμού κι εκτελέστηκε τον Δεκέμβριο του 2006. Ο Bush μετά τον θάνατο του Hussein δήλωσε: «Σήμερα, ο Saddam Hussein εκτελέστηκε αφού δικάστηκε δίκαια, ενώ ο ίδιος αρνούνταν την απόδοση δικαιοσύνης στα θύματα του βίαιου καθεστώτος του».¹²⁵

Αρχικά μερικοί φιλελεύθεροι, ενθουσιάστηκαν με την περί δημοκρατίας ρητορεία του Μπους, και την ανατροπή ενός στυγνού δικτάτορα, όπως ο Saddam Hussein. Γρήγορα όμως απογοητεύτηκαν μετά τις αποκαλύψεις για τα βασανιστήρια στις φυλακές του Άμπου Γκρέιμπ και την «εκτόπιση» των εχθρών σε μια νεκρή ζώνη πέρα από τις προβλέψεις του ποινικού αλλά και του διεθνούς δικαίου, στην

¹²³ Regular Arnon(2004), Road Map is a Life Saver for Us, Haaretz, www.haaretz.com

¹²⁴ Albright Madeleine (2007), The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs, New York, Harper Perennial, σελ 167.

¹²⁵ Sammon Bill (2007), The Evangelical President, Washington D.C Regnery Publishing, σελ 165.

αμερικανική βάση του Γκουαντάναμο στην Κούβα. Στην πράξη οι διακηρύξεις της κυβέρνησης Μπους περί δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποδείχτηκαν επιλεκτικές και κυνικές αφού αφορούν τους εχθρούς κι όχι τους φίλους των ΗΠΑ ή τις ίδιες τις ΗΠΑ. Συνολικά για τους φιλελεύθερους της «θεσμικής» παράδοσης του Joseph Nye, η μονομέρεια και η υπερστρατικοποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αλλά και η απαξίωση των διεθνών θεσμών, του διεθνούς δικαίου και της διεθνούς συνεργασίας θα οδηγούσαν στην κατασπατάληση του διπλωματικού κεφαλαίου και της ήπιας ισχύος επιρροής των ΗΠΑ.¹²⁶ Η πολιτική αυτή θα αποστερούσε από την Αμερική συμμάχους και διεθνή ερείσματα και θα δυσκόλευε την επιτυχία του αγώνα κατά της διεθνούς τρομοκρατίας.

Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις για την κατάληψη του Ιράκ υπήρξαν σύντομες αλλά οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και τα οικονομικά κόστη είχαν εκτοξευθεί στα ύψη. Πάνω από 2400 στρατιώτες έχασαν τη ζωή τους κι άλλοι 16000 τραυματίστηκαν. Ο Πρόεδρος Bush επισκέφθηκε πολλές φορές τους τραυματίες του πολέμου στο Ιράκ και τις οικογένειες των πεσόντων. Οι εμπειρίες αυτές φάνηκε να αγγίζουν τον πυρήνα της πίστης του: « Η πίστη μου μεγάλωσε», είπε στον δημοσιογράφο Bill Sammon.¹²⁷ « Όταν βάζεις παιδιά να πολεμήσουν, χρειάζεται να προσεύχεσαι συνέχεια... Ίσως οι πιο δυνατές στιγμές που επηρέασαν τον τρόπο σκέψης και την πίστη μου είναι αυτές που συνάντησα τις οικογένειες των πεσόντων. Και είναι αξιοσημείωτο να δει κανείς από πρώτο χέρι την πίστη αυτών των οικογενειών. Οι μαρτυρίες αυτών των οικογενειών με επηρέασαν βαθύτατα». Πάνω από 250 δις δολάρια δαπανήθηκαν για τον πόλεμο στο Ιράκ, τα οποία θα μπορούσαν να επενδυθούν για την καταπολέμηση της Al Qaeda. Στο μεταξύ, η στρατιωτική δύναμη της Αμερικής, συμπεριλαμβανομένης της Εθνικής Φρουράς και των Εφεδρικών Μονάδων, είχε επεκταθεί επικίνδυνα, πέρα από τα όρια των δυνατοτήτων της.

Η κατοχή του Ιράκ, αποδείχτηκε ανέλπιστα προβληματική και εξαιρετικά πολυδάπανη. Την κατοχή ακολούθησε η γενικευμένη εξέγερση των Σουνιτών ως αντίποινα στη σιητική κατάληψη της εξουσίας. Πολιτικά, οι Ιρακινοί σύμμαχοι των Αμερικανών, οι 'φιλελεύθεροι' κοσμικοί και δυτικόφιλοι, όπως ο Chalabi και ο πρώην πρωθυπουργός Αλαουί, περιθωριοποιήθηκαν και τις εκλογές κέρδισαν το σιητικό θρησκευτικό μπλοκ υπό την επιρροή του Ιράν.¹²⁸ Η αποτυχία ελέγχου της κατάστασης στο Ιράκ έχει πολλές εξηγήσεις. Κυρίως οφείλονταν στην άγνοια των Αμερικανών για την ιρακινή πραγματικότητα και στην έλλειψη κατάλληλης προετοιμασίας τους για την επόμενη μέρα. Οι Αμερικανοί παρασύρθηκαν μεταξύ άλλων κι από τις δοξασίες των Ιρακινών συμμάχων τους, όπως ο Chalabi και το Ιρακινό Εθνικό Κογκρέσο, που τους διαβεβαίωναν για δικούς τους λόγους, ότι οι

¹²⁶ Nye S Joseph (2003), *US Power and Strategy After Iraq*, Foreign Affairs, July/August 2003, σελ. 4.

¹²⁷ Sammon Bill, (2007), *The Evangelical President*, Washington, D.C, Regnery Publishing, σελ 21.

¹²⁸ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 91.

Ιρακινοί θα τους δεχόντουσαν ως απελευθερωτές. Αντίθετα τα αμερικανικά κατοχικά στρατεύματα ήλθαν αντιμέτωπα με έναν αρνητικά προκατειλημμένο απέναντι τους ιρακινό λαό κι εχθρικό απέναντι σε μια μεγάλη χριστιανική στρατιωτική δύναμη που κατέλαβε την πόλη η οποία επί αιώνες ήταν η πρωτεύουσα του Ισλάμ κατά τη χρυσή της εποχή.

Η εισβολή στο Ιράκ προορίζονταν ως μια προβολής δύναμης των ΗΠΑ, αντιθέτως κατέδειξε τα όρια της δύναμης αυτής. Ο Πρόεδρος Bush διεξήγαγε τον πόλεμο για να κρατήσει τους Αμερικανούς ασφαλείς. Σίγουρα δεν είχε σκοπό να προκαλέσει ότι επακολούθησε: μια ιστορική αλλαγή στην σχετική ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των Σιιτών και των Σουνιτών Μουσουλμάνων, όχι μόνο στο Ιράκ αλλά σε όλη την περιοχή. Η εγκαθίδρυση μιας μόνιμης κυβέρνησης στο Ιράκ σηματοδοτεί την πρώτη φορά στην ιστορία που οι Σιίτες κυβερνούν ένα αραβικό κράτος.¹²⁹

Με την εισβολή στο Ιράκ οι ΗΠΑ ανέλαβαν την ηθική ευθύνη να βοηθήσουν το Ιράκ να γίνει μια ειρηνική και δημοκρατική χώρα με μια νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση που θα έχει την ικανότητα να κρατά το λαό της ασφαλή. Όμως στη σημερινή εποχή της εθνικής και θρησκευτικής χειραφέτησης και πολιτικοποίησης των μαζών, ο άμεσος πολιτικός έλεγχος πληθυσμών χωρίς τη συγκατάθεση τους έχει υψηλότατο κόστος και είναι μακροπρόθεσμα πολύ δύσκολος. Έτσι σήμερα οι Αμερικανοί βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε έναν φαύλο κύκλο. Η παρουσία τους στο Ιράκ τροφοδοτεί εν μέρει την εξέγερση κι αντί, για σταθερότητα, παράγει βία και αστάθεια. Η βία αυτή παρατείνει την παραμονή και την ενίσχυση της παρουσίας των Αμερικανών στο Ιράκ, πράγμα που εντείνει τα εθνικιστικά αντανάκλαστα των εξεγερμένων Ιρακινών. Οι Αμερικανοί βρίσκονται στο μέσο ενός εμφυλίου πολέμου μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών, του οποίου τις παραμέτρους δυσκολεύονται να κατανοήσουν και να ελέγξουν.

Ο πόλεμος στο Ιράκ έχει συγκαταλέγει από πολλούς αναλυτές ανάμεσα στις μεγαλύτερες καταστροφές της σύγχρονης αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και παραλληλίστηκε, όσον αφορά στις ολέθριες για τις ΗΠΑ συνέπειες, με τον πόλεμο στον Βιετνάμ. Ο Bush αγνοώντας τις επιπλοκές που επιφέρουν πάντα σε έναν πόλεμο οι θρησκευτικές και ιστορικές εξελίξεις, την μη παροχή στήριξης από την πλευρά της διεθνούς κοινότητας στο εγχείρημα του και την απουσία πειστικών επιχειρημάτων για τη διεξαγωγή ενός δίκαιου πολέμου, στοιχημάτισε ότι η εισβολή στο Ιράκ θα στέφονταν με επιτυχία. Για να δικαιολογήσει το στοίχημα, υπερέβαλλε στην περιγραφή των κινδύνων που έθετε η κυβέρνηση του Ιράκ όσο και στα πλεονεκτήματα που θα προέκυπταν από την απομάκρυνση του Saddam Hussein από την εξουσία. Παρά τις φρενήρεις προσπάθειες δε βρέθηκαν πουθενά στο Ιράκ όπλα μαζικής καταστροφής και η εικαζόμενη συνεργασία μεταξύ του Saddam και

¹²⁹ Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Harper Perennial, σελ 178.

της Al Qaeda παρέμεινε αναπόδεικτη.¹³⁰ Όταν την επαύριο του πολέμου κατέστη εμφανές ότι το Ιράκ του Hussein δεν είχε καμία σχέση με τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η κυβέρνηση Bush άλλαξε την αιτία του πολέμου, από τον φόβο για τυχόν ύπαρξη κρυμμένων όπλων μαζικής καταστροφής στη χώρα, σε προσπάθεια προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εκδημοκρατισμού του Ιράκ, με την ελπίδα για καθεστωτική αλλαγή και σε άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής. Τον Ιανουάριο του 2004, ο Bush δήλωσε σχετικά:

«Ο σκοπός που υπηρετούμε είναι δίκαιος, καθώς είναι ο σκοπός όλης της ανθρωπότητας. Η εξάπλωση της ελευθερίας στον κόσμο μας είναι αλάνθαστη, και δεν προωθείται μόνο από την δική μας κυβέρνηση. Μπορούμε να εμπιστευτούμε σε αυτό την υπέρτατη Δύναμη που μας καθοδηγεί στο πέρασμα των χρόνων. Και για όλα όσα πρόκειται να έρθουν, μπορούμε να γνωρίζουμε ότι οι σκοποί Του είναι δίκαιοι κι αληθινοί».¹³¹

Το πιο ελκυστικό επιχείρημα που χρησιμοποιήθηκε υπέρ του πολέμου στο Ιράκ, ήταν η περιγραφή του ως 'πόλεμος εξ επιλογής', που διεξήχθη προς χάριν της δημοκρατίας. Όμως ένας μη απαραίτητος πόλεμος είναι ένας άδικος πόλεμος.¹³² Ο πόλεμος εναντίον του Ιράκ (ανάμεσα σε όλους τους υπόλοιπους πολέμους που θα μπορούσαν να διεξαχθούν για την δημοκρατία), επιλέχθηκε, γιατί ήταν δυνατόν: ένα αδύναμο καθεστώς, του οποίου η βαρβαρότητα ήταν ευρέως γνωστή, του οποίου η ανατροπή θα ήταν καλοδεχούμενη από την πλειοψηφία των υπηκόων του, και του οποίου η αντικατάσταση από δημοκρατικό καθεστώς, θα γίνονταν ένας φάρος φωτός σε ένα από τα πιο σκοτεινά σημεία του κόσμου. Ο πόλεμος ήταν ένα είδος σταυροφορίας, μια δημοκρατική τζιχάντ.

Όμως το 1991, όταν ο Saddam Hussein ακολουθούσε την πολιτική μαζικών δολοφονιών των νότιων Σιιτών, μια στρατιωτική επέμβαση για την παύση των δολοφονιών και την ανατροπή του βάνουσου καθεστώτος, θα ήταν δικαιολογημένη. Δώδεκα χρόνια αργότερα, η δικαιολόγηση της επέμβασης, κατέστη πιο δύσκολη, καθώς το Ιράκ αποτελούσε μόλις μια από τις πολλές περιπτώσεις κρατών όπου διαπράττονταν εγκλήματα σε βάρος των πολιτών, παρόμοια με αυτά της κυβέρνησης του Saddam Hussein. Υπήρχαν πολλοί καλοί λόγοι, για την απομάκρυνση του Saddam από την εξουσία, αλλά υπό την απουσία συνεχιζόμενων δολοφονιών, στις αιτίες που προβλήθηκαν για την επέμβαση, από

¹³⁰ Aikman David, (2005), A Man of Faith, The Spiritual Journey of George W Bush, Nashville, Tenn. :W. Publishing, σελ 151.

¹³¹ Bush W George (2004), State of The Union Adress, January 20, 2004, www.americanrhetoric.com/speeches/stateoftheunion2004.html.

¹³² Walzer, Michael (2004). Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Can There Be A Moral Foreign Policy? Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ. 50.

την κυβέρνηση Bush, απουσίαζε η επείγουσα ανάγκη, που απαιτούνταν για να μετατρέψει τον πόλεμο, σε αναγκαία λύση.¹³³

Η εικαζόμενη σχέση μεταξύ του καθεστώτος του Saddam και της Al Qaeda, αποτελούσε ένα από τα πιο ισχυρά επιχειρήματα υπέρ του πολέμου. Το Ιράκ, κατείχε όντως μια θέση στη λίστα, του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών, με τα κράτη που χρηματοδοτούν την τρομοκρατία. Το ιστορικό υποστήριξης συγκεκριμένων τρομοκρατικών οργανώσεων, της χώρας, ήταν ευρέως γνωστό. Αλλά η λίστα αυτή είναι κάτι περίεργο από μόνη της. Περιλαμβάνει χώρες, όπως η Κούβα, που τα τελευταία χρόνια δεν έχει κάνει κάτι παραπάνω από το να παρέχει ένα ασφαλές καταφύγιο, σε ορισμένους υπέρργηρους αριστερούς ηγέτες, και χώρες όπως το Ιράν, το οποίο καθοδηγούσε και χρηματοδοτούσε κάποιες από τις πιο δραστήριες και βίαιες, τρομοκρατικές οργανώσεις, ανά τον κόσμο. Εν τω μεταξύ, η μόνη χώρα, εκτός του Αφγανιστάν, η οποία έχει τους πιο στενούς δεσμούς με την Al Qaeda, η Σαουδική Αραβία, δεν συμπεριλαμβάνεται στη λίστα.¹³⁴

Η εισβολή στο Ιράκ δε συνέβη χάρη «του πολέμου κατά της τρομοκρατίας» αλλά το αντίθετο: ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» κατασκευάστηκε για να επιτρέψει την επέμβαση στο Ιράκ. Παγκοσμίως, οι επιθέσεις και τα θύματα της Al Qaeda, τριπλασιάστηκαν τα πέντε χρόνια μετά την 11^η Σεπτεμβρίου σε σύγκριση με τα πέντε χρόνια πριν από την ημέρα αυτή. Στη βάση του, ο «πόλεμος» αυτός στηρίχθηκε σε μια σειρά από παρανοήσεις: πρώτον ότι το ριζοσπαστικό Ισλάμ ευθύνονταν συνολικά για την παγκόσμια τρομοκρατία, δεύτερον ότι η μάχη ήταν μεταξύ των δυνάμεων της ελευθερίας και του ισλαμο-φασισμού και τρίτον ότι οποιαδήποτε μη στρατιωτική προσέγγιση στο πρόβλημα θα έμοιαζε με τη δυτική υποχωρητικότητα προς τον Χίτλερ και τον ναζισμό τις παραμονές του Β Παγκοσμίου Πολέμου και θα οδηγούσε στην αποθράσυνση κι όχι στην αποτροπή των τρομοκρατών.

Όμως η ίδια η λέξη «πόλεμος» περιχαράκωνει τη συζήτηση περί τρομοκρατίας και τη τοποθετεί σε λάθος βάση. Προϋποθέτει ότι η τρομοκρατία είναι ένα φαινόμενο πρόσφατο, προσωρινό κι εξαρθρώσιμο, ενώ, αντίθετα, έχει μακρότατη ιστορία και μέλλον. Η τρομοκρατία μπορεί σε μεγάλο βαθμό να ελεγχθεί, δεν μπορεί όμως να εξαλειφθεί ολοκληρωτικά. Το χειρότερο είναι ίσως ότι πρόκειται για ένα πόλεμο δίχως τέλος απέναντι σε έναν αόρατο κι ηθελημένα δυσδιάκριτο εχθρό. Έτσι ο

¹³³ Walzer, Michael (2004). Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Can There Be A Moral Foreign Policy? Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ.49.

¹³⁴ Richardson Louise(2004)). Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World , Fighting Against Terrorism and for Justice. Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ. 56.

Αμερικανός Πρόεδρος Bush οπλίστηκε με τις υπερεξουσίες για τη διεξαγωγή ενός πολέμου, του οποίου τη λήξη μόνο ο ίδιος εξουσιοδοτούνταν να κηρύξει.

Και ο Πρόεδρος είχε κάθε συμφέρον να διαρκέσει εσαεί ο πόλεμος αυτός, καθώς η εκτελεστική εξουσία επεκτείνονταν σε βάρος της νομοθετικής και της δικαστικής και η προστασία των πολιτικών δικαιωμάτων περιοριζόταν. Ο Bush διευκόλυνονταν στην αλαζονική επιβεβαίωση της αμερικανικής ισχύος μακριά από συμβιβασμούς με ανικανοποίητους συμμάχους αλλά και στην άσκηση πίεσης σε βάρος μη φιλικών καθεστώτων εν ονόματι του πολέμου κατά της τρομοκρατίας και μπορούσε να 'φιμώνει' και να από-νομιμοποιεί όλους τους διαφωνούντες με την αμερικανική τάξη πραγμάτων, όπως ήταν η Hamas, η Hezbollah και το Ιράν ως μέρος ή «παραφυάδες» ενός κοινού τρομοκρατικού εχθρού, ο οποίος επιβουλευόταν την Αμερική και τους συμμάχους της.¹³⁵

---

¹³⁵ Καιρίδης Δημήτρης, (2008), Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 197.

VI. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΟΥ BUSH

Από την αρχή της θητείας του ως Πρόεδρος των ΗΠΑ, ο Bush μιλούσε ανοιχτά για τη θρησκευτική του πίστη ενώ οι δημόσιοι λόγοι του Προέδρου διατρέχονταν από την αρχή από θρησκευτικές εικόνες και βιβλικές αναφορές σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε σύγκριση με τους προκατόχους του». Όπως κατέδειξε ο David Domke¹³⁶, μετά από προσεκτική στατιστική σύγκριση μεταξύ των δημόσιων λόγων του Bush κι άλλων Προέδρων από τον Kennedy μέχρι τον Clinton, οι Αμερικανοί ηγέτες επικαλούνται από καιρό τον Θεό στους πολιτικούς λόγους τους, ωστόσο κανένας σύγχρονος Πρόεδρος δεν το έκανε τόσο συχνά, επίμονα και τόσο ξεκάθαρα όσο ο Bush ο οποίος το έκανε 3 στις 4 φορές, σύμφωνα με τις μετρήσεις του Domke. Ειδικά μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, ο Bush περιέγραφε ολόκληρο τον κόσμο σαν μια μεγάλη σύγκρουση ανάμεσα στις δυνάμεις του κακού και του καλού, της τρομοκρατίας και της ελευθερίας, με τις ΗΠΑ στον ρόλο του ορισμένου από τον Θεό συντελεστή για την διάδοση της ελευθερίας παγκοσμίως.

Μάλιστα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις τον Σεπτέμβριο του 2001, όχι μόνον ο Bush, αλλά και ο ηγέτης της τρομοκρατικής οργάνωσης Al Qaeda, που ήταν υπεύθυνη για τις επιθέσεις αυτές, Osama Bin Laden, ήταν εξίσου πρόθυμοι να περιγράψουν την μεταξύ τους διαμάχη με θρησκευτικούς όρους. Συγκρίνοντας την ομιλία της 7^{ης} Οκτωβρίου του 2001 του Προέδρου Bush με την απάντηση του Bin Laden σε αυτή, που αναμεταδόθηκε την ίδια μέρα, από το αραβικό τηλεοπτικό δίκτυο Al Jazeera, λίγες μόλις ώρες μετά την τηλεοπτική αναμετάδοση της ομιλίας του Αμερικανού Προέδρου, προκύπτουν κάποιες ομοιότητες ανάμεσα στους λόγους των δύο πολιτικών ηγετών, οι οποίοι στρέφονται ο ένας ενάντια του άλλου, επικαλούμενοι θρησκευτικά αισθήματα και παραδόσεις.¹³⁷

Και ο Bush και ο Bin Laden έμοιαζαν να έχουν εμπλακεί σε έναν μανιχαϊστικό αγώνα, οι Υιοί του Φωτός έρχονται αντιμέτωποι με τους Υιούς του Σκότους, κι όλοι πρέπει να είναι με την μια πλευρά ή με την άλλη, χωρίς να υπάρχει πιθανότητα ουδετερότητας, δισταγμού ή μέσης οδού. Όπως δήλωσε ο Bin Laden: «Πείτε τους ότι αυτά τα γεγονότα χώρισαν τον κόσμο σε δύο στρατόπεδα, στο στρατόπεδο των πιστών και σε αυτό των άπιστων. Είθε ο Θεός να προστατεύει εμάς και εσάς από αυτούς». Ο Bin Laden δανείζεται τον όρο 'άπιστοι' από το Κοράνι, όπου εκεί συμβολίζει τους μη έχοντες πίστη ή τους εχθρούς της πίστης, καταδεικνύοντας μια πιο συγκεκριμένη και σύγχρονη ομάδα, αυτή των μη μουσουλμανικών κρατών που

¹³⁶ Domke David (2004), Religion And Race, paper presented at the conference: Fundamentalism: Race, Truth and Democracy in a Global World, Ohio State University, March 2, 2006.

¹³⁷ Lincoln Bruce (2002), The Rhetoric of Bush and Bin Laden, University of Chicago, Fathom Knowledge Network, www.fathom.com/feature/190152/index.html.

επιδεικνύουν την στρατιωτική, πολιτική, οικονομική και πολιτιστική τους δύναμη σε μέρη όπου θεωρούνται ιερά από τους Μουσουλμάνους, δηλαδή τις οι ΗΠΑ.

Ο Bush έκανε την ίδια επισήμανση στη κεντρική παράγραφο του κειμένου του, τοποθετώντας τον πολύπλοκο και ποικιλόχρωμο κόσμο στο ίδιο οργανωτικό σχήμα των δύο αντίπαλων στρατοπέδων. Οι προσανατολιστικές δυάδες αυτής της δομής, δηλαδή το Καλό και το Κακό, ο ήρωας κι ο παλιάνθρωπος, η απειλή κι ο απειλούμενος, είναι οι ίδιες για τον Bush και τον Bin Laden, αλλά όπως είναι αναμενόμενο, ο καθένας αντιστοιχίζει τους ρόλους αντίστροφα. « Κάθε έθνος πρέπει να επιλέξει. Σε αυτή τη διαμάχη δεν υπάρχει ουδέτερο έδαφος. Αν οποιαδήποτε κυβέρνηση χρηματοδοτεί τους παράνομους και τους δολοφόνους αθώων ανθρώπων, έχει η ίδια γίνει παράνομη και δολοφόνος. Και θα ακολουθήσει αυτό το μοναχικό μονοπάτι, θέτοντας σε κίνδυνο την ίδια».

Αξίζει να σημειωθεί ότι, ήδη από την εποχή που έβαλε για πρώτη φορά υποψηφιότητα, ο George W Bush, οι διηγήσεις ιστοριών γύρω από την προσωπική και πολιτική του ζωή, από τον ίδιο αλλά και από τους υπεύθυνους διαμόρφωσης του πολιτικού προφίλ του κατά την προεκλογική του εκστρατεία, πλάσθηκαν κυρίως γύρω από βιβλικά θέματα.¹³⁸ Η πρώτη και πιο σημαντική βιβλική αλληγορία που περιέχεται στην αφήγηση της ιστορίας του Bush είναι αυτή του ασώτου υιού, ενός ανθρώπου ο οποίος σπαταλούσε τα νεανικά του χρόνια σε επιζήμιες επιχειρήσεις και στο αλκοόλ, μέχρι που στράφηκε στον Θεό και βρήκε το νόημα της ζωής και την κατάλληλη για εκείνον θέση στον 'οίκο του πατέρα του'. Η ιστορία αυτή κατασκευάστηκε με μεγάλη προσοχή από τον George Bush και τους βιογράφους του, κάτι που φαίνεται ξεκάθαρα από το ότι ενώ στη βιογραφία του, *Charge to Keep*, γίνεται αναφορά στα 'προβλήματα που είχε με το ποτό' δεν αναφέρεται πουθενά ότι ο Bush υπήρξε αλκοολικός.

Επιπλέον η βιογραφία περιέχει μια ακόμη πιο έντονη αφήγηση η οποία κατασκευάστηκε βάσει της ιστορίας του Μωυσή. Όπως αναφέρεται στην αυτοβιογραφία του, τον Ιανουάριο του 1999, σε μια εκκλησιαστική λειτουργία ο Bush άκουσε το κήρυγμα του πάστορα Mark Graig, και την αφήγηση της ιστορίας του Μωυσή, τον οποίο κάλεσε ο Θεός να οδηγήσει τον λαό του, κι εκείνος αρχικά αρνήθηκε σκεπτόμενος την οικογένεια του, αλλά τελικά υπάκουσε στο θέλημα του Θεού και ελευθέρωσε τον λαό του. Ο πάστορας συνέδεσε την ιστορία του Μωυσή με τη σύγχρονη ιστορία, λέγοντας πως η Αμερική είχε ανάγκη από ικανούς ηγέτες με πίστη ακεραιότητα και ηθικές αξίες. Τότε η μητέρα του Bush, Barbara, στράφηκε στον ίδιο και του είπε: «Για σένα μιλάει».¹³⁹ Οι ιστορίες αυτές γνωστοποιούσαν στους Ευαγγελικούς, οι οποίοι αποτελούσαν την εκλογική βάση του Bush, ότι εκείνος ανέλαβε τα προεδρικά του καθήκοντα υπακούοντας στο κάλεσμα του Θεού,

¹³⁸ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 41.

¹³⁹ Mansfield Stephen (2003) *The Faith of George W Bush*, New York, Tarcher, σελ.108-109.

ο οποίος τον επέλεξε για την εκπλήρωση ενός ανώτερου σκοπού. Αλλά και μετά την εκλογή του, ο Bush χρησιμοποιούσε θρησκευτική γλώσσα περισσότερο από κάθε άλλο πρόεδρο στην ιστορία των ΗΠΑ, κάνοντας σαφείς αναφορές σε αποσπάσματα της Βίβλου ή σε παλιούς ύμνους του ευαγγελίου που έχουν μεγάλη απήχηση μεταξύ των πιστών της δικής του εκλογικής βάσης.

Όμως ενώ η θρησκευτική γλώσσα του Bush ήταν ρητή και οι αναφορές του στον Παντοδύναμο σαφείς, προκειμένου να διαβεβαιώσει τους Ευαγγελικούς ψηφοφόρους του ότι μοιράζεται τις ίδιες αξίες, τις ίδιες πεποιθήσεις και τα ίδια οράματα με αυτούς, ταυτόχρονα γνώριζε ότι δεν έπρεπε να μην ενοχλεί τους υπόλοιπους Αμερικανούς με το θρησκευτικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιούσε, και να μην απωθεί τους κοσμικούς ψηφοφόρους που τοποθετούνταν στο κέντρο του αμερικανικού πολιτικού φάσματος. Αναγνωρίζοντας ότι οι Ευαγγελικοί θα τον απέρριπταν αν οι λόγοι του διέπονταν από θρησκευτικό μινιμαλισμό, και λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ειδικές τους ικανότητες στην ανάγνωση, στην ακοή και στην ερμηνεία των κειμένων, ο Bush τους καλούσε να κοιτάξουν κάτω από την επιφάνεια των λόγων του, προκειμένου να διαπιστώσουν ότι ο ίδιος κατανοούσε και συμμερίζονταν τις απόψεις τους, παρ' όλο που η θέση του δεν του επέτρεπε να μιλήσει ανοιχτά για τις ευαγγελικές θρησκευτικές αξίες και τη μαξιμαλιστική ερμηνεία όλων των αξιών, ως θρησκευτικών.¹⁴⁰ Έτσι οι αναφορές σε θρησκευτικά θέματα παρεμβάλλονται με δεξιοτεχνία στους καλοσχεδιασμένους λόγους του Προέδρου με τέτοιο τρόπο ώστε να εισακούονται από εκείνους που είναι μνημένοι στις Γραφές, αλλά να μη γίνονται αντιληπτοί από την πλειοψηφία του αμερικανικού λαού.

Πρόκειται για την ευφυή τεχνική της διπλής κωδικοποίησης, μέσω της οποίας οι αναφορές σε βιβλικά κείμενα και ύμνους, μεταφέρουν το σωστό μήνυμα στον πυρήνα της εκλογικής βάσης του Bush, στη Χριστιανική Δεξιά, και ταυτόχρονα περνούν απαρατήρητες από τους κοσμικούς ψηφοφόρους του Ρεπουμπλικανικού κόμματος. Ο Bush μυήθηκε στην τεχνική αυτή της εκπομπής διπλά κωδικοποιημένων μηνυμάτων, όταν, το 1988, ακριβώς μετά την προσηλύτιση του σε 'αναγεννημένο Χριστιανό', υπηρετούσε ως σύνδεσμος μεταξύ του πατέρα του George H Bush και της Χριστιανικής Δεξιάς. Το προσωπικό με τις υψηλές διασυνδέσεις συνέστησε τον Bush τον νεότερο στους κύκλους των Ευαγγελικών ηγετών και του δίδαξαν πώς να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους. «Να συνεννοείσαι με συνθήματα από νωρίς και συχνά», ήταν το σύνθημα των Ευαγγελικών, και σε

---

¹⁴⁰ Lincoln Bruce (2002) The Rhetoric of Bush and Bin Laden, University of Chicago, Fathom Knowledge Network, www.fathom.com/feature/190152/index.html.

αντίθεση με τον Επισκοπιλιανό πατέρα του, ο Bush ο νεότερος ακολούθησε τις συμβουλές τους.¹⁴¹

Σαφώς ο Bush δεν γράφει ο ίδιος τους λόγους του, ούτε είναι θεολόγος. Οι πιο αξιωματικοί λόγοι του και οι πιο διανθισμένοι με θρησκευτικές εικόνες, είναι έργο του Michael Gerson, ενός αφοσιωμένου Χριστιανού, απόφοιτου του Wheaton College. Όπως παρατηρεί ο Jeffrey Goldberg «η ζωή του Gerson, περιστρέφεται γύρω από την πίστη και την προσευχή και το ίδιο συμβαίνει και με τους λόγους που γράφει».¹⁴² Ο Michael Gerson ήταν εκείνος ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την περίφημη φράση του Bush το 2002, 'οι Άξονες του κακού', την οποία προτίμησε από τη φράση 'οι άξονες του μίσους' εξαιτίας της μεγαλύτερης θεολογικής τους αντήχησης.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι λόγοι που έγραφε ο Gerson για τον Bush, περιείχαν πολύ προσεκτικά επιλεγμένους θρησκευτικούς όρους. Για παράδειγμα, ενώ σε αυτούς τους λόγους γίνεται συχνά αναφορά στον 'Δημιουργό' και στον 'Παντοδύναμο' δεν γίνεται ποτέ ρητή αναφορά στον Ιησού Χριστό ή σε συγκεκριμένες θεολογικές θέσεις οι οποίες μπορεί να ξενίσουν κάποια εκλογική ομάδα. Όπως παρατηρεί ο Kaplan: «Μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση Bush ήταν να βρει έναν τρόπο να στέλνει στην ευαγγελική της βάση απόρρητα και κρυπτογραφημένα μηνύματα χωρίς να φαίνεται ότι εκφράζει ανοιχτά θρησκοληψία ή θρησκευτική αδιαλλαξία ή να κηρύσσει πολιτισμικό πόλεμο».¹⁴³

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω οι λόγοι του Bush περιέχουν ένα διπλά κωδικοποιημένο μήνυμα, δηλαδή αποσπάσματα από βιβλικά κείμενα, ύμνους και Χριστιανικά θέματα, τα οποία γίνονται αντιληπτά από τους πιστούς αλλά δεν παρατηρούνταν από τους άθεους και τους αγνωστικιστές. Έτσι ο Gerson διάνθιζε τους λόγους του Bush με φράσεις μη προσβλητικές προς τους κοσμικούς ψηφοφόρους, οι οποίες απεύθυναν άμεσα θρησκευτικά μηνύματα στους πιστούς. Το πρόβλημα είναι ότι τα αποσπάσματα από τη Βίβλο και τα υμνολόγια χρησιμοποιούνταν πολύ συχνά είτε εκτός του πλαισίου τους, είτε, ακόμα χειρότερα, χρησιμοποιούνταν κατά τρόπο αρκετά διαφορετικό από την αρχική τους σημασία¹⁴⁴. Για παράδειγμα στον εναρκτήριο λόγο της Προεδρίας του, τον Ιανουάριο του 2001, ο Bush είπε ότι «ένας άγγελος ακόμη υπεύει τον

¹⁴¹ Lincoln Bruce (2004) Words Matter, How Bush Speaks in Religious Code, The Boston Globe, September 12, 2004, www.boston.com/news/globe/editorial_opinion/oped/articles/2004/09/12/words.

¹⁴² Goldberg Jeffrey (2006), The Believer: George W Bush's Loyal Speechwriter, New Yorker, February 13, 2006.

¹⁴³ Kaplan Esther (2004) With God On Their Side: How Christian Fundamentalists Trampled Science, Policy and Democracy in George Bush's White House, New York, New York Press, σελ 79.

¹⁴⁴ Wallis Jim, (2003), Dangerous Religion-Bush's Theology of Empire, Sojourners Magazine, September-October 2003, σελ 7.

ανεμοστρόβιλο και κατευθύνει την καταιγίδα». Η συγκεκριμένη φράση προέρχεται από ένα απόσπασμα της Βίβλου όπου ο ανεμοστρόβιλος περιγράφεται ως ενδιάμεσος της φωνής του Θεού στα βιβλία του Ιώβ και του Ιεζεκιήλ, και ο Bush το δανείστηκε για να υποδηλώσει ότι δεν ήταν καθόλου τυχαίο που ανέλαβε ο ίδιος τα καθήκοντα του Προέδρου των ΗΠΑ, αλλά αυτό συνέβη μετά τη παρέμβαση μιας θεϊκής δύναμης.

Όπως επίσης το 2002 ο Πρόεδρος είπε «Το φώς θα λάμψει στο σκοτάδι. Και το σκοτάδι δεν θα υπερισχύσει», αναφερόμενος στον πόλεμο της χώρας του κατά της τρομοκρατίας, έκανε μια αναδρομή στο Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο, όπου περιγράφεται η έλευση του Ιησού. Ενώ το 'φώς που φέγγει στο σκοτάδι' κανονικά στο ευαγγέλιο ταυτίζεται με τον Θεό ή τον Ιησού, ο Bush χρησιμοποιεί τον όρο αυτό αναφερόμενος στην Αμερική.¹⁴⁵ Οι ΗΠΑ είναι στην δική του περίπτωση το θαυματοργό φώς της ελευθερίας το οποίο θα πολεμήσει της δυνάμεις του σκότους και του κακού. Απευθυνόμενος στο Κογκρέσο, τον Ιανουάριο του 2003, ο Bush μιλώντας για τα βαθύτατα προβλήματα της Αμερικής, δήλωσε: «Η ανάγκη είναι μεγάλη. Ωστόσο, υπάρχει δύναμη, θαυματοργή δύναμη, στην καλοσύνη, στον ιδεαλισμό και στην πίστη του αμερικανικού λαού».¹⁴⁶ Ο ύμνος λέει ότι υπάρχει «δύναμη, θαυματοργή δύναμη στο αίμα του Αμνού» κι αναφέρεται στη δύναμη του Χριστού στη σωτηρία. Και κατά τη διάρκεια της περίφημης ομιλίας του 'αποστολή εξετελέσθη'¹⁴⁷ τον Μάιο του 2003 μετά την εισβολή στο Ιράκ, ο Πρόεδρος, αναφερόμενος στα κατορθώματα των αμερικανικών στρατευμάτων, επανέλαβε τα λόγια του Ησαΐα: «οι αιχμάλωτοι ας βγουν έξω και σε αυτούς που ζουν στο σκοτάδι ας απελευθερωθούν». Στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιο, ο Ησαΐας αναφέρονταν στο δώρο της απελευθέρωσης από τα ανθρώπινα δεσμά που προσέφερε ο Θεός στους ανθρώπους, ενώ στο λόγο του Bush η Αμερική είναι εκείνη που φέρει την ελευθερία στον κόσμο καταπολεμώντας τις δυνάμεις του κακού και του σκότους.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 47.

¹⁴⁶ Bush W. George (2003) State of The Union Address, January, 28, 2003, www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/bushtext_012803.html.

¹⁴⁷ Bush W. George(2003), *Mission Accomplished*, May 1, 2003, www.cbsnews.com/stories/2003/05/01/iraq/main551946.shtml.

¹⁴⁸ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 47.

VII. ΑΠΛΑ ΕΝΑΣ ΑΦΟΣΙΩΜΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ

Όσοι γνώριζαν καλά τον Bush τον περιέγραψαν ως ‘απλό Χριστιανό’ όπως περιγράφηκε κι από τον C.S.Lewis στο βιβλίο του ‘Mere Christianity’, κάτι που σημαίνει ότι είναι ένας απλός πιστός με μια θεολογία δύσκολη να προσδιοριστεί¹⁴⁹. Ο Πρόεδρος ήταν σε μικρότερο βαθμό ο πρωταθλητής της ευαγγελικής ορθοδοξίας που πολλοί από τους θαυμαστές του ήθελαν να είναι, και λιγότερο ο συνήγορος υπέρ της Νέας Αμερικανικής Θεοκρατίας που πολλοί από τους δυσφημιστές του φοβούνταν ότι είναι. Όπως σωστά παρατήρησε ο δημοσιογράφος των New York Times, Laurie Goodstein, ο Bush δεν ήταν τόσο φονταμενταλιστής Χριστιανός όσο κάποιοι από τους αντιπάλους του ήθελαν να τον παρουσιάσουν.¹⁵⁰ Στην πραγματικότητα, ήταν πολύ πιο οικουμενικός ως άνθρωπος από ότι οι περισσότεροι από τους Ευαγγελιστές υποστηρικτές του, ένιωθαν άνετα να έχουν ως Πρόεδρο.

Δεν υπάρχει καμία αντίρρηση ότι ο G. W. Bush είναι ένας βαθύτατα θρησκευόμενος άνθρωπος, όπως άλλωστε ήταν και άλλοι προκάτοχοι του, σαν τον Ronald Reagan, τον Jimmy Carter και τον Bill Clinton. Όμως παρά τις όποιες ομοιότητες με τους προκατόχους του, ο Bush είχε γίνει σύμβολο στον πολιτιστικό πόλεμο της Αμερικής. Ένα μεγάλο μέρος της συζήτησης γύρω από τον Bush και την σχέση του με τη Χριστιανική Δεξιά, εστιάζει στην ασυνήθιστα στενή επαφή μεταξύ της κυβέρνησης Bush και της ηγεσίας πολλών συντηρητικών Χριστιανικών ομάδων. Υπό το φως αυτής της ειδικής σχέσης, η κατηγορία ότι ο Πρόεδρος χρησιμοποιεί την πίστη ως μέσον για να διχάσει πολιτιστικά το εκλογικό σώμα, ήταν διαδεδομένη στην φιλολογία έναντι του Bush. Όμως ενώ η Χριστιανική Δεξιά αποτελούσε ένα στοιχείο-κλειδί στην εξασφάλιση στήριξης υπέρ του Bush πριν την εκλογή του ως Πρόεδρος, η μετέπειτα κυβέρνηση έδρασε ανεξάρτητα από το κίνημα αυτό. Μάλιστα, αντί να χρησιμοποιήσει τη θρησκεία ως μέσο για την πολιτιστική απομόνωση της αριστεράς και την παγίωση των θέσεων του ανάμεσα στους δεξιούς ψηφοφόρους, ο George W Bush χειρίστηκε με δεξιοτεχνία το ζήτημα της θρησκείας κι άλλα σημαντικά θέματα για τους συντηρητικούς ανθρώπους της πίστης, με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργήσει ένα νέο ζωτικό κέντρο στην αμερικανική πολιτική. Σε αρκετά θέματα της εγχώριας πολιτικής, ο Bush επεδίωξε την χάραξη μιας μοναδικής κέντρο-δεξιάς θέσης η οποία ήταν ελκυστική για τους κοινωνικά συντηρητικούς ενώ δεν αποξένωνε τους πιο κοσμικούς ψηφοφόρους του.¹⁵¹

¹⁴⁹ Lewis C S (2001) Mere Christianity, Harper San Francisco, preface.

¹⁵⁰ Goodstein Laurie(2004), Personal and Political: Bush’s Faith Blurs Lines, New York Times, October 26, 2004.

¹⁵¹ Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), Religion and The Bush Presidency, New York, Palgrave Macmillan, σελ 142.

Ενώ στην Ουάσινγκτον, παρακολουθούσε συχνά λειτουργίες στον Επισκοπικό Ναό του Αγίου Ιωάννη, στην πλατεία Lafayette, ενώ ο ίδιος ήταν επίσημα μέλος της Ενωμένης Μεθοδικής Εκκλησίας, κάτι που δεν τον εμπόδιζε να προσκυνά στο ναό κάποιου άλλου θρησκευτικού δόγματος, με μια ηγεσία πολύ πιο φιλελεύθερη σε σύγκριση με αυτή των Μεθοδιστών. Επιπλέον ο Λευκός Οίκος υπό τη διακυβέρνηση Bush δεν ήταν απρόθυμος να προσλαμβάνει ομοφυλόφιλους στο προσωπικό και σε άλλες ομοσπονδιακές θέσεις. Για παράδειγμα, ενέκρινε τον διορισμό του ομοφυλόφιλου Ρουμάνου Michael Guest στο Υπουργείο Εξωτερικών, κι ενός άλλου ομοφυλόφιλου στη διεύθυνση του γραφείου για το AIDS, στον Λευκό Οίκο. Στις κοινωνικές δεξιώσεις ούτε ο Πρόεδρος ούτε η γυναίκα του έδειχναν να νιώθουν άβολα όταν αναμειγνύονταν με ομοφυλόφιλους ανθρώπους.

Όσον αφορά στις σχέσεις του με μέλη άλλων θρησκευτικών κοινοτήτων πέραν των Αμερικανών Ευαγγελιστών, ο Bush υπήρξε κάτι παραπάνω από άνετος καθώς προσεύχονταν μαζί με Εβραίους και Ινδουιστές. Ο Χριστιανικός οικουμενισμός του Προέδρου Bush τον οδήγησε στο να γίνει ένας από τους θαυμαστές του Πάπα του Ιωάννη Παύλου του δεύτερου. Παρά το γεγονός ότι ο Πάπας είχε τοποθετηθεί εναντίον της εισβολής στο Ιράκ και είχε στείλει ακόμη και απεσταλμένους προκειμένου να σταματήσει τον πόλεμο πριν αρχίσει, ο Bush έτρεφε πολύ σεβασμό για τον Καθολικό ηγέτη.¹⁵²

Επιπλέον, στην ομιλία του την ημέρα που ορκίστηκε για δεύτερη φορά Πρόεδρος των ΗΠΑ, στις 20 Ιανουαρίου του 2005, ο Bush πρωτοτύπησε όχι μόνο περιγράφοντας την αναζήτηση της ελευθερίας ως μια Χριστιανική αρετή, αλλά και συμπεριλαμβάνοντας στον λόγο του, μια αναφορά στους Ισλαμιστές Αμερικάνους: « Ο αυτοέλεγχος εξαρτάται τελικά από την διαχείριση του εαυτού», είπε. « Ο χαρακτήρας κτίζεται μέσα στην οικογένεια, η οποία στηρίζεται από τις κοινωνίες με πρότυπα, και διατηρείται στην εθνική μας ζωή από τις αλήθειες του Όρους Σινά, του Κηρύγματος στο Βουνό, τους λόγους του Κορανίου και τις ποικίλες αλήθειες του λαού μας».¹⁵³ Κανένας άλλος Πρόεδρος στην ομιλία μετά την τελετή ορκωμοσίας του, στα 229 χρόνια της αμερικανικής ιστορίας, δεν είχε κάνει ποτέ αναφορά στους Μουσουλμάνους, ως μιας, λίγο πολύ, νόμιμης κοινότητας του ευρύτερου αμερικανικού συστήματος αξιών. Για να το θέσουμε απλά, ο τέλειος Πρόεδρος για τους Ευαγγελιστές, μεταβάλλονταν, με ένα απροσδόκητο τρόπο, ένας οικουμενικός Πρόεδρος για όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα με τη θρησκεία τους, ο οποίος δεν ήταν αρνητικός αλλά ανεκτικός προς τους πιστούς όλων των θρησκειών.

---

¹⁵² Espinosa Gaston, (2009), Religion And The American Presidency, New York, Columbia University Press, chapter XIII.

¹⁵³ Aikman David, (2005), A Man of Faith, The Spiritual Journey of George W Bush, Nashville, Tenn. :W. Publishing, σελ 162-167.

Το εύλογο ερώτημα που προκύπτει μελετώντας όλα τα παραπάνω γύρω από τις προσωπικές θρησκευτικές πεποιθήσεις του George W Bush, είναι αν η εικόνα αυτή της πίστης, της αυθεντικότητας και της εμπιστοσύνης περιγράφει τον αληθινό Bush και σε τι βαθμό η εικόνα αυτή αποτελεί το κατασκεύασμα υπεύθυνων χάραξης πολιτικής στρατηγικής, όπως ο Karl Rove, ή το ρητορικό έργο τέχνης επαγγελματιών συγγραφέων λόγων, όπως ο Michael Gerson και κατά πόσο ο λόγος του Bush περί ελευθερίας ως το 'δώρο του Θεού στην ανθρωπότητα' απορρέει από δικές του θεολογικές σκέψεις και κατά πόσο από την νέο-συντηρητική ιδεολογία. Η απάντηση είναι περίπλοκη. Ακόμη κι αν δεν αμφισβητηθεί η ειλικρίνεια της προσωπικής πίστης του Bush, ο ίδιος είναι σίγουρα δεσμευμένος από διάφορες οικονομικές, πολιτικές και θρησκευτικές δυνάμεις, τις οποίες πιθανώς δεν κατανοεί πλήρως. Η 'πίστη' του Bush αντανακλά την ένωση διαφορετικών συμφερόντων κι επιρροών, συμπεριλαμβανομένων όχι μόνο της φανεράς προσωπικής του πίστης στη θεία δύναμη, αλλά και της καθοδήγησης υπεύθυνων χάραξης της στρατηγικής μιας εκλογικής εκστρατείας, συγγραφέων λόγων, ευαγγελιστών υποστηρικτών και υπεύθυνων προσδιορισμού πολιτικής τακτικής, καθένας από τους οποίους έχει κάποιο συμφέρον από την προβολή του Bush ως ανθρώπου της πίστης.¹⁵⁴

Ας μη ξεχνάμε ότι η κυβέρνηση Bush δεν θα είχε καταφέρει να τα βγάλει πέρα με την αυθάδη αδιαφορία της προς τις δημοκρατικές διαφανείς διαδικασίες αν δεν είχε τη βοήθεια μιας σημαντικής πολιτιστικής δύναμης: των αμερικανικών μέσων μαζικής ενημέρωσης. Από το 2002 έως το 2007, τα κυρίαρχα μέσα μαζικής ενημέρωσης συνέβαλαν στην προβολή της εικόνας του Bush ως ανθρώπου της θρησκευτικής πίστης και της ακεραιότητας, ενώ ταυτόχρονα παρέβλεπαν εσκεμμένα τις υπόλοιπες, λιγότερο αξιοθαύμαστες, πλευρές του. Παραθέτοντας ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα, της προπαγάνδας των μέσων υπέρ του Bush, στο τεύχος της 10ης Μαρτίου του 2003, δέκα μόλις ημέρες πριν από την εισβολή στο Ιράκ, η Newsweek τιτλοφορούνταν: 'Ο Bush και ο Θεός'.¹⁵⁵ Το άρθρο αυτό σκιαγραφούσε τον Πρόεδρο ως άνθρωπο της προσευχής και της αληθινής πίστης κι ως έναν Πρόεδρο του οποίου η κάθε απόφαση, προκύπτει από τις βαθιές πνευματικές του αξίες. Η Newsweek στο άρθρο της άφηνε να εννοηθεί ότι η πίστη του Προέδρου εξοβέλιζε οποιοδήποτε άλλο οικονομικό ή στρατιωτικό κίνητρο στην χάραξη της πολιτικής του: «Αυτή η προεδρία, είναι αναμφίβολα η πιο αποφασιστικά βασισμένη στη πίστη προεδρία της σύγχρονης εποχής, η οποία εμπιστεύεται τη διαχρονική πνευματική δύναμη του Θεού. Το χρήμα έχει σημασία, όπως και η στρατιωτική δύναμη. Αλλά η κυβέρνηση Bush είναι πεπεισμένη ότι υπάρχει μια απάντηση στα κοινωνικά προβλήματα της χώρας και στη τρομοκρατία στο εξωτερικό: το να δοθεί στον καθένα, παντού, η ελευθερία να βρει τον Θεό».

¹⁵⁴ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 22.

¹⁵⁵ Fineman Howard, (2003) *Bush And God*, Newsweek, March 10, 2003.

Το τεύχος αυτό της Newsweek ήταν το καλύτερο στις πωλήσεις το 2003, το οποίο μετέδωσε σε εκατομμύρια Αμερικανών αναγνωστών το μήνυμα ότι η εξωτερική πολιτική του Bush καθοδηγούνται περισσότερο από τη θρησκευτική πίστη παρά από τα οικονομικά ή στρατιωτικά συμφέροντα. Παραδόξως, ωστόσο ούτε η εφημερίδα Newsweek ούτε άλλο μέσο μαζικής ενημέρωσης ήταν πρόθυμο να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους ο Bush και η κυβέρνηση του παραποίησαν, υπερέβαλλαν και διαστρέβλωσαν τις πληροφορίες για να αιτιολογήσουν τον πόλεμο που θα ακολουθούσε δέκα ημέρες μετά.¹⁵⁶

Η εκλογή του Bush αποτελούσε την κατάληξη της 'αμερικανικής κοινωνίας του θεάματος' κι ενός πολιτισμού που κυριαρχείται από τις διαφημίσεις, τα ριάλιτι και τις επιλεκτικές προβολές των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η προβολή του Bush ως ευλαβούς και θρησκευόμενου ανθρώπου ήταν προφανώς κάτι που πολλοί αμερικανοί καταναλωτές και ψηφοφόροι ήθελαν να δουν. Όπως παραδέχθηκε και ο ίδιος ο Bush πριν ξεκινήσει την πολιτική του καριέρα, δεν ήταν τόσο πολιτικός όσο δημιούργημα των μέσων μαζικής ενημέρωσης: «Ξέρετε, θα μπορούσα να βάλω υποψηφιότητα για κυβερνήτης, αλλά είμαι κατά κύριο λόγο ένα δημιούργημα των μέσων ενημέρωσης. Δεν έχω κάνει ποτέ κάτι. Έχω δουλέψει για τον πατέρα μου στις πετρελαϊκές επιχειρήσεις. Αλλά αυτό δεν είναι το προφίλ που πρέπει να έχει κάποιος για να αποκτήσει ένα δημόσιο αξίωμα».¹⁵⁷

Η επιθυμία της πλειοψηφίας των αμερικανών ψηφοφόρων να αναδειχθεί ένας Πρόεδρος που θα συμμερίζεται τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις αλλά και η κενή προσωπικότητα του ίδιου του George W Bush¹⁵⁸, επέτρεψε σε μια μικρή ομάδα ιδεολόγων, των αποκαλούμενων νέο-συντηρητικών, να εκμεταλλευθούν τη συγκυρία για να αναλάβουν τα ηνία στον Λευκό Οίκο και να θέσουν σε εφαρμογή μια σειρά εξαιρετικά επιθετικών σχεδίων εξωτερικής πολιτικής, που εστίαζαν κυρίως στη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Ειδικά μετά το ξέσπασμα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η ομάδα αυτή των νέο-συντηρητικών, στην οποία περιλαμβάνονται προσωπικότητες όπως ο Paul Wolfowitz, ο Irving και ο William Kristol και δεξαμενές σκέψης όπως το American Enterprise Institute και το Project for the New American Century, έπεισαν τον 'μωρό' Πρόεδρο Bush να ασπαστεί τους σκοπούς, ο οποίος επικαλούνταν το όνομα του Θεού και της πίστης προκειμένου να αποδείξει ότι οι

¹⁵⁶ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 140.

¹⁵⁷ Bush W George (2002) to Roland Betts in J H Hatfield, *Fortunate Son: George W Bush and The Making of An American President*, New York, Soft Skull, σελ 95.

¹⁵⁸ Όταν ο Bush έβαλε υποψηφιότητα για Πρόεδρος των ΗΠΑ είχε περιορισμένες γνώσεις σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Όταν μάλιστα του ζητήθηκε από έναν δημοσιογράφο να ονομάσει τους πολιτικούς ηγέτες της Ταϊβάν, της Τσετσενίας, της Ινδίας και του Πακιστάν, ο Bush κατάφερε να βρει ένα μέρος από το όνομα του Ταϊβανέζου ηγέτη και τίποτε παραπάνω. Και κάτι τέτοιο ήταν φοβερό, δεδομένου ότι δύο από τα παραπάνω έθνη, είναι πυρηνικές δυνάμεις και θα αποτελούσαν βασικούς παίκτες στον πόλεμο του Προέδρου κατά της τρομοκρατίας, μόλις δύο χρόνια αργότερα. Bush Fails Reporter's Pop Quiz on International Leaders, CNN, November 5, 1999, www.cnn.com/ALLPOLITICS/stories/1999/11/05/bush.popquiz/.

σκοποί αυτοί ήταν σωστοί και δίκαιοι.¹⁵⁹ Με λίγα λόγια, οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής του Bush δεν απέρρεαν από τις προσωπικές θρησκευτικές του πεποιθήσεις, αλλά από πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες.

Εννοείται ότι οι νέο-συντηρητικοί δεν αποτελούσαν τη μόνη καθοδηγήτρια δύναμη στους κόλπους της κυβέρνησης Bush, απλά μια από τις σημαντικότερες ανταγωνιζόμενες δυνάμεις, που συνέβαλαν τελικά στη διαμόρφωση των πολιτικών της. Μια ακόμη ομάδα που πίεσε και τελικά κατάφερε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη λήψη των αποφάσεων της κυβέρνησης Bush, ήταν αυτή των ευαγγελικών ελίτ. Ο Bush χρησίμευε ως ο κύριος δομικός σύνδεσμος μεταξύ των νέο-συντηρητικών ιδεολόγων και της ισχυρότερης λαϊκής τους βάσης, την Χριστιανική Δεξιά. Υπάρχει μια εκλογική συγγένεια μεταξύ των δύο ομάδων κι ο Bush αποτελούσε τον βασικό παράγοντα που ένωνε αυτές τις δύο, κατά τα άλλα πολύ διαφορετικές μεταξύ τους, ομάδες. Σαν ένα είδος θρησκευτικό-πολιτικού συνδέσμου, ο Bush συνένωσε την εμμονή των νέο-συντηρητικών με τη μυστικότητα, τον έλεγχο των πληροφοριών και την επιτήρηση με την επιμονή των Ευαγγελιστών για μια, βασισμένη στην πίστη, κυβέρνηση.¹⁶⁰ Ο Bush βρέθηκε ακριβώς στο σταυροδρόμι όπου συναντιόνταν διαφορετικές αλλά αλληλεπικαλυπτόμενες επιρροές, οι πιο σημαντικές από τις οποίες η Χριστιανική Δεξιά, το νέο-συντηρητικό κίνημα, οι βιομηχανίες ενέργειας και τα ενωμένα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Όλες μαζί οι επιρροές αυτές είχαν δημιουργήσει μια εικόνα η οποία συνδύαζε τη θρησκευτική πίστη με ένα εξίσου έντονο ενδιαφέρον με τη μυστικότητα. Ο Bush ήταν με πολλούς τρόπους, ο ιδανικός υποψήφιος λόγω της σχετικά κενής κι επίπεδης του προσωπικότητας η οποία μπορεί να συμβιβαστεί με όλες αυτές τις αλληλεπικαλυπτόμενες δυνάμεις.¹⁶¹

Πολλοί αναλυτές υποστήριξαν ότι ο George Bush είναι ό,τι χειρότερο συνέβη στην Αμερική και θα καταγραφεί ως ο χειρότερος Πρόεδρος στην ιστορία, καθώς άφησε την προεδρία με τα χαμηλότερα εκλογικά ποσοστά, μαζί με τον Πρόεδρο Truman, όπως υποστηρίζει ο Strobe Talbote, επικεφαλής του Brookings Institute, του πιο σεβαστού αμερικανικού Think Tank. Και προσθέτει: «Ο Truman εγκαθίδρυσε το NATO, ενίσχυσε τα Ηνωμένα Έθνη, συνέβαλε στην προετοιμασία του εδάφους για την Ευρωπαϊκή Ένωση – όλα του τα κληροδοτήματα υπάρχουν μέχρι σήμερα. Ο Bush δεν αφήνει ούτε καμία δομή, ούτε θεσμούς, ούτε συνθήκες, ούτε και κανένα σεβασμό για τη διεθνή νομιμότητα. Η ακούσια κληρονομιά του ίσως είναι για την Αμερική να επιστρέψει σε αυτούς τους θεσμούς και να προσπαθήσει να τους αναζωογονήσει μετά τις εκτροπές των τελευταίων οκτώ χρόνων».¹⁶²

¹⁵⁹ Wallis Jim, (2003), *Dangerous Religion-Bush's Theology of Empire*, Sojourners Magazine, September-October 2003, σελ 8.

¹⁶⁰ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 3.

¹⁶¹ Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, σελ 185.

¹⁶² www.sofokleous10.gr/portal2/toprotothema/toprotothema/2009-01-20-21-57-35-200901218780

Ωστόσο ο Bush θα μπορούσε ειρωνικά να είναι κι ένα από τα καλύτερα πράγματα που συνέβησαν στην Αμερική. Όπως επισημαίνει ο Ινδός συγγραφέας και πολιτικός ακτιβιστής Arundhati Roy, ο Bush ήταν τόσο υπερόπτης, τόσο θρασύς και συνάμα τόσο φανερά ανίκανος που φανέρωσε σε όλο τον κόσμο τη σκοτεινή πλευρά των ιμπεριαλιστικών φιλοδοξιών της Αμερικής.¹⁶³ Ο Πρόεδρος Clinton, ήταν τόσο γοητευτικός, τόσο κατανοητός πολιτικά και τόσο αξιαγάπητος, που πιθανότατα θα είχε γλιτώσει από τις κατηγορίες για την εισβολή στο Ιράκ και οι Ιρακινοί θα ευχαριστούσαν την Αμερική που τους πήρε το πετρέλαιο. Ο Bush αντίθετα είχε υιοθετήσει ένα αυθάδες, κατά πρόσωπο είδος αμερικανικής εξαιρετικότητας, το οποίο καθιστά σαφές ότι αυτό ήθελαν οι ΗΠΑ δεν ήταν πρωταρχικά η διάδοση της ελευθερίας, ως το δώρο του Θεού στην ανθρωπότητα, αλλά η ισχύς και οι πλουτοπαραγωγικές πηγές που αποτελούσαν το κλειδί για την απόκτηση της ισχύος.

Αν και δεν ήταν άνθρωπος της επιτήδευσης και της περισυλλογής, ήταν αρκετά περίπλοκος, σταθερός στις ευαγγελικές του πεποιθήσεις αλλά και απροσδόκητα άνετος με όσους διαφοροποιούνταν από αυτές, ο Bush κατά τη διάρκεια της Προεδρίας του δεν επιβεβαίωσε τους χαρακτηρισμούς ούτε των θαυμαστών ούτε των επικριτών του. Κατά τη δεύτερη και τελευταία προεδρική πρωινή προσευχή, την 1^η Φεβρουαρίου του 2007, ο Bush εξέφρασε δημοσίως την άποψη του για την θέση που θα έπρεπε να έχει η προσευχή στη ζωή ενός έθνους: « Από όταν συναντηθήκαμε τελευταία φορά πέρυσι, πολλοί άνθρωποι έχουν καταφύγει στην προσευχή. Προσευχήθηκαν για παρηγοριά σε καιρούς πένθους, για κατανόηση σε καιρούς θυμού και για προστασία σε καιρούς αβεβαιότητας. Πολλοί άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένου και εμού, ήταν γονατιστοί και προσεύχονταν. .. Η πίστη μας παρέχει τη σιγουριά ότι η ζωή μας και η ιστορία έχουν ένα ηθικό απώτερο σκοπό. Ως μεμονωμένα άτομα, γνωρίζουμε ότι το μαρτύριο είναι προσωρινό και η ελπίδα αιώνια. Ως έθνος γνωρίζουμε ότι οι αδίστακτοι δεν θα κληρονομήσουν την Γη. Η πίστη μας διδάσκει την ταπεινότητα, και μαζί με αυτή, την ανεκτικότητα. Μόλις αναγνωρίσουμε την εικόνα του Θεού στους εαυτούς μας, θα πρέπει να την αναγνωρίσουμε και σε κάθε ανθρώπινο πλάσμα. »¹⁶⁴

Επίσης τον Απρίλιο του 2007, στο Τεχνικό Κολλέγιο του Blacksburg στη Βιρτζίνια, ο Bush είπε: « Είναι καθήκον όλων των εθνών να αναγνωρίζουν τον Παντοδύναμο Θεό, να υπακούουν στη θέληση του, να είναι ευγνώμονες για τα ευεργετήματα του και να παρακαλούν ταπεινά για την προστασία και την εύνοια το. Είναι ενδιαφέρον ότι ο πρώτος Πρόεδρος είπε αυτά τα λόγια. Επί δύο αιώνες, οι Αμερικανοί απαντούν

¹⁶³ Roy Arundhati (2004), *An Ordinary Person's Guide to Empire*, Cambridge, M.A, South End, 2004, σελ , 134.

¹⁶⁴ Bush W George (2007) *Presidential Prayer Breakfast*, Washington DC, February 1, 2007, www.whitehouse.gov/news/releases/2002/02/20020207-1.html.

σε αυτό το κάλεσμα για προσευχή. Είμαστε ένα έθνος που προσεύχεται, και αυτό πιστεύω μας κάνει ένα ισχυρό έθνος».¹⁶⁵

Θα περάσουν πολλά χρόνια πριν μπορέσουμε να έχουμε μια σαφή εικόνα της σχέσης μεταξύ της προσωπικής πίστης του Προέδρου Bush και των δημοσίων πολιτικών θεμάτων με τα οποία ασχολήθηκε. Είναι ξεκάθαρο ωστόσο, ότι περισσότερο από κάθε άλλο Πρόεδρο κατά τον περασμένο αιώνα, με τις πιθανές εξαιρέσεις του Woodrow Wilson και του Jimmy Carter, ο Bush υπήρξε πολύ άνετος στο να μιλά ανοιχτά για την πίστη του και να εισαγάγει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις στον δημόσιο διάλογο για θέματα εθνικής κι εξωτερικής πολιτικής. Η πιο απτή απόδειξη γι' αυτό, είναι ότι ενώ οι ιστορικοί θα πάρουν το χρόνο τους ως συνήθως για να εκτιμήσουν την επιτυχία ή αποτυχία της κυβέρνησης Bush σε ιστορικό πλαίσιο, οι θεολόγοι θα χρειαστούν πιθανόν περισσότερο χρόνο προκειμένου να αποτιμήσουν τον ρόλο της πίστης στη διεξαγωγή της Προεδρίας αυτής.¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ Sammon Bill, (2007), *The Evangelical President*, Washington, D.C, Regnery Publishing, σελ 165.

¹⁶⁶ Espinosa Gaston, (2009), *Religion And The American Presidency*, New York, Columbia University Press, chapter XIII.

VIII. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΜΕΙΞΗΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η είσοδος της θρησκείας στις διεθνείς σχέσεις τρομάζει τους ανθρώπους, ειδικά μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001. Μοιάζει σαν ένα νέο ξεκίνημα, αλλά δεν είναι. Η δυσκολία της εισαγωγής της θρησκείας στην εξωτερική πολιτική βασίζεται σε δύο φόβους. Ο πρώτος φόβος πηγάζει από την αιματοβαμμένη ιστορία των πολέμων που διεξήχθησαν για θρησκευτικούς λόγους τους περασμένους αιώνες, κι από το γεγονός ότι η δύναμη της πίστης συχνά γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης από αυτούς που επιθυμούν να ενισχύσουν την εξουσία τους σε βάρος άλλων.¹⁶⁷ Για παράδειγμα, στα Βαλκάνια, ο Slobodan Milosevic αναφέρονταν συχνά στην υπεράσπιση της Χριστιανικής Ευρώπης, αλλά το πραγματικό του ενδιαφέρον ήταν η χρησιμοποίηση της θρησκείας και του μεγάλου διχασμού για να εδραιώσει τη παραμονή του στην εξουσία. Ο Osama bin Laden προβάλλεται ως υπερασπιστής του Ισλάμ, αλλά η προθυμία του να δολοφονήσει χιλιάδες αθώους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων κι άλλων μουσουλμάνων, δεν αποτελεί ορθή ερμηνεία του Κορανίου κι είναι αντίθετο με τα πιστεύω των δογματικών μουσουλμάνων. Στα λάθος χέρια η θρησκεία μεταμορφώνεται σε ένα μοχλό διαχωρισμού μιας ομάδας ατόμων από μια άλλη κι όχι εξαιτίας κάποιας προφανούς πνευματικής ιδέας, αλλά επειδή διευκολύνει τον οποιοδήποτε προσπαθεί να τους χωρίσει.

Σαφώς τα παραπάνω δε σημαίνουν ότι οι πολιτικοί θα πρέπει να αποκλείσουν τον θρησκευτικό παράγοντα από την δημόσια ζωή. Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, αν πρόκειται όντως για πεποιθήσεις, δεν μπορούν μια να «φοριούνται» και μια όχι σαν να πρόκειται για ένα ζευγάρι μπότες.¹⁶⁸ Βαδίζουμε με αυτές όπου κι αν πάμε, οι σκεπτικιστές και οι άθεοι δίπλα με τους θρησκευόμενους. Ένας Πρόεδρος ή ένας Υπουργός θα πρέπει να λαμβάνει αποφάσεις σύμφωνα με τα δικές του ή τα δικές της θρησκευτικά πιστεύω αλλά και με την επίδραση που θα έχουν οι αποφάσεις αυτές στα άτομα με διαφορετικά πιστεύω από τα δικά τους.

Ο δεύτερος φόβος πηγάζει από το γεγονός ότι η θρησκεία όταν εισβάλλει στον τομέα της πολιτικής, μπορεί να αποτελέσει την αιτία για τη διακοπή ή την καθυστέρηση των ειλικρινών συζητήσεων περί ηθικής. Αρχικά ο Δημιουργός, προικίζει τον καθένα από μας με αναφαίρετα δικαιώματα. Προβλήματα, ωστόσο προκύπτουν, όταν προσπαθούμε να επιβάλλουμε τη δική μας άποψη περί ηθικής στους άλλους υποστηρίζοντας ότι αυτοί που συμμερίζονται τις αντιλήψεις μας, αξίζουν περισσότερο σε σύγκριση με τους υπόλοιπους. Το να είναι κάποιος θρησκευόμενος,

¹⁶⁷ Hehir Bryan(2004) Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, σελ, 22.

¹⁶⁸ Albright Madeleine (2007), The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs, New York, Harper Perennial, σελ 5.

είναι η πίστη της ύπαρξης μιας και απόλυτης αλήθειας. Είναι όμως τελείως διαφορετικό πράγμα η πεποίθηση ότι τα γεμάτα αδυναμίες ανθρώπινα όντα είναι σε θέση να κατέχουν αυτή τη μια και μοναδική αλήθεια, ή ότι είναι δυνατόν να υπάρξει μια πολιτική ιδεολογία η οποία θα αντιπροσωπεύει την απόλυτη αλήθεια που έχει το δικαίωμα να τιμωρεί, να εξαναγκάζει ή να κακομεταχειρίζεται αυτούς που δεν ασπάζονται την ιδεολογία αυτή.

Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Michael Walzer, στο σύγχρονο κόσμο, πρέπει να ανησυχούμε για την θρησκευτική πίστη, όταν αυτή μετατρέπεται σε δόγμα και βεβαιότητα, όπως συχνά συμβαίνει, και όταν αρχίζει να παραμερίζει την ηθική.¹⁶⁹ Όταν η θρησκευτική πίστη μετατρέπεται σε βεβαιότητα και αδιαλλαξία, δεν μας επιτρέπει να αναγνωρίσουμε την αλήθεια. Όπως αναφέρεται και σε ένα απόσπασμα του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου: «Γιατί βλέπεις τον κόκκο στο μάτι του γείτονά, αλλά δεν παρατηρείς το κούτσουρο δέντρου στο δικό σου μάτι; Ή πώς μπορείς να λες στον γείτονά σου: «Επιτρέψτε μου να βγάλω τον κόκκο από το μάτι σου», ενώ το κούτσουρο είναι στο δικό σου μάτι; Υποκριτή, βγάλε πρώτα το κούτσουρο από το μάτι σου, και τότε θα δεις καθαρά για να βγάλεις τον κόκκο από το μάτι του γείτονα». Η απλοϊκή θεολογία του: «έχουμε δίκιο και εκείνοι άδικο» αποκλείει τον προβληματισμό γύρω από εμάς τους ίδιους και την αυτό-διόρθωση.

Όπως ακριβώς συνέβη και στη περίπτωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής υπό την Προεδρία του George W Bush, όπου ο πόλεμος στο Ιράκ το 2003, νομιμοποιήθηκε ηθικά, ως πόλεμος ενάντια στις δυνάμεις του κακού, και η κυβέρνηση αφοσιώθηκε τόσο πολύ στο να φέρει σε πέρας την αποστολή που της 'είχε ανατεθεί από τον Θεό', που δεν ήταν σε θέση να δει τα σημάδια της εξέγερσης ενός παγκοσμίου κύματος αντί-αμερικανισμού. Η αντιπαράθεση με το κακό είναι ένας ρόλος που προορίζεται για τον ίδιο Θεό, και για τον λαό του όταν αυτός έχει ηθική συνείδηση. Αλλά ο Θεός δεν έχει μεταθέσει την αρμοδιότητα του να αντιμετωπίζει το κακό σε ένα έθνος-κράτος, πόσο μάλλον σε μια υπερδύναμη με τεράστιο πλούτο και ιδιαίτερα εθνικά συμφέροντα, όπως οι ΗΠΑ. Το να συγχέει κανείς το ρόλο του Θεού με αυτό του αμερικανικού έθνους, και να δρα μονομερώς, ακόμη και αντίθετα με την εκφρασμένη θέληση του μεγαλύτερου μέρους του κόσμου, όπως έκανε ο George W Bush, δεν είναι απλά κακή πολιτική τακτική, αλλά και κακή θεολογία.¹⁷⁰

Μια εξωτερική πολιτική βασισμένη στη θρησκεία είναι κακή ιδέα. Ο Πρόεδρος Bush έκανε το ίδιο λάθος συνέχεια, να συγχέει δηλαδή, το έθνος με την εκκλησία και το

¹⁶⁹ Walzer, Michael (2004). Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Can There Be A Moral Foreign Policy? Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ, 34.

¹⁷⁰ Wallis Jim, (2003), Dangerous Religion-Bush's Theology of Empire, Sojourners Magazine, September-October 2003, σελ 9.

Θεό. Οι Αμερικανοί από την άλλη είχαν ανέκαθεν την τάση να διαμορφώνουν τις προτιμήσεις της εξωτερικής τους πολιτικής σύμφωνα με τους όρους της πίστης και της ηθικής.¹⁷¹ Στο εύλογο ερώτημα του τι σχέση έχει η ηθική, ακόμη κι όταν υπερβαίνεται, με την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, η απάντηση των ρεαλιστών, είναι ότι η ηθική δεν πρέπει ποτέ να παρακάμπτεται και η σημασία της στη διαμόρφωση των εκάστοτε πολιτικών, δεν θα πρέπει να υποτιμάται. Η ηθική δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα προσωπείο, πίσω από το οποίο τα κράτη, επιδιώκουν τα στρατηγικά τους συμφέροντα. Πολλές φορές όμως ισχύει και το ακριβώς αντίθετο, ότι δηλαδή τα στρατηγικά επιχειρήματα για το τι είναι πιθανό ή αναγκαίο, αποτελούν μια πρόσοψη, πίσω από την οποία κρύβονται οι ηθικές και πολιτικές πεποιθήσεις, των πολιτικών και στρατιωτικών ηγετών. Στη περίπτωση του Ιράκ, οι αντικρουόμενες πληροφορίες που παρέχονταν στην κυβέρνηση Bush από τις μυστικές υπηρεσίες (και σε άλλες κυβερνήσεις), έμοιαζαν να διέπονται από τις ιδεολογικές δεσμεύσεις αυτών που τις παρείχαν, ή να είναι προσαρμοσμένες να ταιριάξουν με την ιδεολογία αυτών που τις αποδέχονταν.¹⁷²

Μετά τον πόλεμο στο Ιράκ, η στρατιωτική ανωτερότητα της Αμερικής, είναι αδιαμφισβήτητη. Κατέχει κάτι κοντά στην απόλυτη δύναμη, τουλάχιστον στη στρατιωτική σφαίρα. Αλλά αυτού του είδους η δύναμη, είναι επικίνδυνη, όχι μόνο για τις υπόλοιπες χώρες, αλλά και για τη χώρα που την κατέχει. Η απόλυτη δύναμη διαφθείρει. Η υπερβολική δύναμη καλλιεργεί την υπεροψία και την αυταρχικότητα. Η απόλυτη δύναμη επίσης κάνει τους ανθρώπους, κουτούς. Η διαδικασία της διαπραγμάτευσης και της πειθούς, η οποία είναι απαραίτητη σε έναν κόσμο όπου η ισχύς είναι ευρέως διανεμημένη, παράγει ένα είδος συλλογικής σοφίας, τη σοφία επί των διεθνών σχέσεων. Σε ένα σύστημα κυρίαρχων κρατών, η πολυμερής δράση είναι προτιμότερη από τη δράση ενός μόνο κράτους, καθώς προστατεύει αυτούς που δρουν μονομερώς, από την ανάπτυξη αυτοκρατορικών φιλοδοξιών.

Όπως σωστά έχει πει ο Walt Whitman, ο πυρήνας της δημοκρατίας είναι το θρησκευτικό στοιχείο. Όλες οι θρησκείες, νέες και παλιές, βρίσκονται εκεί.¹⁷³ Η θρησκεία και η δημοκρατία στη καλύτερη εκδοχή τους, σέβονται την διαφορετικότητα και την αξία κάθε ανθρώπινου όντος. Ο C.S Lewis έγραψε ότι υποστηρίζει τη δημοκρατία όχι επειδή οι άνθρωποι είναι καλοί, αλλά μάλλον επειδή συχνά δεν είναι.¹⁷⁴ Η δημοκρατία παρέχει ένα σύστημα ελέγχων και ισορροπιών ενώπιον κάθε ανθρώπου που αποκτά πάρα πολλή δύναμη. Αν αυτό

¹⁷¹ Lindsay James. (2004) *Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Morality is Really Hard*. Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ. 105.

¹⁷² Walzer, Michael (2004). *Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Can There Be A Moral Foreign Policy?* Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ. 37.

¹⁷³ Robertson Michael (2008) *Worshipping Walt: The Whitman Disciples*, Princeton University Press, σελ 109.

¹⁷⁴ Lewis C S (2001) *C.S. Lewis, The Weight of Glory*, Harper One, σελ, 167.

ισχύει για τα έθνη, θα πρέπει επίσης να ισχύει και για τις διεθνείς σχέσεις. Τα θεμελιώδη ζητήματα της διπλωματίας, η παρέμβαση, ο πόλεμος, και η ειρήνη είναι, από θεολογικής άποψης, καλύτερα να αφήνονται στη συλλογική κρίση των πολλών εθνών, όχι μόνο στου ενός, ιδιαίτερα σε αυτή των ΗΠΑ, που είναι το πιο πλούσιο και πιο ισχυρό έθνος. Οι ΗΠΑ σήμερα, χρειάζονται συνεργάτες, κι όχι ακολούθους, οι οποίοι να μπορούν να εγκρίνουν ή να απορρίπτουν τις πολιτικές τους, με τους οποίους θα συζητούν θέματα πολιτικής και ηθικής, θα διαπραγματεύονται τις κοινές πολιτικές και θα βρίσκουν τρόπους συμβιβασμού.¹⁷⁵

---

¹⁷⁵ Walzer, Michael (2004). Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World, Can There Be A Moral Foreign Policy? Washington D.C: Brookings Institution Press, σελ. 51.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aikman David, (2005), *A Man of Faith, The Spiritual Journey of George W Bush*, Nashville, Tenn: W. Publishing.
- Albright Madeleine (2007), *The Mighty and The Almighty, Reflections on America, God and World Affairs*, New York, Happer Perennial.
- Alon Gideon(2002) *Sharon to Panel: Iraq Is Our Biggest Danger*, Ha'aretz, August, 13, 2002.
- Blunt Henderson Sheryl (2004), *Bush Calls for Culture Change*, Christianity Today.
- Cox Michael, (2003), *The Empire's Back in Town Or America's Imperial Temptation Again*, Millenium Journal of International Studies.
- David A. Barrett, *World Christian Encyclopedia*, 2001.
- Diggins John (2007), *Ronald Reagan: Fate Freedom and the Making of History*. New York, Norton.
- Domke David (2004), *Religion And Race*, paper presented at the conference: *Fundamentalism: Race, Truth and Democracy in a Global World*, Ohio State University, March 2, 2006.
- Espinosa Gaston, (2009), *Religion And The American Presidency*, New York, Columbia University Press.
- Fineman Howard, (2003) *Bush And God*, Newsweek, March 10, 2003.
- Francisco de Vitoria, (1991) *Political Writings*, edited by Anthony Pagden and Jeremy Lawrance, Cambridge University Press.
- Goldberg Jeffrey (2006), *The Believer: George W Bush's Loyal Speechwriter*, New Yorker, February 13, 2006.
- Goodstein Laurie(2004), *Personal and Political: Bush's Faith Blurs Lines*, New York Times, October 26, 2004.
- Hehir J Bryan, Walzer Michael, Richardson Louise, Telhami Shibley, Krauthammer Charles, Lindsay James (2004), *Liberty and Power: A Dialogue on Religion & U.S Foreign Policy In An Unjust World*, Washington D.C: Brookings Institution Press.
- Hoffman Stanley (2003), *America Goes Backward*, The New York Review of Books, vol. 50,n. 10, June, 12, 2003.
- Ikenberry G John, (2002), *America's Imperial Ambition*, Foreign Affairs, Volume 81 N.5, September/October 2002.

Immanuel (2002) The Eagle Has Crash Landed, Foreign Policy Magazine.

Johnston Douglas and Sampson Cynthia (1994), Religion, The Missing Dimension of Statecraft, New York, Oxford University Press.

Kaplan Esther (2004) With God On Their Side: How Christian Fundamentalists Trampled Science, Policy and Democracy in George Bush's White House, New York, New York Press.

Keyser Jason, (2002), Israel Urges US to Attack, Washington Post, August, 16, 2002.

Kissinger, Henry. (2001). Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century. New York: Simon and Schuster.

Lears Jackson (2003), How a War Became a Crusade, The New York Times, March, 11, 2003.

Lewis C S (2001) C.S. Lewis, The Weight of Glory, Harper One.

Lewis C S (2001) Mere Christianity, Harper San Francisco.

Lieven Anatoli (2003), The Empire Strikes Back, The Nation, July, 7, 2003.

Lilla, M. (2007). The Stillborn God: Religion, Politics and the Modern West. New York: Alfred A. Knopf.

Lincoln Bruce (2002) The Rhetoric of Bush and Bin Laden, University of Chicago, Fathom Knowledge Network.

Lincoln Bruce (2004) Words Matter, How Bush Speaks in Religious Code, The Boston Globe, September 12, 2004.

Lincoln Bruce (2006), Bush's God Talk, Political Theologies-Public Religions in A Post Secular World, New York, Fordham University Press.

Mansfield Stephen (2003) The Faith of George W Bush, New York, Tarcher.

Mayer Jeremy and Rozell J Mark (2005) A President Transformed: Bush's Pre- and Post September 11 Rhetoric and Image. Albany, New York, State University of New York Press.

Mearsheimer John, Walt Stephen, (2006), Το Ισραηλινό Λόμπι και η Πολιτική των ΗΠΑ, Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Θύραθεν.

Milbank Dana(2003), For Bush A Sense of History And Fate, Response to Iraq Reflects Self-Beliefs, Washington Post, March, 9, 2003.

Nader Ralph (2005), Open Letter to Cindy Sheehan, August 10, 2005.

Novak Michael, (1965),As matters now Stand, Belief and Unbelief: A Philosophy of Self-Knowledge, Mentor-Omega New American Library, New York and Toronto.

Nye S Joseph, (2003) U.S PPower And Strategy After Iraq, Foreign Affairs, July/August 2003.

- Philpott Daniel (2002). The Challenge of September 11 to Secularism in International Relations, World Politics.
- Robertson Michael (2008) *Worshipping Walt: The Whitman Disciples*, Princeton University Press.
- Roy Arundhati (2004), *An Ordinary Person's Guide to Empire*, Cambridge, M.A, South End, 2004.
- Rozell J. Mark, Whitney Gleaves, (2007), *Religion and The Bush Presidency*, New York, Palgrave Macmillan
- Sammon Bill, (2007), *The Evangelical President*, Washington, D.C, Regnery Publishing.
- Shapiro Ian (2007), *Containment*, Princeton, Princeton University Press.
- Silker R Jeffrey, (2003), *President Bush, Biblical Faith and The Politics of Religion*, Religious Studies News.
- Soros George, (2003) *The Bubble of American Supremacy*, The Atlantic, December 2003.
- Urban B Hugh, (2007), *The Secrets of The Kingdom*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Wallis Jim, (2003), *Dangerous Religion-Bush's Theology of Empire*, Sojourners Magazine, September-October 2003.
- Wolfe Alan, (2003), *The Transformation of American Religion*, Chicago, University of Chicago Press, The Free Press.
- Woodhead Linda (2001), *Bergrer Peter and the Study of Religion*, London, Routledge.
- Woodward Bob (2004), *Plan of Attack*, New York, Simon & Schuster.
- Wright Ronald, (2002), *For a Wild Surmise*, Times Literary Supplement, December 20, 2002.
- Καιρίδης Δημήτρης, (2008), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Μαραγκουδάκης Μανούσος, (2010), *Ο Αμερικανικός Φονταμενταλισμός*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
- Πολυχρονίου Χρόνης (2007), *Το Χάος της Αυτοκρατορίας*, Ελευθεροτυπία, 7 Ιουλίου 2007.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ BUSH ΣΤΟ ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ WASHINGTON, D.C, ΣΤΙΣ 17 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001.

«Ο αμερικανικός λαός είναι συγκλονισμένος και εξαγριωμένος με τις επιθέσεις της περασμένης Τρίτης. Το ίδιο αισθάνονται και οι Μουσουλμάνοι σε όλο τον κόσμο. Σαν τους Αμερικάνους, οι Μουσουλμάνοι φίλοι και πολίτες, που πληρώνουν φόρους, οι Μουσουλμάνοι, συγκλονίστηκαν και δεν μπορούσαν να πιστέψουν αυτό που έβλεπαν στις τηλεοπτικές τους οθόνες. Αυτές οι πράξεις βίας εναντίον αθώων παραβαίνουν τα βασικά δόγματα της Ισλαμικής πίστης, και είναι σημαντικό για τους αμερικανούς συμπατριώτες μου, να το καταλάβουν αυτό. Η αγγλική μετάφραση δεν τόσο εύγλωττη όσο το αυθεντικό Αραβικό κείμενο αλλά ας μου επιτραπεί να επαναλάβω αυτά που γράφει το Κοράνι: « Μακροπρόθεσμα, το κακό στην ακραία μορφή του θα είναι το τέλος των κακών ανθρώπων. Κι αυτό γιατί αγνόησαν και γελοιοποίησαν τα σημάδια που τους έδωσε Αλλάχ». Το πρόσωπο της τρομοκρατίας δεν είναι το αληθινό πρόσωπο του Ισλάμ. Το Ισλάμ δεν είναι έτσι. Το Ισλάμ είναι ειρήνη. Κι αυτοί οι τρομοκράτες δεν αντιπροσωπεύουν την ειρήνη αλλά το κακό και τον πόλεμο. Στην Αμερική υπάρχουν εκατομμύρια Μουσουλμάνοι ανάμεσα στους πολίτες μας, και οι Μουσουλμάνοι έχουν πολύτιμη συνεισφορά στη χώρα μας. (...) Και κάποιοι από αυτούς έπαψαν να κάνουν τα πράγματα που έκαναν καθημερινά, φοβούμενοι μήπως κάποιοι τους τρομάξουν. Όσοι αισθάνονται ότι μπορούν να εκφοβίζουν τους συμπολίτες μας για να ξεσπάσουν τον θυμό τους, δεν αντιπροσωπεύουν την καλύτερη πλευρά της Αμερικής. Αντιπροσωπεύουν την χειρότερη πλευρά της ανθρωπότητας και θα έπρεπε να ντρέπονται για την συμπεριφορά τους. Αυτή είναι μια σπουδαία χώρα. Είναι μια σπουδαία χώρα γιατί μοιραζόμαστε τις ίδιες αξίες του σεβασμού, της αξιοπρέπειας και της ανθρώπινης αξίας. Και είναι τιμή μου να συναντώ ηγέτες που αισθάνονται το ίδιο. Είναι θυμωμένοι, λυπημένοι. Αγαπούν την Αμερική όσο εγώ».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ GEORGE W BUSH ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΟΡΚΟΜΩΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ, ΣΤΟ WEST POINT ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ, ΣΤΙΣ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ ΤΟΥ 2002

«Σήμερα, ο διαχωρισμός μεταξύ των εγχώριων και εξωτερικών υποθέσεων φθίνει. Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, γεγονότα πέρα από τα σύνορα της Αμερικής έχουν μεγαλύτερη επιρροή στο εσωτερικό της. Η κοινωνία μας πρέπει να είναι ανοιχτή στους ανθρώπους, στις ιδέες και τα αγαθά απ' όλο τον κόσμο. Τα πιο περίφημα χαρακτηριστικά μας, όπως η ελευθερία, οι πόλεις, τα μέσα μεταφοράς

και η σύγχρονη ζωή μας, είναι ευάλωτα στην τρομοκρατία. Αυτή η ευπάθεια θα παραμείνει για καιρό αφού φέρουμε ενώπιον της δικαιοσύνης τους υπεύθυνους για τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Καθώς ο χρόνος περνά, τα άτομα μπορεί να αποκτούν πρόσβαση σε μέσα καταστροφής στα οποία ως τώρα είχαν πρόσβαση μόνο το πεζικό, το ναυτικό και η αεροπορία μας. Αυτή είναι μια νέα συνθήκη ζωής στην οποία πρέπει να προσαρμοστούμε, και να ευδοκιμήσουμε παρά την ύπαρξη της.

(...) Είμαι υπερήφανος για τους άντρες και τις γυναίκες που πολέμησαν υπό τις εντολές μου. Η Αμερική είναι σαφώς ευγνώμων σε όλους αυτούς που υπηρετούν τον σκοπό της ελευθερίας, και σε όλους όσους έδωσαν τη ζωή τους προς την υπεράσπιση της. Αυτό το έθνος εμπιστεύεται και σέβεται τις ένοπλες δυνάμεις μας, και είμαστε σίγουροι για τις μελλοντικές τους νίκες. Αυτός ο πόλεμος (ενάντια της τρομοκρατίας) θα πάρει πολλές απρόβλεπτες τροπές. Ωστόσο είμαι σίγουρος ότι όπου κι αν την υψώσουμε, η Αμερικανική σημαία θα στέκει όχι μόνο για την ισχύ μας αλλά και για την ελευθερία. Ο σκοπός του έθνους μας ήταν πάντα μεγαλύτερος από την άμυνα μας. Πολεμάμε, όπως πάντα, για μια δίκαιη ειρήνη, μια ειρήνη που ευνοεί την ανθρώπινη ελευθερία. Θα υπερασπιστούμε την ειρήνη ενάντια στις απειλές των τρομοκρατών και των τυράννων. Θα διατηρήσουμε την ειρήνη οικοδομώντας καλές σχέσεις με τις υπερδυνάμεις. Και θα επεκτείνουμε την ειρήνη ενθαρρύνοντας τις ανοικτές κι ελεύθερες κοινωνίες σε κάθε ήπειρο.

Η οικοδόμηση αυτής της δίκαιης ειρήνης μπορεί να είναι η ευκαιρία της Αμερικής αλλά και το καθήκον της. (...) Η Αμερική δεν έχει αυτοκρατορία να επεκτείνει ούτε κάποια ουτοπία να εγκαθιδρύσει. Θέλουμε για τους άλλους αυτό που θέλουμε και για τον εαυτό μας, δηλαδή ασφάλεια από τη βία, τις ανταμοιβές της ελευθερίας και την ελπίδα για μια καλύτερη ζωή. Υπερασπιζόμενοι αυτή την ειρήνη, ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια απειλή άνευ προηγουμένου. Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου προϋπέθεταν την ύπαρξη ορισμένων χιλιάδων δολαρίων στα χέρια ορισμένων κακών και εξαπατημένων ανθρώπων. Όλο το χάος και ο πόνος που προκάλεσαν προήλθε πάνω κάτω από το κόστος ενός μόνο τανκ. Οι κίνδυνοι δεν ξεπεράστηκαν. Αυτή η κυβέρνηση και ο αμερικανικός λαός είναι σε επαγρύπνηση, σε ετοιμότητα, γιατί ξέρουμε ότι οι τρομοκράτες έχουν περισσότερα χρήματα, περισσότερους άνδρες, μεγαλύτερα σχέδια και μεγαλύτερη τεχνολογία. Όταν εξαπλωθούν τα χημικά και βιολογικά όπλα, μαζί με την τεχνολογία των βαλλιστικών πυραύλων, ακόμη και τα αδύνατα κράτη και οι μικρές ομάδες θα είναι σε θέση να αποκτήσουν καταστροφική δύναμη για να χτυπήσουν τα μεγαλύτερα κράτη. Οι εχθροί μας έχουν διακηρύξει αυτό τον σκοπό, κι έχουν συλληφθεί να αναζητούν αυτά τα φριχτά όπλα. Αναζητούν να αποκτήσουν την ικανότητα να μας εκβιάζουν, να βλάψουν εμάς και τους φίλους μας, και θα τους πολεμήσουμε με όλη μας τη δύναμη.

Για το μεγαλύτερο διάστημα του τελευταίου αιώνα, η άμυνα της Αμερικής στηρίζονταν στα δόγματα της αποτροπής και της ανάσχεσης, από την εποχή του Ψυχρού πολέμου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτές οι στρατηγικές εφαρμόζονται ακόμη. Αλλά οι νέες απειλές απαιτούν νέους τρόπους σκέψης. Η αποτροπή, η υπόσχεση μαζικών αντιποίνων εναντίον των εθνών, δεν έχει καμία σημασία στην αντιμετώπιση σκοτεινών τρομοκρατικών δικτύων χωρίς κανένα έθνος ή πολίτες να υπερασπιστεί. Η ανάσχεση δεν είναι εφικτή όταν ανισόρροποι δικτάτορες με όπλα μαζικής καταστροφής μπορούν να παραδώσουν τα όπλα αυτά σε πυραύλους ή να τα παρέχουν μυστικά σε συμμάχους τρομοκράτες. Δεν γίνεται να υπερασπιστούμε την Αμερική και τους φίλους μας απλά ελπίζοντας για το καλύτερο. Δεν μπορούμε να εμπιστευθούμε τον λόγο των τυράννων, οι οποίοι πανηγυρικά προσυπογράφουν συμφωνίες περί μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων και μετά τις καταπατούν συστηματικά. Αν περιμένουμε να πραγματοποιηθούν όντως οι απειλές, τότε θα έχουμε περιμένει πολύ.

Η υπεράσπιση της πατρίδας και των πυραύλων της είναι μέρος μιας ισχυρότερης ασφάλειας και αποτελούν βασικές προτεραιότητες για την Αμερική. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας δεν θα νικηθεί κρατώντας αμυντική στάση. Πρέπει να πολεμήσουμε ενάντια του εχθρού, να διαταράξουμε τα σχέδια του, και να αντιμετωπίσουμε τις χειρότερες απειλές που θα προκύψουν. Στον κόσμο που έχουμε εισέλθει, ο μόνος δρόμος προς την ασφάλεια είναι αυτός της δράσης. Κι αυτό το έθνος θα δράσει. (...) Το έργο που έχουμε μπροστά μας είναι δύσκολο και οι επιλογές που πρέπει να κάνουμε περίπλοκες. Πρέπει να ξεσκεπάσουμε τρομοκρατικά δίκτυα σε εξήντα και παραπάνω χώρες, χρησιμοποιώντας κάθε μέσο της οικονομίας, της πληροφόρησης και του δικαίου. Μαζί με τους φίλους και τους συμμάχους μας πρέπει να αντιτεθούμε στη διάδοση των όπλων και να αντιμετωπίσουμε τα κράτη που χρηματοδοτούν τους τρομοκράτες, όπως απαιτεί η κάθε περίπτωση.

Όλα τα έθνη που αποφασίζουν υπέρ της επιθετικότητας και της τρομοκρατίας θα πληρώσουν ένα τίμημα. Δεν θα αφήσουμε την ασφάλεια της Αμερικής και την ειρήνη του πλανήτη στο έλεος κάποιων τρελών τυράννων και τρομοκρατών. Θα διώξουμε αυτή τη σκοτεινή απειλή από τη χώρα μας κι από τον κόσμο. Επειδή ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας θα απαιτεί αποφασιστικότητα κι υπομονή, θα απαιτεί εξίσου και σταθερό ηθικό σκοπό. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο αγώνας μας είναι παρόμοιος με αυτόν του Ψυχρού Πολέμου. Τώρα, όπως και τότε, οι εχθροί μας είναι ολοκληρωτικά καθεστώτα, που έχουν πίστη σε μια εξουσία, όπου η ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν έχει καμία θέση. Τώρα, όπως και τότε, επιζητούν να επιβάλλουν μια άχαρη συμμόρφωση, προκειμένου να ελέγχουν τη ζωή του καθενός. Η Αμερική αντιμετώπισε τον αυτοκρατορικό κομμουνισμό με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, διπλωματικούς, οικονομικούς και στρατιωτικούς, ωστόσο η ηθική καθαρότητα ήταν βασική για την νίκη μας στον Ψυχρό Πόλεμο.

Μερικοί ανησυχούν ότι κατά κάποιο τρόπο είναι μη διπλωματικό και αγενές να χρησιμοποιεί κανείς τη γλώσσα του λάθους και του σωστού. Διαφωνώ. Οι διαφορετικές περιστάσεις απαιτούν την εφαρμογή διαφορετικών μεθόδων, αλλά όχι διαφορετικών ηθικοτήτων. Η ηθική αλήθεια είναι η ίδια σε κάθε κουλτούρα, σε κάθε εποχή και σε κάθε μέρος. η στόχευση αθώων πολιτών για την δολοφονία τους είναι πάντα και παντού λανθασμένη. Η βαρβαρότητα εναντίον των γυναικών είναι πάντα και παντού λανθασμένη. Δεν μπορεί να υπάρξει ουδετερότητα ανάμεσα στη δικαιοσύνη και την απανθρωπιά, ανάμεσα στους αθώους και τους ένοχους. Συμμετέχουμε σε μια διαμάχη μεταξύ του καλού και του κακού και η Αμερική θα πει το κακό με το όνομα του. Αντιμετωπίζοντας το κακό και τα παράνομα καθεστώτα, δεν δημιουργούμε πρόβλημα, αποκαλύπτουμε ένα πρόβλημα. Και θα οδηγήσουμε τον κόσμο στην καταπολέμηση του.

Ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών είναι αναπόφευκτος, αλλά η ένοπλη διαμάχη στον κόσμο μας δεν είναι. Όλο και περισσότερο, τα πολιτισμένα έθνη βρισκόμαστε στην ίδια πλευρά, ενωμένα από τους κοινούς κινδύνους της τρομοκρατικής βίας και του χάους, που αντιμετωπίζουμε. Σήμερα οι μεγάλες δυνάμεις ενώνονται ολοένα και περισσότερο από κοινές αξίες, αντί να χωρίζονται από συγκρουόμενες ιδεολογίες. Οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και οι φίλοι από τον Ειρηνικό, και όλη η Ευρώπη, μοιράζονται την ίδια βαθιά δέσμευση προς την ανθρώπινη ελευθερία, η οποία ενσωματώνεται σε ισχυρές συμμαχίες όπως το ΝΑΤΟ. Και το κύμα της ελευθερίας παρασύρει κι άλλα έθνη. Όταν οι μεγάλες δυνάμεις μοιράζονται κοινές αξίες, μπορούμε να αντιμετωπίσουμε καλύτερα τις σοβαρές περιφερειακές συγκρούσεις όπως και να αποτρέψουμε την εξάπλωση της βίας και της οικονομικής δυσπραγίας, ενωμένοι. Στο παρελθόν, οι ανταγωνίστριες μεγάλες δυνάμεις διάλεγαν μια πλευρά από τις δύο για να υποστηρίξουν, σε δύσκολα περιφερειακά προβλήματα, κάνοντας τους διαχωρισμούς βαθύτερους και πιο πολύπλοκους. Σήμερα, από τη Μέση Ανατολή ως τη Νότια Ασία, συναθροίζομαστε σε μεγάλους συνασπισμούς προκειμένου να αυξήσουμε την πίεση για ειρήνη. Πρέπει να αναπτυχθούν ισχυροί δεσμοί μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων όταν οι καιροί είναι καλοί, προκειμένου να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικότερα οι κρίσεις όταν οι καιροί είναι δύσκολοι. Η Αμερική έχει ανάγκη από πρότυπα για τη διατήρηση της ειρήνης, και θα συνεργαστούμε με κάθε έθνος που θα μοιράζεται αυτόν τον ευγενή σκοπό.

Στην παροχή της αναπτυξιακής βοήθειας από τις ΗΠΑ, στις διπλωματικές τους προσπάθειες και στις διεθνείς αναμεταδόσεις τους, οι ΗΠΑ θα προωθούν την μετριοπάθεια, την ανεκτικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Και θα υπερασπίζονται την ειρήνη η οποία κάνει κάθε πρόοδο εφικτή. Όταν ένα θέμα αφορά στα κοινά δικαιώματα και ανάγκες των ανδρών και γυναικών, δεν υπάρχει σύγκρουση πολιτισμών. Οι αξιώσεις της ελευθερίας ισχύουν και στη Λατινική Αμερική και σε όλο τον Ισλαμικό κόσμο. Οι ισλαμικοί πληθυσμοί ζητούν κι αξίζουν τις ίδιες ελευθερίες και ευκαιρίες με τον λαό κάθε έθνους».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΔΑΛΗ